

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

XLII. ÉVFOLYAM
3. SZÁM

BUDAPEST, 1929
MÁJUS

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
BUDAPEST,
I., Avar-utca 15., III., 7.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
MOLNÁR OSZKÁR

Tagsági vagy előfizetési díj tan-
évenként 8 P. Az egyesülettel és
lappal kapcsolatos minden befizet-
és, reklamáció PÓCZA JÓZSEF
egyesületi pénztáros címére (Bpest,
V., Hold-utca 16., II., 33.) küldendő.
Hirdetések megegyezés szerint.

MEGHÍVÓ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

1929. év május 19.-én

d. e. 9 órakor

a budapesti I. ker., Állami Tanítóképző
(Ferry Oszkár-u. 40. sz. a.) dísztermében tartandó

XIX.

RENDKIVÜLI KÖZGYÜLÉSÉRE.

Tárgysorozat :

1. Elnöki megnyitó.
2. Dr. Frank Antal: Megemlékezés Quint Józsefről.
3. Tiszteleti tagok választása.
4. Alapszabályaink módosítása. Előadó: Váradi József, tanár.
5. Indítványok tárgyalása.¹

¹ Az alapszabályok 21. §-a e) pontja alapján 14 nappal előbb az elnökséghez írásban benyújtott indítványok kerülhetnek csak tárgyalásra.

A gyermek gondolkodásának és világfelfogásának fejlődése.

— Harmadik közlemény. —

3. Hogyan fejlődik ki a törvény fogalma a gyermekben?

A törvény fogalma a gyermek gondolkodásában két, egymást kiegészítő vonást mutat: egyetemességet és szükségszerűséget. A törvény állandó és szükségszerű viszony. *Meyerson* világosan megkülönbözteti az okságot a törvényességtől (legalitástól). A törvényesség egyszerűen egyetemesség. Csak az oksággal jár együtt szükségszerűség. A természeti és a társadalmi törvény sokáig keresztezték egymást a fejlődésben. A gyermeknek a törvényről alkotott fogalmában a szükségszerűség is benne foglaltatik.

Három időszakot lehet megkülönböztetni a gyermek törvény fogalmának fejlődésében. Az elsőben a törvénynek még nincs egyetemes jellege; szükségszerűsége pedig teljesen morális, mivel a fizikai determinizmus még nem vált el a köteletség fogalmától. A második időszakban a fizikai és társadalmi szükségszerűség elválnak egymástól és megkezdődik az egyetemesség fogalmának a kialakulása. A harmadik időszakban kialakul az egyetemes fogalma és a fizikai determinizmus mellett megjelenik a logikai szükségszerűség, mely jelzi az erkölcsi szükségszerűség fejlődésének befejeződését.

Az első időszak 7—8 éves korig tart. Eddig a gyermek nem ismer természeti törvényeket. A fizikai és erkölcsi szükségszerűség teljesen egybeolvad, illetve a dolgokban felfedezett törvényt társadalmi törvénynek tekinti a gyermek. A dolgok kívülről rájuk szabott törvények szerint viselkednek. Az animizmus és artificializmus összeforr: a természet a gyermek szemében élő lényekből álló társadalom, melynek feje (s egyúttal teremtetője) az ember. A dolgok engedelmeskednek nekünk. 7—8 éves kor előtt egy olyan magyarázatot sem kapott vizsgálatai folyamán *Piaget*, melyben a mozgást tisztán fizikai törvények irányítják. A mozgást két mozgató hozza létre: egy belső, a mozgó dolog engedelmeskedő akarata és egy külső, mely először maga az ember, azután bizonyos nagyobb vagy erősebb dolgok (pl. a nap, mely elűzi a felhőket vagy az éj, mely előhívja a felhőket). Mikor *Piaget* azt kérdezte az 5—8 éves gyermekektől, hogy a nap kedve szerint mehetne-e, mindig igennel feleltek neki. A tárgyak tehát kivonhatnák magukat a törvény alól, ha akarnák, de nem teszik, hanem engedelmeskednek.

A fizikai törvények világát a mi szemünkben jellemző két fogalom: az erőszak és a véletlen a gyermek gondolkodásában (miként *Aristoteles*ében is) kisíklík minden törvény alól. Ami az erőszakot illeti, egy olyan kifejezett hittel sem találkozunk a gyermek nyilatkozataiban, melyet *Aristoteles* megkülönböztetéséhez lehetne hasonlítani. A törvény erkölcsi felfogása mutatja, hogy a természetes mozgásokat a gyermek összehangzóknak és szabodoknak látja és nem erővel létrehozottaknak. A nap okos — mondta egy 6 éves fiú, — mert meleget csinál, és az ember akkor

okos, ha nem teszi azt, amit nem szabad tenni. A felhők nem okosak, mert meg akarják verni a napot.

A gyermek a véletlent 7—8 éves kor előtt, amennyire lehet, igyekszik kiküszöbölni a természetből. Az a mód, ahogyan kérdéseit fölteszi, mutatja, hogy mindennek okot tulajdonít, még annak is, ami a felnőtteknek véletlen, esetleges. Pl. kérdezi, hogy mért van egyik embernek kisebb füle, mint a másinak. Szóval a törvény lehet önkényes, amennyiben az emberek vagy istenek akaratát szeszély is irányíthatja. Minden igazolható vagy motiválható, mivel mindent akar valaki. A törvény szükségszerűsége tehát elsősorban erkölcsi természetű. A fizikai szükségszerűség mintegy ikerpárja az erkölcsi szükségszerűségnek, amennyiben a természet fő tényezőinek erejéből és tekintélyéből ered. Milyen az az egyetemesség, mely karöltve jár a szükségszerűség ilyen felfogásával? A történelem azt mutatja, hogy a természeti törvények ilyen erkölcsi felfogásával a kivételek egész tömegének lehetőségben való hit jár együtt. A kivételek főképpen csodák és a szörnyalkotások (monstruozitások). Utóbbiak Aristoteles szerint az anyag ellenállása a formával szemben. Mikor a gyermek a természeti és az erkölcsi törvényt összekeveri, a természeti törvényből hiányzik az egyetemesség. Azt mondja, hogy az egyik hajó azért úszik, mert nehéz, a másik meg azért, mert könnyű. Törvényeket ismer, de a kivételek éppen olyan gyakoriak, mint a normális esetek. A patak rendszeren lefelé folyik, de visszafelé is folyhat. Egyszer a szél hajtja a felhőt, máskor magától megy.

A csoda tehát alkotó része a gyermek világfelfogásának, mert a törvény morális. Előfordul, hogy a gyermek azt kívánja szüleitől, hogy állítsák el az esőt, vagy hogy a spenótot burgonyává változtassák.

A második korszakban (7—8 éves kortól 11—12 éves korig) két egymást kiegészítő folyamatot figyelhetünk meg. Egyrészt az erkölcsi szükségszerűség elválik a fizikai determinizmustól, másrészt a törvény egyetemes jelleget nyer. 7—8 éves kortól fogva a gyermek nagyon könnyen mechanikai oknak tulajdonítja a víz és a felhő mozgását: a víz csak lefelé folyhat a lejtőn, a felhőnek mennie kell, ha szél van. A gyermekek átlag 8 éves korban értik teljesen a kerékpár mechanizmusát. Ez arra mutat, hogy olyan gondolkozás van kialakulóban, melyet a mindig egyforma és fizikailag meghatározott oki egymásután gondolata kezd irányítani. Ezen új gondolkozás kibontakozásának legvilágosabb jele azonban a véletlen gondolatának feltünése. 7—8 éves kor körül a gyermek kezdi föltenni és megengedni, hogy vannak dolgok, melyek semmire sem valók s olyanok, melyek pusztán a véletlennek tulajdoníthatók. Az önkény és a szeszély, mely az első korszakban a törvénynek erkölcsi felfogásával kapcsolódott, véletlen lesz; elveszti erkölcsi formáját és fizikai jelleget ölt.

Az erkölcsi szükségszerűség csökkenése a fizikai determinizmus javára természetesen nem történik hirtelen. 11—12 éves korig sok természeti törvényt fog fel morálisan a gyermek. A nap és

a hold mozgásait tulajdonítja legtovább erkölcsi törvényeknek. A determinizmus az eseményeknek csak egyes részleteire vonatkozik. A természeti törvények általában megtartják erkölcsi jellegüket. A gyermek pl. tudja, hogy az eső és a felhő mozgása teljesen fizikai folyamatoktól függ, de azért mégis úgy gondolja, hogy a felhő az esőtől, az eső pedig a kertek öntözése végett van. A finalizmus tehát sokáig megmarad.

A törvény egyetemessége olyan mértékben nő, amilyen mértékben az erkölcsi szükségszerűség csökken. Mihelyt a gyermek a folyók mozgását fizikailag magyarázza, a vizet is úgy tekinti, amely mindig ugyanabban az irányban folyik. Ebben a korban igyekszik az ellentmondást elkerülni s kezdi megérteni, hogy a törvény vagy egyetemes, vagy nem törvény.

A harmadik korszak kezdete a 10—11 éves korra esik. Ekkor a törvény egyetemességének tudata még jobban megerősödik. Mi történik a szükségszerűséggel? Mert az egyetemes törvény nem mindig egyetemesen szükségszerű. A gyermek felfedezheti valamely fizikai törvény rendszeres érvényesülését, de ezt semmiféle fizikai szükségszerűség nem képes neki megmagyarázni. A nyilvánvaló kényszertől eltekintve (mikor pl. a szél úzi a felhőket) nem lehet fizikai szükségszerűséget észrevenni. A felnőtt ember a törvény szükségszerűségét a törvény deduktibilitásában látja: a törvény akkor szükségszerű, ha egy másik törvényből, vagy az elégséges ok elvéből logikai szükségszerűséggel le tudjuk vezetni. A törvény fogalmának fejlődésében tehát paradoxont tapasztalunk: mennél inkább növekszik a törvény egyetemessége, annál inkább csökken szükségszerűsége (és pedig az előző korszakban észlelhető erkölcsi szükségszerűsége). Ha a gyermek a törvény igazolásakor nem támaszkodik az erkölcsi szükségszerűségre, akkor egyszerű tény-szégszerűséget állapít meg, ez azonban híján van minden logikai alapnak. Mikor azt kérdezzük a gyermektől, hogy mért megy a víz lefelé, a füst meg fölfelé, akkor azt feleli, hogy nehéz testek leesnek, a könnyűek pedig fölszállnak. Tehát egy egyetemes törvényt mond. Ha azonban tovább kérdezzük, hogy mért van az úgy, hogy a nehéz testek leesnek, a könnyűek pedig fölszállnak, nem tud mit mondani. A kisebb gyermekek erkölcsi okot hoznak fel, a nagyobbak pedig csak annyit felelnek: „Azért”. 10—11 éves kortól az erkölcsi szükségszerűség logikai szükségszerűséggé válik.

10—11 éves kor körül többféle esetét tapasztalhatjuk a törvények dedukciójának és logikai igazolásának. (Pl. az úszás magyarázása a sűrűséggel és a térfogattal). Miféle rokonság van az erkölcsi és logikai szükségszerűség közt, mikor a kettő teljesen különbözőnek látszik? Képzeljünk el egy olyan világot, melyet erkölcsi szükségszerűség kormányoz. Vegyünk el belőle minden közvetlen hatást, minden tudatot és akaratot, rekesszük ki belőle az embereknek a dolgokra irányuló mindenféle misztikus hatását. Mindezeket kiküszöbölve még mindig marad benne rend, szervezet, szabályszerűség, összefüggés, megérthetőség, szóval annak a lehetősége, hogy a jelenségek egyik csoportját a másik csoporttal

magyarázzuk. Ez pedig a logikai szükségszerűséget jellemzi, melynek alapja az a meggyőződés, hogy minden tapasztalatilag (empirikusan) megállapított törvény igazolható, nem az akarat vagy az érzelem, hanem az ész alapján.

A törvény fogalmának fejlődését lehetetlen megmagyarázni a fizikai környezet közvetlen hatásából. A törvény fogalma is sokkal távolabb van a dolgoktól a gyermek gondolkodásában, mint a mienkben. Kezdetől fogva azt tapasztaljuk, hogy a törvény erkölcsi szükségességének érzelme megelőzi a törvény pontos ismeretét. A fizikai tapasztalás összeolvad az érzellemmel. Kétségtelen, hogy a föltételezett reflexek (r. conditionnés) és a motorikus anticipációk tartalmat adnak a gyermek által fölfedezett legprimitívebb törvényeknek is, azonban ezek a teljesen empirikus viselkedések egyáltalán nem magyarázzák meg a törvény kötelező jellegét. A kötelesség érzelme, melynek segítségével a gyermek a dolgokat koordinálja, csak belső eredetű lehet. A természetben nincs semmi olyan, ami fölkelhetné a gyermekben a szükségszerűség gondolatát. A közvetlen szemlélet a természetet szeszélyesnek mutatja, melyben sok a kivétel a törvények alól. Ezért nem fogadja el a gyermek, hogy a törvények egyetemesek. Az első észrevett kapcsolatokat erkölcsileg szükségeseeknek tartja, még mielőtt megértené őket. A fadarab úszik a vízen, mert a vízen kell maradnia, a patak folyik, mert folynia kell. *Sully* rámutat a szabály értelmére. Az első szabályok értelme a gyermek szemében inkább erkölcsi, mint logikai. Nem egyetemességet, hanem kötelességet (obligációt) fejeznek ki. A gépek magyarázatában is azt mondja a gyermek, mielőtt még értené a szerkezet egyes darabjainak igazi szerepét, hogy a részeknek ott kell lenniök, ahol vannak, hogy a gép működhessen. Szemében a kerékpár lámpája és a fék éppen oly fontos a gép mozgásában, mint a kerekek és a pedál. Ha nem a fizikai, akkor talán a társadalmi környezet fejleszti ki a szükségesség érzelmét? Lehetne kérdezni: miképpen gondolkoznék az a gyermek, aki nem volna kitéve a szülői tekintély hatásának? Vajjon a természeti szükségszerűség fogalmának kialakulása nem a természetnek a családi élettel való egyszerű összehasonlítása következtében jön létre *Bovet*nek az erkölcsi kötelezettség tudatának kialakulására vonatkozó elmélete szerint a kötelesség tudata csak abban az esetben keletkezik, ha olyan személyek adnak parancsot, melyek iránt tiszteletet érzünk, a tisztelet pedig *sui generis* keveréke a félelemnek és szeretetnek. Kötelességtudatról tehát csak ott lehet szó, ahol kicsinyek (gyermekek) nagyokkal (felnőttekkel) állnak szemben.

A törvény eredetét *Bovet* elmélete szerint a gyermek és a szülők közti viszonyban kell keresni. Azonban *Bovet* felfogásában ez a viszony igen messzire nyúlik vissza. A megfigyelés azt mutatja, hogy a félelem és szeretet keveredéséből előálló magatartás, a tisztelet, rendkívül fontos és nagyon korán jelentkezik a gyermek életében. A gyermeknek a természeti törvényre vonatkozó felfogása tehát egy általános és nagyon korai visszahatásból

származnék. Így nézve a dolgot, nem mondhatjuk, hogy a gyermek természetfelfogása a természetnek a családi élettel való egyszerű összehasonlításából ered. Egy nagyon korai, kezdetleges kapcsolatról (préliaison) van szó itt. Az erkölcsi kötelességet a gyermek szellemi struktúrája részének mondhatjuk, ha elfogadjuk, hogy a kötelesség érzelme a gyermek akaratának a szülői akarrattal való első érintkezéseiből származik, mert ezek az első érintkezések vetik meg alapját a gyermek egész szellemi életének.

4. A gondolkodás fejlődésében állandó dualizmust tapasztalunk a realizmus és a szubjektívizmus közt. Hasonlót állapít meg *Brunschvicg* a primitív gondolkozásban.

A dualizmus magyarázata végett a pszichológia területére kell vinnünk azt a megkülönböztetést, melyet az ismeretelmélet tesz az ismeret *formája* és *anyaga* közt.

Az ismeret anyaga vagy tartalma az, amit a gyermek a közvetlen tapasztalásból és a megfigyelésből merít, a formája pedig az, amit az anyaghoz ad, azaz azok a primitív kapcsolatok és fogalmak (préliaisons et prénotions), miket mi felnőttek, már régen elvetettünk. A biológiában az ismeret anyagát azok a hatások alkotják, melyek a környezetből érik a szervezetet. E hatásoknak fő hordozói a szervezetbe kerülő anyagok: a táplálék, a hő, a fény-, mozgási-, hallási energia stb. A hatások egyik része nem tudatos, másik része lelki visszahatásokat és állapotokat vált ki; a kettő együttvéve alkotja a természeti környezet hatását a szervezet mozgási és értelmi tevékenységére. Biológiai szempontból az ismeret formája egyike azoknak a struktúráknak, melyeket a szervezet az anyagra és az asszimilált energiára rányom. A szervezetnek struktúrája van; ez asszimilációval tartja fenn magát és meghatározza, hogy a szervezet milyen anyagokat és energiákat választ ki a feldolgozásra. Sosem lehet szó pusztán a környezet hatásáról: minden külső hatás belső visszahatást tételez fel, s amit az organizmus magáévá tesz (asszimilál), az mindig a külső hatás és a belső (mechanikai, motorikus vagy kémiai) megemésztés produktuma. Csak elméletben lehet beszélni külön környezetről és külön szervezetről. A kettő között ugyanis a valóságban állandó és bonyolult kölcsönhatás van, mely teljes és tökéletes fizikai-kémiai folytonosságot jelent. A szervezetben nem lehet határozott választóvonalat húzni a közt, ami élő, ami funkcionál s azon anyagok együttese között, melyeket a szervezet még nem hasonított át, visszavetett, vagy mint tartalékot halmozott föl. A környezet az örökös kölcsönhatás folytán állandóan alakítja a szervezetet; valamely visszahatás nem mehet végbe másodszor teljesen úgy, mint először.

Mivel a lelki életet a szervezet élete határozza meg, a lelki élet nem vonhatja ki magát a szervezet életének törvényei alól. Mikor közeledni próbálunk az ismeret eredetéhez, melyet még titokzatos fátyol takar el előlünk, mindenütt érzetekkel és mozgásokkal találkozunk. A lélektan eleinte az érzeteket hangsúlyozta, mert azt hitte, hogy az ismeret egyszerű válasza a külső környezetnek.

De aztán kiderült, hogy nincs érzet mozgás nélkül, és hogy az ismeret nagy részben a lélekbe vázlatosan beíródó mozgás. Ha ez utóbbit elismerjük, meg kell engednünk, vagy legalább is föl kell tennünk, hogy még az ismeret létrejötte előtt kész motorikus sémáink vannak, amelyek az anyagtól független forma szerepét játsszák. Ha minden fiziológiai asszimiláció valamely struktúra szerint történik, mely megmarad és meghatároz minden külső behatást, akkor a lelki asszimiláció sem állhat abban, hogy egyszerűen reprodukáljuk a külső környezetet, úgy ahogy van. Igen valószínű, hogy a két asszimiláció hasonlít egymáshoz s mindkettő lényege az, hogy az organizmus sajátos struktúrája meghatározott formát ad a kívülről származó anyagnak.

Ezek a biológiai föltevések nemcsak megmagyarázzák az észlelt jelenségeket, hanem szükségesek is megmagyarázásukra. A valóság fogalmát az én és a külső világ közt fennálló eredeti differenciálansággal, vagyis a szervi és a külső tapasztalat egybeolvadásával magyarázhatjuk. A külső világból származó észrevételek az izombenyomások formáiba öntődnek. Egyszer teljes összeolvadást tapasztalunk az izomerő és a külső tárgy tudata közt, miként az erő fogalmában, máskor meg az én és a dolgok fokozatos szétválásának vagyunk tanúi, miként az ok fogalmának fejlődésében. Tehát az én és a külső világ összekeveredése hasonlít a szervezet és a környezet egybefolyásához. Mindkét esetben két tényezőről van szó, de közülük az egyik csak a másiknak megfelelően áll fönn. Kölcsönös hatásuk lehetetlenné teszi szétválasztásukat.

A szervezetre vagy a gondolkodásra irányuló minden új külső hatás két, egymást kiegészítő folyamatot tételez föl. Egyrészt a szervezet igazodik a rá hatást tevő tárgyhöz s egy motorikus sémáféle alakul ki az új tárggyal szemben. Ezt mondhatjuk általában *utánzásnak*. Másrészt a hozzáigazodás (adaptáció) föltételezi, hogy az új mozgások és a régi szokások között bizonyos folytonosság van, azaz, hogy az új mozgások részben a már meglevő sémákba illeszkednek be. Ez a beilleszkedés az *asszimiláció*.

Már *Baldvin* rámutatott, hogy az utánzásban több van, mint amit általában bele szoktak érteni. Utánozni lehet taglejtéssel, mozgással. De lehet gondolkozással is, mivel a gondolkozás meg rövidített cselekvés. A gondolati tapasztalás, azaz az anyagi tapasztalás lépéseinek elképzelése, gondolatban való megalkotása: a valóság utánzása. Mindezekben az utánzásokban mozgási (motorikus) elem is szerepel; azért fontos, hogy a taglejtéssel (gesztussal) való utánzásra vezessük vissza őket. *Delacroix* azt mondja, hogy az észrevétel utánozza az észrevett tárgyat.

Az asszimilációt nem szabad összetéveszteni az analógiával, az értelmi visszahatásokat jellemző folytonos analógiás okoskodással. Vagy ha az analógia az asszimilációból ered is, utóbbi eredetileg egészen más. Analógiáról akkor beszélünk, ha két ugyanazon természetű észrevétel (szemlélet) vagy fogalom közül egyiket a másikra vezetjük vissza. Mikor valami foltot fának látunk, szem-

léletünket korábbi hasonló szemlélettel azonosítjuk. Az ilyen esetben analógiáról van szó, mert az összehasonlított két dolog a valóság ugyanazon síkján foglal helyet, vagyis mind a kettő a külső tapasztalásból származik. Ezzel szemben asszimilációról akkor beszélünk, ha a magukban formátlan, egymást kiegészíteni képtelen szemléletek a valóság ugyanazon síkjáról származó elemek segítségével a valóság más síkján mozgó, a tapasztalást megelőző és a szervezet struktúrája által meghatározott sémákba öntődnek. Eleinte a gyermek a tárgyakat erővel és akarattal cselekvő élő lényeknek látja. Ez az asszimiláció nem egyszerű analógiás ítélet. A gyermek az erőt egészen másképp gondolja el a dolgokban. Az erőt a dolgokba vetíti, mielőtt még az ént jellemző tulajdonságnak fogja fel. Nem tud közelebb jutni a belső világhoz, mint a külső valósághoz. Csak a testek tevékenységének az izomtevékenységgel való asszimilációja után alkalmazza magára ezt az eszközt, melynek segítségével tudatossá válik belső világa. Azaz a testek erejét saját ereje, saját erejét pedig a dolgok ereje alapján ismeri meg. Tehát sehol sem fogja föl az erőt közvetlenül, hanem az ismeretet megelőző séma és az ismeret tartalma közti kapcsolattal segítségével.

Egyszóval az értelmi fejlődés kezdő stádiumaiban a dolgoknak tulajdonított szubjektív vonásokat nem származtathatjuk egyszerű analógiás ítéletekből, mert hiszen nincs szó két különböző dologról, melyeket külön ismerünk meg, aztán meg összehasonlítunk és azonosítunk egymással. Ellenkezően a két összehasonlított dolog még az összehasonlítás előtt összeolvad. Ezt az összeolvadást mondja Piaget asszimilációnak. Az összeolvadást pedig csak úgy lehet megmagyarázni, ha cselekvéssel előre kialakított (preformált) sémákat tételezünk föl, amelyekbe a létrejövő ismeretek beleolvadnak.

Kétségtelen, hogy az asszimiláció e fogalma homályos, azonban jelenlegi ismereteink még nem engedik meg, hogy tovább mehessünk az elemzésben. Az asszimiláció mechanizmusát a szervezeti és az értelmi élet közti határzónában lehetne megismerni. A gyermek első két évére vonatkozó vizsgálatoktól várhatunk mélyebb felvilágosítást. Jelenleg csak feltehetjük az asszimiláció létezését. Az én és a külső világ összeolvadása *sui generis* kapcsolat. Nem két ugyanazon síkon levő dolog kapcsolata; a kettő közül ugyanis az egyik nem tárgy, hanem tényezője a megismerésnek, mert struktúráját rányomja a másikra. A kapcsolat hasonlít a Kant-féle *a priori* szintetikus kapcsolatokhoz, azonban míg Kantnál az *a priori* forma merev és változhatatlan, melyet a tapasztalás nem módosíthat, addig az asszimiláló séma idomítható. A tapasztalás átalakítja. Ezenkívül a tények nyomása alatt állandóan új sémák merülnek fel. Erre Brunschvicg mutatott rá a tudományok történetében.

Az asszimiláció az ítélés aktusának biológiai *aequivalense*. Az ítélest nem lehet elemibb aktusra visszavezetni, de kutathatjuk biológiai gyökereit. Az ítélest az asszimilációból származtatni azt

jelenti, hogy az asszimiláció (virtualiter) már magában foglalja az ítélest, mint lehetőséget.

A gyermek gondolkodása a mienkhez viszonyítva reálisabb és szubjektívebb. Az asszimiláció és az utánzás világossá teszik a dualizmust.

Az asszimiláció és az utánzás eredetileg két ellentétes irányú tendencia, legalább is akkor, mikor a szervezet valami új elé kerül. Az asszimiláció abban áll, hogy a dolgot magunkhoz alkalmazzuk, lefejtve róla visszavezethetetlen vonásait. Az utánzásban a dolgokhoz alkalmazkodunk, lemondva olyan viselkedés-módokról, melyek az alkalmazkodást megnehezítják.

Le Dantec szerint a szervezet magára hagyva igyekszik a környezetet asszimilálni, vagyis törekszik magát éppen úgy megtartani, mint amilyen azelőtt volt és igyekszik a környezetet annyira deformálni, hogy az asszimilációra alkalmassá tegye. A környezet azonban ellenáll és visszahat a szervezetre. Az ellenállásban a szervezet kénytelen változni. A változás bizonyos mértékben az ellenállást kifejtő tárgy utánzásában áll.

A gyermeknek az organikus élethez a miénknél közelebb álló lelki életében az utánzás és az asszimiláció közti antagonizmus világos. A kettő egymást kontrakarirozza s mindegyik magának igyekszik megnyerni a szellemet. Kezdetben minden értelmi magatartás kompromisszuma és nem szintézise a két tendenciának. Mikor a gyermek a külső valót utánozni igyekszik, szolgai módon hozzátapad a közvetlen észrevételhez. Ilyenkor gondolkodása teljesen empirikusnak, teljesen „fenomenista” gondolkozásnak látszik, mely kapcsolatot létesít bármilyen dolgok közt is, miket a tapasztalás egymás mellett élje tár. Ez a juxtapozícióval való gondolkodás. Ha az utánzás győz, az asszimiláció háttérbe szorul. Mikor pedig az asszimiláció kerekedik felül, úgy látszik, mintha a gyermek egyáltalán nem akarna objektív lenni, mintha gondolkodása játéklabdája lenne dinamikus, animisztikus és participációs tendenciáknak.

Ez az állapot nem véletlen, hanem biológiai szükségesség a gondolkodás fejlődésében. Az asszimiláció uralma esetén, mikor az utánzás helytelen, a gyermek deformálja a valóságot, hogy azt énjévé hasonítsa át; mikor pedig utánóz és nem asszimilál, közvetlen észrevételének válik zsákmányává. Lassankint együttműködés áll be asszimiláció és utánzás között.

Mikor az asszimiláció és az utánzás kiegészítik egymást, jelleük is megváltozik. Az asszimiláció nem forgatja ki a valót, hogy az énhöz alkalmazza. Az asszimiláló sémák mind jobban hozzá illeszkednek a dolgok és a tapasztalás kívánalmaihoz. A nem deformáló asszimiláció hasonlóvá lesz a megértéshez és a dedukcióhoz, vagyis arra szorítkozik, hogy a tapasztalás adatait a különböző stádiumoknak megfelelő logikai strukturák követelményeihez alkalmazza. Az asszimiláció hatása alatt az utánzás elveszti szolgai jellegét és a dolgokhoz való értelmes alkalmazkodássá válik. Ettől fogva a dedukció és a tapasztalás egy-egy pólusát

alkotja a gondolkozásnak, mely szintézist teremt az eredetileg antagonista asszimiláció és utánzás közt.

Asszimiláció és utánzás reakciók nemcsak a természeti, hanem a társas környezetre is. A kezdet stádiumainak deformáló asszimilációja hasonlít az egocentrizmushoz, az utánzása pedig a szociális utánzáshoz. A fejlettebb korszakokban az utánzásból másokhoz való alkalmazkodás lesz, az asszimilációból pedig a megértésre való törekvés és a viszonyosság (reciprocitás) érzéke fejlődik ki. Tehát azok a folyamatok, melyek az eredeti realizmust tárgyiassággá, kölcsönösséggé és relativitássá alakítják, az asszimiláció és az utánzás mind teljesebbé váló együttműködésére vezethetők vissza.

5. Mikor Piaget a gyermekeket különböző dolgokra vonatkozóan kérdezte, hogy világfelfogásukat megállapítsa, a gyermekek nem spontán, hanem szükségszerűen rendszerezett, tehát a kérdéssel deformált gondolkozást mutattak neki. A gyermekek addig sok dologra nem gondoltak s a feleletek legérdekesebb és legfontosabb részét vele közölték legelőször. Világfelfogásuk sajátos és állandó jellege mutatja, hogy spontán gondolkozásuk a kérdés előtt inkább képekből és motorikus sémákból szövődik, mint szavakba foglalható gondolatokból. Gondolkozásuk nem szociális, hanem egocentrikus, tehát az autisztikus és logikus gondolkozás közt foglal helyet. Az autisztikus gondolkozás képekkel és motorikus sémákkal dolgozik. E primitív eszközök helyére a logikus gondolkozásban a szó és a fogalom kerül.

Nagyon nehéz globális stádiumokat megállapítani a gyermek gondolkozásának fejlődésében, mert a gondolkozás az első stádiumokban összefüggéstelen. A gyermek animizmusa, artificializmusa és dinamizmusa azt jelenti, hogy felfogása csak bizonyos tekintetben animista, artificialista, stb. Nem minden területen fejlődik egyformán. Némelyiken előre halad, másikon elmarad. Hívése az egyes dolgokban elszigetelt; tudattalanul s nem tudatos és szándékos egyetemesítés útján fejti ki hatását. Gondolkozása egyáltalán nem rendszeres. Egyes szellemi szerzeményei között több érdekes korreláció van ugyan, de ez nem a diszkurzív és tudatossá vált logika jele, hanem az összefüggő organizmusé, melyben a részek kapcsolatban vannak ugyan, de nem úgy, hogy minden összeütközés és zűrzavar teljesen ki lenne zárva. Az élet, a súly stb. nem pontosan meghatározott fogalom, hanem fogalom-konglomerátum a gyermek gondolkozásában, mely nem deduktív, hanem transzduktív.

A transzdukción három fő jellemvonás különbözteti meg a dedukciótól. 1. A transzdukción egyszerű gondolati tapasztalás, mely gondolatban reprodukálja a valóságot. A gyermek tapasztalta, hogy a kavics kis hullámokat idéz elő a patakban, s a patak vizének mozgását kavicsoknak tulajdonítja. 2. A transzdukción predikatív és prerelációs ítéletekkel dolgozik (azaz a viszonyt egyszerű tulajdonságnak gondolja. A kőnek ereje van, stb.). A közvetlen észrevétel adatait kombinálva, a gyermek nem tud saját szem-

pontjának szerepéről. Helytelen, abszolút dolgok s nem objektív viszonyok szerepelnek a következtetésében. 3. A transzdukció nem viszonyokkal való következtetés, hanem közvetlen ítéletek egyszerű kombinációja, ezért nem is éri el a dedukció szigorú egyetemességét, hanem az egyesről az egyesre történő irracionális átmenet marad. Mikor úgy látszik, hogy a gyermek dedukciót végez, vagyis az egyetemes az egyesre alkalmazza, vagy az utóbbit az egyetemesből vonja le, a látszatot a használt áfogalmak szétfolyó jellege kelti. Mikor azt mondja, hogy a nagy testek nehezebbek, mint a kisebbek, s a következő pillanatban pedig kijelenti, hogy egy kis kavics nehezebb, mint egy nagy parafadugó, nem mond le első állításáról, csupán azt állítja, hogy a kavics nehezebb, mert van kavics, mely nehezebb a dugónál. A „nagy” tehát neki nem jelenti ugyanazt, mint nekünk. Nem egy bizonyos osztály jele.

A transzdukálni egyenlő egyesről egyesre haladni, nem törődve az ellenmondással, mert a transzdukció nem ismeri a viszonyok logikáját.

Mondhatja valaki, hogy a transzdukció csak annyiban különbözik a felnőtt dedukciójától, hogy nem dolgozza ki eléggé azt az anyagot, melyre vonatkozik. A gyermek és a felnőtt között nem a formai eljárásban, hanem a fogalmakban van különbség. Lehet helyesen dedukálni helytelen vagy elégtelen adatokkal is. Erre megjegyzi Piaget, hogy a gyermek azért dolgozik közvetlen észrevételekkel, mert nem tud bánni a viszonyok logikájával.

Mondhatja valaki azt is, hogy formai szempontból nem lényeges, hogy a gyermek predikatív és prerelációs ítéletekkel következtet. A szillogismust helyesen alkalmazhatja az is, aki nem ismeri a viszonyok logikáját. Erre azt lehet felelni, hogy a helyes dedukció föltétele a viszony ítéletekkel való operálás képessége.

A gondolati tapasztalással való okoskodás szoros kapcsolatban van a viszonyok logikájának nemismerésével. A gyermek egyrészt a közvetlen tapasztalatot kombinálja, másrészt abszolút fogalmakat alkot (súly, erő, élet, stb.), mintha inkább általánosítana, mint mi s így elvontabb, a közvetlen tapasztalástól messzebb eső fogalmakra jutna. Vagyis egyrészt egyes eseteket kapcsol, anélkül, hogy egyetemes törvényhez folyamodnék, másrészt nagyon általános fogalmakat használ.

A transzdukció egyszerű gondolati tapasztalás, mert a gyermek egyrészt a valót szolgai módon utánozza, másrészt énjévé hasonítja s nem képes objektív viszonyokból álló világot alkotni, mert nem tisztítja meg a dolgokat a szubjektív vonásoktól s nem tudja megérteni a viszonylagosságot. Azért gondolkodik abszolút fogalmakkal, mert saját szempontjából ítélve mindent abszolútnak vesz. Azért gondolkodik gondolati tapasztalással, vagyis azért utánozza híven a valót, mert nem ismeri a logikai viszonyok világát. Csak akkor tud bánni kifogástalanul az osztályok és az inherenciás ítéletek logikájával, mikor már kezelni képes a viszonyok logikáját. Ez utóbbi teszi lehetővé az általánosítást és a szigorú

szillogizmust. A viszonyok logikája irányítja az osztályok logikáját. Az osztály a viszonyok maradványa.

Az osztályokkal való következtetés, azaz a klasszikus szillogizmus, a viszonyok sokszorozásában áll. Nagyon helyesen következtethetjük tisztán osztályokkal (miként *Aristoteles* logikája mutatja), azonban osztályokat csak viszonyok segítségével alkothatunk. *Aristoteles* logikájának alapját tevő biológiai osztályozást úgy lehet felfogni, mint minden faj, nem, stb. sajátos jellemvonásainak egymásközi összehasonlításából és viszonylatából folyó eredményt, mely föltételezi a viszonyok logikáját. Az osztályok az értelmi fejlődés nyomása alatt föl is bomlanak. Az értelmi fejlődés a viszonyok mind nagyobb számának fölismerésében áll. Az osztály tehát nemcsak maradvány, hanem még hozzá ideiglenes maradvány (residium) is. Minden osztályban vannak olyan vonások, melyek — miként elemzésük mutatja — sem nem változhatatlanok, sem nem abszolútak. Az állattani osztályozás *Aristoteles* szemében, miként még később *Linné*, *Cuvier*, *Agassiz* s mások szemében is abszolút értelmű volt, holott ma már a fajokat és a nemeket olyan konvencionális kereteknek tekintik, melyeknek segítségével önkényesen osztjuk fel a megszakítatlan fejlődés folyamát. Az egyedüli valóság tehát az egyedek közti viszony összessége. Szigorúan véve a dolgot nem azt kellene mondani, hogy ez az állat madár, hanem, hogy ez az állat inkább vagy kevésbé madár, mint egy másik, miként valamely tárgyról mondjuk, hogy inkább vagy kevésbé barna, mint egy másik.

Úgy látszik, hogy a gyermek logikai fejlődésében a viszonyok logikája fokozatosan hódítja meg az osztályok logikáját.

A gyermek csak akkor tud törvényeket felfedezni s általánosítani, tehát csak akkor képes az osztályok és tételek logikájával élni, mikor már tud bánni a viszonyok logikájával, azaz mikor már fölismeri a viszony kölcsönösségét, több viszonyt tud fölfedni, stb.

Fontos tudni, hogy a tudatossá válás rendje fordítottja a reális fölépítés rendjének. Jóval hamarabb jut a gyermek a törvények tudatára, mint a törvényeket magyarázó viszonyokéra. Úgy látszik, hogy már képes helyesen általánosítani, logikai szorzást és összeadást végezni, szigorú osztályokat alkotni a logika körén kívül álló eljárások segítségével, mielőtt meg tudná állapítani azokat a valóságos viszonyokat, melyeket az általánosítás föltételez s amelyek a törvényt megmagyarázzák. Többször tapasztaljuk, hogy a törvényt még azelőtt feltűnik, mielőtt a gyermek meg tudná magyarázni, sőt hogy a törvény és magyarázata közt ellentét van. A gyermek a második stádiumban előre látja, hogy a víz színe föl fog emelkedni, ha kavicsot ejtünk a pohárba, azonban a magyarázatban csak a súlyra támaszkodik. Úgy látszik tehát, mintha az általános viszonyok ismerete nem tételézné fel szükségszerűen az őket magyarázó viszonyok tudatos használatát. Ebből azonban nem lehet az osztályok logikájának elsőségére (primátusára) következtetni a viszonyok logikájával szemben.

Ha a tudatossá válás rendjétől az értelmi konstrukció rendjére térünk, tapasztaljuk, hogy a törvény megállapítása föltételezi a viszonyokkal való bánni tudást és hogy a törvény magyarázása abban áll, hogy egyszerűen kifejtjük azokat a viszonyokat, melyeket a törvény magában foglal. Mikor a törvény egyszerűen csak ismétlődő tapasztalati megfigyelésből származik (miként az első stádiumban), vagyis extralogikai indukció eredménye, kivételeket és ellenmondásokat tartalmazhat. Nem általános, és csak álfogalmakat rejt magában. Ha ellenben a törvény logikai összeadással, szorzással stb. kombinált indukció, tehát szigorú egyetemesítés eredménye, ebben az esetben föltételezi a viszonyok logikáját s a primitív fogalmaknak tulajdonképpeni viszonyokká való átalakítását. A testek úszásának esetében csak akkor fedezi föl a gyermek a törvényt, mikor az abszolút súly fogalmát implicite a súly és térfogat viszonyával helyettesíti. A törvény magyarázata azért későbbi, mert a tudatossá válás rendje megfordítottja az értelmi megalkotás rendjének: először az értelem munkájának eredménye válik tudatossá s csak aztán történik meg azoknak a folyamatoknak a megkülönböztetése, melyek lehetővé tették az eredmény megállapítását.

A transzdukciónak dedukcióná váló lassú átalakulása tehát három egymást kiegészítő folyamatot tételez föl: 1. a fogalmak fokozatos viszonylagossá válását; 2. az eredeti gondolati tapasztalásnak a viszonyok logikájával értelmi konstrukciókká váló fokozatos átalakulását; 3. végre a fokozatos általánosítást.

6. Milyen viszonyban van a logika a valósággal? A való (reális) és az észszerű (racionális) kölcsönösen függnék egymástól. Súlyos kérdés, hogy a tudás létrejöttében mit tulajdonítsunk a dolgok nyomásának s mit az értelem követelményének.

Az értelmi fejlődés minden stádiumában nagyjában két csoport műveletet különböztethetünk meg: egyrészt a formális logikai műveleteket, melyek az okoskodás (következtetés) struktúráját szabják meg, másrészt a „reális kategóriákat” (Höfdding), vagyis az okság, valóság stb. fogalmait. Kutathatjuk, hogy milyen kapcsolat van az egyes stádiumokat jellemző logikai struktúra és a reális kategóriák közt. Vajjon a logikai fejlődés határozza meg a reális kategóriákat, vagy megfordítva?

A két fejlődés párhuzamos. Beszélhetünk logikai és ontológiai egocentrizmusról. A kettő következményei párhuzamosak: mind a kettő meghamisítja egyrészt a logikai viszonyok, másrészt a dolgok perspektíváját, mert mind a kettő abból a föltevésből indul ki, hogy mások megértenek bennünket, s hogy a dolgok körülöttnünk forognak, értünk vannak és hozzánk hasonlítanak.

A két fejlődésben három korszakot lehet megkülönböztetni. Az első korszak az én világos tudatának kialakulása előtt helyezkedik el. Felső határát 2—3 éves korba, vagyis az első mért? kérdések feltűnésének idejére lehet tenni. (A mérték mintegy szimbolizálja a dolgok ellenállása nyomán keletkező érzelmeket). Két jelenség jellemzi ezt a kort. Logikai szempontból a tiszta autizmus,

az álomhoz és az álmodozáshoz közel eső gondolkodás, melyben az igazság összeolvad a vágygal és kívánsággal. Minden vágnak közvetlenül egy kép vagy egy illúzió felel meg, mely a vágyat állhallucináció vagy játék segítségével valósággá változtatja. Ebben a korban a játék uralkodik, mely átformálja az észrevételt és a különböző helyzeteket az élvezetnek megfelelően alakítja. Ennek a gondolkodásnak ontológiai szempontból a primitív pszichológiai okság felel meg és pedig olyan formában, mely a tulajdonképpeni mágiát jellemzi, azaz azt a hívést, hogy bármely kívánság hathat a valóságra, mert a dolgok engedelmeskednek. A mágia és az autizmus tehát két arca ugyanazon jelenségnek: az én és a dolgok összekeverésének, mely kizár minden logikai igazságot és minden objektív létet.

A második korszak 2—3 éves kortól 7—8 éves korig terjed. Ezt a korszakot logikai szempontból az egocentrizmus jellemzi, melynek ontológiai tekintetben a tág értelemben vett prekauzalitás felel meg. Ekkor az okság minden formája a lelki és a fizikai tevékenység összekeveréséből származik. Különösen a részvétel (participáció) és a dinamizmus fontos e formák között. A részvétel ontológiai szempontból a transzdukciónak felel meg, a dinamizmus pedig szoros kapcsolatban van a konceptualizmussal, mely uralodik a viszonyok logikáján.

A transzdukció egyesről egyesre való következtetés általános törvényekre való hivatkozás és a viszonyok megértése nélkül. Pl. az árnyék keletkezéséről deduktíve, azaz általánosítva és törvényekre hivatkozva a következőképen okoskodnánk: Ez a füzet árnyékot vet, mint a fák, házak, stb. Az utóbbiaknak közös tulajdonsága, hogy eltakarják a napot. A füzet is azért vet árnyékot, mert eltakarja a napot. Ebben az esetben tehát hivatkozunk: 1. az egyes esetek közti hasonlóságra; 2. egy törvényre, mely kifejezi azt, ami közös az egyes esetekben. A transzduktíve következtető gyermek sem nem keres, sem nem alkalmaz törvényt. Ő is érez hasonlóságot a füzet, a fák stb. árnyéka közt, azonban ez a hasonlóság nem vezeti el egészen addig, hogy viszonyt állapítson meg, hanem egyszerűen csak azonosíttatja vele az egyes eseteket. A gyermek így gondolkodik: Ez a füzet árnyékot csinál. A fák árnyékot csinálnak, a házak is árnyékot csinálnak, stb. A füzet árnyéka (tehát) a fák és a házak árnyékából származik. A tárgy okát vagy struktúráját tekintve itt tehát participáció áll fenn, amennyiben a fa árnyéka részt vesz a füzet árnyékának előidézésében.

A transzdukció egyik fő jellemvonása a konceptualizmusa. Mivel a transzdukció nem ismeri a viszonyok logikáját, látszólag nagyon általános fogalmakkal (pl. „élő”, „erős”, stb.) dolgozik, azonban ezek a fogalmak a valóságban egyszerű szinkretikus sémák, melyek egyes vonások összeolvadásából keletkeznek. Innen csak egy lépésnyire van a szubstanciálizmus. Miként Aristotelest az alany és az állítmány logikája a szubstancia és az attribútum szubstancializmusához, továbbá a forma és az anyag dinamiz-

musához vezeti, a gyermeket a konceptualizmus arra viszi, hogy mindent élő valóságnak tartson, vagyis arra, hogy minden dologban élő és cselekvő szubstanciát lásson.

Mikor azonban a harmadik korszakban a logikus gondolkozás elválik a transzdukciótól és dedukcióvá válik, a valóság fogalma is leveti primitív realizmusát. Tehát a fejlődés harmadik korszakában ismét párhuzam áll fenn a logika és a valóság kategóriái között.

Dr. Kenyeres Elemér.

A magyar tanítóképzés statisztikai adatai.

— Harmadik közlemény. —

2. 1868-tól 1918-ig. Újabbkori tanítóképzésünk alapja az 1868. évi XXXVIII. t.-c.¹¹² E törvény 13. §-a tanítóképző-intézeteknek hitfelekezetek által való felállíthatását a következő feltételekhez köti: 1. az intézetek gyakorló-iskolával legyenek összekötve; bennök a törvény által előírt tárgyak és a törvényben meghatározott terjedelemben taníttassanak; 2. évenként nyilvános vizsgálatok tartassanak, melyek eredménye a közoktatásügyi miniszternek jelentendő, A tanítóképesítő vizsgálatok a törvényben meghatározott módon, az állam főfelügyelete mellett tarthatók.

Magán tanítóképző-intézetek növendékei valamelyik nyilvános tanítóképzőben tehetnek képesítő vizsgálatot.

A törvény különben a VII. fejezet 33 szakaszában, 81-től 115-ig, foglalkozik a tanító- és a tanítónőképzők felállításával, szervezésével, a tanítók és a tanítónők képzésével és képesítésével. És pedig a 81—105. §-ok a tanító-, a 106—115. §-ok a tanítónőképzőkről szólnak.

Az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-nek a tanító- és tanítónőképző-intézetekre vonatkozó rendelkezései mindnyájunk előtt ismereteseek. Mégis, egyrészt a képzőintézetek multjának könnyebb megértése és a jelen állapotokkal való könnyebb összehasonlítása, másrészt a fokozatos kifejlődés szemléltetése végett nem lesz felesleges a törvény főbb rendelkezéseit felidézni.

A tanítóképző-intézetnek *három évfolyama van*. A három évfolyam köteles tárgyai: 1. hit- és erkölcstan, 2. neveléstan, 3. oktatási módszertan, 4. általános és hazai földrajz, 5. általános és hazai történelem, 6. anyanyelv, 7. magyar nyelv, 8. német nyelv, 9. természettudományok és azoknak a földművelésre és iparra való alkalmazása, 10. gazdaságtan, gazdasági és kertészeti gyakorlatokkal,¹¹³ 11. hazai alkotmánytan, 12. számtan és mértan, 13. ének és zene (különösen hegedű és zongora), 14. szépírás és rajz, 15. testgyakorlat tanítása, 16. a tanítás gyakorlása a gyakorló iskolában.

Minden tanítóképző-intézetnek gyakorló-iskolával kell összekötve lenni.

¹¹² Pest, Ráth Mór kiadása.

¹¹³ Minden tanítóképző-intézethez legalább két holdnyi kert csatolandó a 85. §. szerint.

A tanítóképző-intézetek tanári testülete az igazgatóból, legalább 2 rendes- és 1 segédtanárból, továbbá a gyakorló-iskola tanítójából áll. Az intézetbe való felvétel feltételei: a betöltött 15 éves kor, ép test, az anyanyelv, számvetés, földrajz és a történet ismeretében legalább annyi jártasság, amennyit a gimnázium, reál vagy polgári iskola 4 első osztályában tanítanak. Erről vagy nyilvános iskolai bizonyítványt köteles felmutatni, vagy felvételi vizsgálatot köteles tenni. Minden évfolyam bevégzésével nyilvános évi vizsgálat tartandó. A három évfolyam bevégzése után egy évre, de legfeljebb két év múlva, mely idő alatt a tanításban gyakorlatot szerez a tanuló, köteles az összes képzőintézeti tantárgyakból, különösen a tanítás gyakorlatából írásbeli és szóbeli vizsgálatot tenni, melynek sikeres letétele után nyeri el a tanítói oklevelet.

Minden tanítóképző-intézetben köztartás állíttatik fel, melyben a növendékek mérsékelt díjért ételmezést kapnak. A köztartásban való részvétel a tanuló tetszésére van hagyva. Szegény, szorgalmas, jó magaviseletű tanulók köztartási díját az intézet fizeti. Érdemes és ráutalt növendékek ösztöndíjban is részesíttetnek.

A törvény külön intézkedik a tanítónőképzésről. A célt, — melyet később a gyakorlat helyesbített — így tűzte ki: „hogyan különösen a felső nép- és polgári iskolákban lévő leányok számára tanítónők képeztessenek”. A tanítónőképző-intézet növendékei mindnyájan bennlakók, egy tanítónő felügyelete alatt és közösen étkeznek. A künnlakás csak kivételesen engedhető meg.

Felvehetők a 14-ik évöket betöltött oly leányok, akik a felső népiskolai tanfolyamot bevégezték. Minden növendék, kivétel nélkül, a felső népiskola tantárgyaiból szigorú felvételi vizsgálatot tartozik tenni. A tanítónőképző-intézetek szervezete egyebekben teljesen megegyezik a tanítóképzőkével. Tanári testületül, a férfi tanárokon kívül, női tanulmányokra, kellő számú és képzettségű tanítónő is alkalmazandó. Egyik következő szakasz úgy van fogalmazva, hogy az később félreértésekre adott okot, mintha a tanítónőképzőben csak az igazgató lenne férfi, a testület pedig tanítónőkből állana. Ez a félreértésre okot adó szakasz: „A növendékek fölött fegyelmi ügyekben a képzőintézeti igazgató-tanár és a rendes tanítónők ítélnek első fokon”. A tantárgyak felsorolása részben megegyezik a tanítóképző-intézetekével, de a nevelés-tan mellől hiányzik az oktatási módszertan, a számtan mellől hiányzik a mértan, az ének mellől a zene. Hiányzik az alkotmány-tan és feltűnően kiemeli a helyesírást. Fel vannak véve a gazdaságosság és háztartás szabályai, valamint a női kézimunkák.

Az évenkénti osztály-vizsgálatok és a külön tanítóképesítő-vizsgálat a tanítónőképző-intézetekben is elő volt írva, de nem volt ahhoz a feltételhez kötve, mint a tanítóképző-intézetekben, hogy az csak a három év elvégzése és 1—2 évi gyakorlat után tehető le. A tanítónői képesítő-vizsgálatot, a 146. §. értelmében, a tanfolyam befejezése után azonnal le lehetett tenni.

A tanítóképző-intézetek igazgatója és tanári testülete fölé,

elsőfokú hatóságul, az igazgatótanács állíttatott fel. Ez, a tanfelügyelő elnökelete alatt, a közoktatásügyi miniszter által kinevezett öt tagból és az intézet igazgatójából állt. Az igazgatótanács a miniszter utasítása szerint vezette az intézet szellemi és anyagi ügyeit, felügyelt a tanári kar működésére és ítelt a tanári gyűléstől hozzá fellebbezett ügyekben. Az intézet igazgatását, valamint a fegyelmi ügyeket a tanári karból álló tanári szék intézte.

A törvény a tanítóképző-intézeti tanárok díjazásáról külön gondoskodott. Ki van mondva: „A rendes tanárok fizetése 1000 frt és 100 frt szállásbér. Ezenfelül az igazgató-tanár az igazgatói teendőért, 200 frt tiszteletdíjat kap. A segédtanár fizetése 450 frt, az iskola-épületben lakással, fűtéssel és a köztartás asztalánál szabad étkezés. A gyakorlóiskola tanítójának fizetése lakáson kívül, 700 frt“. Ez a fizetés nagyobb volt mint a középiskolai tanároké, ami kétségtelül a tanítóképzés és a tanítóképző-intézeti tanári állás fontosságát jelentette és „a miniszter és a törvényhozás a képzőintézeti tanári állásban a jelesebb középiskolai tanárok számára egy előléptetési fokot akart fölállítani“.¹¹⁴

Ezek voltak a törvény fontosabb rendelkezései, melyek hivatva voltak arra, hogy a magyar tanítóképzést magas fokra emeljék s a magyar népoktatásügyét előbbre vigyék. Eötvös lelke egész erejével és fáradhatatlan buzgósággal látott a törvény végrehajtásához. A törvény, a tanítóképző-intézetekre vonatkozó első szakaszában, kimondta, hogy az állam az ország különböző vidékein 20 tanítóképző-intézetet állít és hogy az ország különböző vidékein tanítónőképző-intézeteket is állít fel. A tanítónőképzők számát nem határozta meg a törvény. A törvény által elrendelt állami tanítóképző-intézetek felállítása hamarosan kezdetét vette.¹¹⁵ 1869. év őszén megnyílt a *budai* tanítóképző egy osztállyal, 6 tanárral és 9 növendékkel, a *csurgói* egy osztállyal, 5 tanárral és 24 növendékkel, a *losonci* egy osztállyal, 6 tanárral, 18 növendékkel, a *sárospataki* három osztállyal (a fennálló református képzőt vette át az állam), 7 tanárral, 75 növendékkel és a *budai* tanítónőképző-intézet egy osztállyal, 8 tanárral és 26 tanulóval. 1870-ben nyíltak meg: a *bajai* tanítóképző-intézet egy

¹¹⁴ Dániel Márton: *Jelentés a tanítóképzésről és a tanítókról a magyar országgyűlés közoktatási bizottságának*. Budapest, 1889. 7. l.

¹¹⁵ „Az 1869-iki évi állam költségvetésben csupán a budai fiúképezdére volt 40.000 frt megszavazva. Azonban, miután főleg a belső-somogyi ref. egyházmegyének és a losonci helyv. és ágost. egyházközségeknek szép ajánlatai, és a tiszáninneni ref. egyházkerület részéről Sáros-Patakon alkalmas, kész épületeknek s teleknek vételárban való átadása, lehetővé tették több e nemű intézetnek azonnali felállítását: az ügy sürgősségénél fogva még 1869. év őszén S.-Patakon, Csurgón, Losoncon tanító-, Budán pedig egy tanítónőképezdét, összesen tehát öt képezdét nyitottam meg, oly formán, hogy az öt intézet felszerelési s az első évi minden költsége, a törvényhozás jóváhagyásának reményében a budai fiúképezdére megszavazott 40.000 frt-ból fedeztetett, a vételárak és az építkezési kiadások pedig az 1870. évi államköltségvetésben képezdékre megszavazott összegekből pótolttak.“ Vall. Közokt. Miniszter 1870. évi jelentéséből.

osztállyal, 7 tanárral, 25 tanulóval, a *dévai* egy osztállyal, 7 tanárral, 14 tanulóval, a *lévai* egy osztállyal, 4 tanárral, 14 tanulóval, a *máramarosszigeti* egy osztállyal, 6 tanárral és 17 tanulóval, a *modori* egy osztállyal, 6 tanárral, 7 tanulóval, a *székelykeresztúri* egy osztállyal, 4 tanárral és 36 tanulóval, a *zilahi* egy osztállyal, 6 tanárral és 20 tanulóval, a *znióváraljai* egy osztállyal, 4 tanárral és 16 tanulóval, továbbá a *kolozsvári* tanítónőképző-intézet egy osztállyal, 6 tanárral és 22 tanulóval. 1871. évben a *csongrádi*, *igloi* és *kolozsvári* áll. tanítóképzők, a *pozsonyi* és *szabadkai* áll. tanítónőképző-intézet, 1875-ben a *budapesti* (VI. ker.) és *győri* áll. tanítónőképző-intézet, 1879-ben a *csáktornyai* áll. tanítóképző-intézet nyílt meg és végre a *csongrádi* tanítóképző 1875-ben *Kiskunfélegyházára* helyeztetett át, 1892-ben pedig a *zilahi* megszűnt, helyette a *temesvári* állítatott fel. A *budapesti* VI. ker. áll. tanítónőképző-intézetet a kormány 1880-ban fokozatosan megszüntette,¹¹⁶ ami 1884-ben meg is történt, hogy ezzel a polg. iskolai tanítónőképző-intézet kifejlesztését megkönnyítse és helyette ugyanott áll. nevelőnőképző-intézetet állított fel,¹¹⁷ mely 1895-ban a II. ker. áll. tanítónőképző-intézettel került kapcsolatba. A *pozsonyi* áll. tanítónőképző-intézet 1892-ben *kisdodovóképző-intézettel* köttetett össze, olyan módon, hogy így évenként egy-egy évfolyamát az *ovónőképzőnek* engedte át.¹¹⁸ 1896-ban megnyílt a *pápai* áll. tanítóképző-intézet, 1899-ben az *eperjesi*, 1900-ban a *sepsiszentgyörgyi* áll. tanítónőképző-intézet.¹¹⁹ 1907-ben, az eladdig, 1903-tól kezdve mint Fröbel nőegyleti tanítónőképző működő *tanítónőképző-intézetet* átvette az állam, mint a VI. ker. áll. tanítónőképzőt. Jelenleg ez a VII. kerületi, a *Damjanich-utcában*. 1913-ban újra felállítatott a *zilahi*. 1914-ben megnyílt a *munkácsi* és *nyir-egyházi* áll. tanítóképző-intézet, s végre 1917-ben a *jászberényi* áll. tanítóképző-intézet. Ezzel az áll. tanítóképzőintézetek száma 22-re, a tanítónőképző-intézetek száma 8-ra szaporodott. 1911-ben a *znióváraljai* tanítóképző-intézet *Stubnyafürdőre* költözködött át.

Az első állami képzők felállítása nagy gonddal történt, báró *Eötvös* miniszter legtöbb esetben maga személyesen is meglátogatta azokat a helyeket, ahol a képző felállítását tervezte. Igyekezett a vidékek erkölcsi és szellemi érdekelttségét is biztosítani alkotásai számára. Intézkedésében az volt a vezérlő gondolat, hogy az állam tevékenysége csak ott ígér sikert, ahol azt a társadalom is támogatja. *Eötvös* munkáját halála után¹²⁰ először *Pauler Tivadar* és *Trefort Ágoston* miniszterek folytatták. A képzők el-

¹¹⁶ 34.727/1880. sz. vall. és közokt. ügyi min. rendelet.

¹¹⁷ A nevelőnőképző-intézet részletes ismertetése az 1887. évről szóló miniszteri jelentésben 129. l. — A nevelőnőképző-intézet képesítő-vizsgálati szabályzata 22.729/1889. sz. alatt 1889 június 2-án jelent meg.

¹¹⁸ Az óvónőképzés 1895-ben megszűnt. V. K. M. 10.379/1895. szám alatt, 1895. június 11-én kelt rendelete.

¹¹⁹ Mindakettő óvónőképző-intézetből alakult át. Óvónőkben abban az időben erős túlerő volt.

¹²⁰ 1871 febr. 2.

helyezésénél két szempont volt irányadó. 1. A képzők egyrészt tiszta magyar vidékeken állították fel, másik részét az ország periferiáján, a nemzetiségektől lakott vidékeken, hogy annál közvetlenebbül és hathatósabban teljesíthessék missziójukat. 2. Ha csak lehetett elsőbbséget adtak a kisebb városoknak, melyeknek egyszerűbb társadalmi viszonyai nem álltak éles ellentétben azokkal a szerény körülményekkel, melyek közé a leendő tanító jutott.¹²¹ Ezek felett a szempontok felett az elmúlt évtizedek alatt sok vitakozás folyt és részben még most is folyik. Annyi azonban tény, hogy az egész kicsiny községekben és legtöbbször internátusokban felnevelkedett ifjakkól hiányzott az élet, az emberek ismerete, horizontjuk szűkebb maradt, mint amilyen horizonttal annak kell bírni, aki a népet nemcsak az elemi ismeretekre akarja oktatni, de aki szellemi és erkölcsi tekintetben is vezetője akar lenni a gondozására bízottaknak. A nemzetiségi vidékeken elhelyezett képzők is csak részben váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Ennek az oka túlment a képzőintézetek hatáskörén. Hiába tudott a tanító magyarul, ha az iskolát fenntartó hatóságok ragaszkodtak a nemzetiségi nyelven való tanításhoz. Arról pedig, hogy az állami tanítóképző-intézeteket célszerűtlen volt a periferián elhelyezni, a jelen szomorú állapotában végleges ítéletünk is kialakulhatott.

Róm. kath. tanítóképző-intézetek az 1868. évi törvény életbe léptetésekor a következő helyeken állottak fenn:

a) *Kir. kath. tanítóképző-intézetek*: 1. *Besztercebánya*, 2. *Esztergom*, 3. *Győr*, 4. *Kalocsa*, 5. *Kassa*, 6. *Nagyszombat*, 7. *Nagyvárad*, 8. *Pest*, 9. *Pécs*, 10. *Sopron*, 11. *Szatmár-Németi*. Ezek, a nagyváradai kivételével, melynek csak egyik évfolyama állott fenn, két évfolyamúak voltak.¹²² A *perseci* képző, melyről még Schwarcz Gyulánál is olvashattunk, megszűnt, a kimutatásokban 1870 után sehol sem fordul többé elő.

b) *Egyéb róm. kath. tanítóképző-intézetek*: 1. *Csiksomlyó*, 2. *Eger*, 3. *Szeged*, 4. *Szépesváralja*.

c) *Róm. kath. tanítónőképző-intézetek*: 1. *Pest* (később mint Budapest, IV. ker., angolkisasszonyok), 2. *Nagyvárad*, 3. *Szatmár-Németi*, 4. *Kassa*, 5. *Sopron* (Orsolya-rend).

Ezeknek a számában a következő változások történtek. 1872-ben megszűnt a *besztercebányai* tanítóképző, 1893-ban a *soproni*-t szüntette be a győri püspök, hogy a győrit annál intenzívebben istápolhassa, 1896-ban a *pesti* (Budapest V. kerületi) és a *nagyszombati* tanítóképzőket szüntette meg a hercegprímás, hogy az esztergomi képzőt a törvény által megkívánt módon szervezze.

A róm. kath. tanítónőképző-intézetek közül 1869-ben megnyílt a *kalocsai*, 1874-ben az *egri*, 1875-ben a *kőszegi*, 1880-ban a

¹²¹ Sebestyén Gyula: *Elemi isk. tanító- és tanítónőképzésünk fejlődése*. Az ezredéves ünnep alkalmára a vall. és közokt.-ügyi miniszter megbízásából. Budapest, 1896. 24. l.

¹²² A vall. és közoktatásügyi miniszter XXV. jelentése az 1895. évről. A besztercebányait tévesen állami képzőnek írja. 1148. l.

temesvári, 1887-ben Budapesten felállított a *Ranolder-intézet*, melynek azonban nyilvánossági joga még nem volt, s növendékei az angolkisasszonyoknál tették le a vizsgálatokat. A *Ranolder-intézet* a nyilvánossági jogot 1893-ban kapta meg, majd gyors egymásutánban róm. kath. tanítónőképző-intézetek nyitak meg: 1893-ban *Pozsonyban*, 1894-ben *Veszprém*ben, 1895-ben *Nagyszombatban* és *Pécsett*, 1896-ban *Nagyszebenben*, 1899-ben *Debrecenben* (*Sveticus-intézet*) és *Sopronban* (*Isteni Megváltó rend*), 1901-ben *Szegeden*, 1903-ban *Pápán*, 1913-ban *Kiskunfélegyházán*, 1918-ban *Kecskeméten* és *Kisvárdán*.

1918-ban volt tehát a róm. kath. felekezetnek 11 tanító- és 22 tanítónőképző-intézete.

Görög kath. tanítóképző-intézet 1868-ban fennállott 1. *Balázsfalván*, 2. *Nagyváradon*, 3. *Ungváron*¹²³ és felállított 1869-ben 4. *Szamosújváron*, 1895-ben pedig 5. *Eperjesen*. Görög kath. tanítónőképző-intézet 1902-ben nyit meg *Ungváron* és 1914. szeptemberben *Lugoson*.

Görög kel. oláh tanítóképző-intézet volt 1868-ban: 1. *Aradon*, 2. *Nagyszebenben*¹²⁴ és megnyit 1889-ben 3. *Karánsebesen*, mely tanítónőket is képezett.

Görög keleti szerb tanítóképző-intézet volt *Zomborban*, melyben 1873-tól kezdve, a népoktatási törvény intencióival szemben, a tanítókkal együtt képezték a tanítónőket is. És ezt a kormány, az egyház autonómiája miatt, éveken át folyó tárgyalások után tudta csak kettéválasztani.¹²⁵

A református egyház által fenntartott tanítóképzők közül a sárospatakit átvette az állam, a pápai tanfolyamszerű képzés megszűnt, fennmaradtak tehát 1. *Debrecenben*, 2. *Nagyenyeden* és 3. *Nagykörösön*. *Pápán* 1876-ban újra megnyit a református tanítóképző és fennállott 1891-ig, amikor beszüntették, mert a törvény által előírt követelményeknek, főként a pápai főiskolától való függetlenítésnek, nem tudott eleget tenni. Helyette a Dunántúl számára 1896-ban az állam állított fel *Pápán* tanítóképzőt. A református tanítónőképző-intézetek aránylag későn keletkeztek, mert a református egyház későn kezdett tanítói állásra nőket is rendszeresen alkalmazni. Az első ref. tanítónőképző 1899-ben *Debrecenben*, a második 1902-ben *Pápán*, a harmadik 1903-ban *Szatmár-Németiben*, a negyedik 1905-ben *Nagyváradon*, az ötödik 1918-ban *Kecskeméten* létesült.

Evangélikus tanítóképzők voltak 1868-ban a következő helyeken: 1. *Felsőlövő*, 2. *Sopron*, 3. *Nyíregyháza*, 4. *Nagyőrce*, 5. *Beszerce*, 6. *Brassó*, 7. *Medgyes*, 8. *Nagyszeben*, 9. *Segesvár*. Az utolsó öt Erdélyben, szász képzők, melyekben, a multból örökölt rend-

¹²³ Összekapcsolva egy előkészítő osztállyal.

¹²⁴ Sokáig a gör. kel. papnevelővel kapcsolatban.

¹²⁵ A vall. és közoktatásiügyi miniszter 1894. évről szóló jelentése mondja: „Remélem a zombori törvényellenes állapotoknak az egyház véget vet.” A tanító- és tanítónőképzés szétválasztása 1902-ben történt meg; ettől kezdve csak a tanári kar volt közös.

szer szerint, a tanítóképzés a középiskolákkal, illetőleg a paedagogiko-theologiko-szeminariumokkal kötött össze. Ezek mind négy évfolyamúak voltak, de, a látszólagos előny mellett, évfolyamaik a középiskoláik négy felső osztályával voltak egybekapcsolva, sokszor még az előadások is közösek voltak. 1872-ben megszűnt a nagyrőcei, mely 1847-ben alapították, de hosszabb szünetelés után csak 1868-ban nyílt meg újra.¹²⁶ 1873-ban új ev. tanítóképzőt nyitottak meg *Eperjesen*, ahová 1881-ben a *nyíregyházai* tanítóképző-intézet is áthelyeztetett. Ugyancsak 1881-ben nyílt meg a *selmecbányai* ev. tanítóképző-intézet, melyről a statisztikai kimutatások és a miniszteri jelentések 1912-ig mindig megjegyzik, hogy „a liceummal közös helyiségekben és közös tanári karral működik”. Az 1860-ban alapított *szarvasi* tanítóképző-intézetet 1877-ben újra megnyitották és 1878 óta kapunk róla adatokat, 1907-ig azzal, hogy a gimnáziummal van kapcsolatban. Ez a képző azután 1917-ben ev. tanítónőképző-intézeté alakult át. 1903-ban nyílt meg az első evangélikus tanítónőképző-intézet Segesváron, német tanítási nyelvvel. Az állam nyomására, mely a tanítóképzést az állami képzők által képviselt minta szerint igyekezett fejleszteni, az erdélyi ev. egyházi konzisztorium az erdélyi evangélikus szász képzők közül megszüntette 1893-ban a *segesházi*, 1895-ben a *besztercei*, *brassói* és a *medgyesi* képzőket és ettől kezdve csak a *nagyszombati* maradt fenn, a törvény által megkívánt módon szervezve, kimondottan németnyelvű tanítóképzőnek.

E szerint az evangélikusoknak 1918-ban volt *Felsőlővőn*, *Sopronban*, *Eperjesen*, *Selmecbányán* és *Nagyszombaton* tanító-, *Segesváron* és *Szarvason* tanítónőképző-intézetük. Azaz 5 tanító- és 2 tanítónőképző-intézet.

Az *izraelitáknak* megszakítás nélkül mindig fennállott a *budapesti* tanítóképző-intézetük. Magán tanítónőképző-intézet 1877-ben kettő is nyílt meg. A *Fábry-féle Rimaszombatban* és a *Keményné-féle Szegeden*.¹²⁷ Ezek közül a Keményné-féle egy év múlva megszűnt, a *Fábry-féle*, igen kevés növendékkel, 1881-ig fennállott. *Községi* tanító- vagy tanítónőképző-intézet sohasem volt.

Az *első egyleti* tanítónőképző-intézet 1894-ben nyílt meg Budapesten. Nyilvánossági joggal. Ez az *Országos Nőképzőegyesület* budapesti tanítónőképző-intézete volt, melyhez 1903-ban a *Fröbel Nőegylet* budapesti, államilag segélyezett nyilvános jogú tanítónőképző-intézete járult. Az állam az elsőt 1905-ben átvette, lett belőle a budapesti szegényház-téri ovónőképző-intézet, a má-

¹²⁶ A három évfolyamból álló képző szerves része volt a tót nyelvű rőcei ev. gimnáziumnak. A növendékek, egyes tárgyaktól eltekintve, együtt tanultak a gimnázium tanulóival. Az intézet nyilvánossági jogot nem nyert — de azért egy egyházkerületi biztos jelenlétében tartottak képesítővizsgálatot és adtak ki tót nyelvű kántor-tanítói okleveleket.

¹²⁷ A Keményné-féle magán tanítóképző felállítására vonatkozó rendeletek: 1875. évi szeptember 30-án kelt 23.266., 1877. évi augusztus 23-án kelt 20.919., 1877. évi augusztus 4-én kelt 19.036. és 1877. évi október 10-én kelt 24.371. számú rendeletek.

sodikból pedig, „miután eddig is majdnem teljesen az államkincstár tartotta fenn“, 1907 szeptembertől kezdve, a VI. ker. állami tanítónőképző-intézet (a mai VII. ker. Damjanich-utcai) lett, a Felsőerdősor-utca 3. számú, az intézet céljaira kibérelt, megfelelően átalakított és újonnan berendezett 3 emeletes épületben.¹²⁸

Az első idők tanítóképzéséhez meg kell jegyezni még, hogy szűkségből (az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 153. §-ára való hivatkozással), a tanítóhiányra való tekintettel, Eötvös József báró a 3 éves tanfolyamok mellett „egyéves gyakorlati tanfolyamokat állított fel oly 20-ik életévüket betöltött férfiak és nők számára, akik a polgári iskola vagy alгимnázium 4 alsó osztályából felvételi vizsgálatot állanak ki. Az ekként felvettek egy évig államsegéllyel szorgalmasan tanulván, képesítő-vizsgálatra bocsáttatnak. 1870–1871-ben 10 képzőben volt ilyen tanfolyam. Évenként ezekből 400 tanítót remélt.“¹²⁹ A lelkes miniszter reményei nem teljesedtek. A tanfolyamokra összesen 90-en jelentkeztek, azok legnagyobb része is a már hosszabb-rövidebb idő óta tanítói pályán működők közül került ki. Különben is ezek a rendes tanulóknál idősebb hallgatók a képzőkben, a kezdetben úgy sem valami erős fegyelmet állandóan rontották, a tanításra „a rendes növendékek kedélyére zavarólag hatottak“. Ezért az egyéves tanfolyamokat már 1871-ben megszüntette Pauler miniszter.¹³⁰

A fennállott tanító- és tanítónőképző-intézetekről részletes kimutatást a 183-ik és 184-ik oldalon közlünk.

Az intézetek számának változásáról összefoglaló képet ad az alábbi táblázat.

Mikor?	A tanítóképzők száma								A tanítónőképzők száma								A képzők száma
	áll.	r. kath.	g. kath.	g. kel.	ref.	ev.	izr.	összesen	áll.	r. kath.	g. kath.	g. kel.	ref.	ev.	egyleti v. magán	összesen	
1868	—	15	3	3	3	9	1	34	—	5	—	—	—	—	—	5	39
1875	16	14	4	3	3	8	1	49	4	7	—	1	—	—	—	12	61
1880	17	14	4	4	4	9	1	53	6	8	—	1	—	—	1	16	69
1890	17	14	4	4	4	10	1	54	5	9	—	1	—	—	—	15	69
1900	18	11	5	4	3	6	1	48	6	7	—	1	1	—	1	26	74
1914	19	11	5	4	3	6	1	49	8	20	2	1	4	1	—	36	85
1918	22	11	5	4	3	5	1	51	8	22	2	1	5	2	—	40	91

¹²⁸ Magyarország közoktatásügye az 1908. évben. 50. l. Továbbá: Magyarország közoktatásügye az 1915–1918. években. Ez utóbbi ismereti az intézet vándorlását a Fröbel Nőegylet Bajza-utcában levő székházától a Felsőerdősor-utcán, az érsek-utcai elemi iskolán át a VIII. ker. Szentkirályi-utca 7. sz. alá, az Erzsébet Népakadémia házába.

¹²⁹ V. K. M. jelentése az 1870. évről.

¹³⁰ V. K. M. 1871. évi jelentése és az 1194/1870. számú miniszteri rendelet.

Az intézet helye és jellege	A tanítás nyelve	Alapítva	Megszűnt	Az intézet helye és jellege	A tanítás nyelve	Alapítva	Megszűnt
I. Tanítóképzők				11. Pécs	m.	1810	—
<i>a) Állami</i>				12. Sopron	m. n.	1855	1893
1. Arad*	magy.	1873	+	13. Szatmár*	m.	1847	+
2. Baja*	"	1870	—	14. Szeged*	"	1844	—
3. Budapest I.*	"	1869	—	15. Szepeshely	m. t.	1819	+
4. Csáktornya*	"	1879	+	<i>c) Gör. kath.</i>			
5. Csurgó	"	1869	—	1. Balázsfalva*	oláh	1865	+
6. Déva*	"	1870	+	2. Eperjes*	m.	1895	+
7. Igló*	"	1871	+	3. Nagyvárád	o. m.	1846	+
8. Jászberény	"	1917	—	4. Szamosujvár	o. m.	1869	+
9. K. Félégyháza* előbb Csongrád	"	1871	—	5. Ungvár*	m.	1793	+
10. Kolozsvár*	"	1871	+	<i>d) Gör. kel.</i>			
11. Léva*	"	1870	+	1. Arad*	o.	1812	+
12. Losonc*	"	1869	+	2. Karánsebes*	o.	1876	+
13. M.-Sziget*	"	1870	+	3. Nagyszeben*	o.	1780	+
14. Modor*	"	1870	+	4. Zombor*	szerb	1812	+
15. Munkács	"	1914	+	<i>e) Ref.</i>			
16. Nyíregyháza	"	1914	—	1. Debrecen*	m.	1855	—
17. Pápa*	"	1896	—	2. Nagyenyed*	"	1855	+
18. Sárospatak*	"	1869	—	3. Nagykőrös	"	1855	—
19. Stubnyafürdő* előbb Znióváralja	"	1870	+	4. Pápa	"	1876	1891
20. Székelykeresztúr*	"	1870	+	<i>f) Evang.</i>			
21. Temesvár*	"	1882	+	1. Brassó	n.	1847	1895
22. Zilah*	"	1870 1913	1892 +	2. Beszterce	n.	1858	1895
<i>b) Róm. kath.</i>				3. Eperjes*	m.	1873	+
1. Besztercebánya	m. n.	1856	1872	4. Felsőlövő*	m.	1845	+
2. Budapest V.	m.	1844	1896	5. Medgyes	n.	1586	1895
3. Csiksomlyó*	"	1858	+	6. Nagyrőce	m. t.	1868	1872
4. Eger	"	1828	—	7. Nagyszeben*	n.	1751	+
5. Esztergom	"	1842	—	8. Nyíregyháza	m.	1859	1881
6. Győr*	"	1847	—	9. Segesvár	n.	1823	1893
7. Kalocsa	"	1856	—	10. Selmecbánya*	m.	1881	+
8. Kassa*	"	1856	+	11. Sopron*	"	1858	—
9. Nagyszombat	m. n. t.	1857	1896	12. Szarvas*	"	1860	1917
10. Nagyvárád*	m	1843	+				

Az intézet helye és jellege	A tanítás nyelve	Alapítva	Megszűnt	Az intézet helye és jellege	A tanítás nyelve	Alapítva	Megszűnt
<i>g) Izraelita</i>				16. Pozsony*	m.	1893	+
1. Budapest*	m.	1858	—	17. Sopron (O.)*	„	1864	—
II. Tanítónőképzők				18. Sopron (M.)*	„	1899	—
<i>a) Állami</i>				19. Szatmár*	„	1857	+
1. Budapest II.*	m.	1869	—	20. Szeged*	„	1901	—
2. Budapest VI.*	„	1875	1884	21. Temesvár*	„	1880	+
3. Budapest VII.	„	1907	—	22. Veszprém*	„	1894	—
4. Eperjes*	„	1899	—	<i>c) Gör. kath.</i>			
5. Győr*	„	1875	—	1. Lugos*	m. o.	1914	+
6. Kolozsvár*	„	1870	+	2. Ungvár*	m.	1902	+
7. Pozsony*	„	1871	+	<i>d) Ref.</i>			
8. Sepsiszentgyörgy*	„	1900	+	1. Debrecen*	m.	1899	—
9. Szabadka*	„	1871	+	2. Kecskemét*	„	1918	—
<i>b) Róm. kath.</i>				3. Nagyvárad*	„	1905	+
1. Budapest IV.*	m.	1856	—	4. Pápa*	„	1902	—
2. Budapest IX.*	„	1887	—	5. Szatmár*	„	1903	+
3. Debrecen*	„	1899	—	<i>e) Evang.</i>			
4. Eger*	„	1874	—	1. Segesvár*	n.	1903	+
5. Félégyháza*	„	1913	—	2. Szarvas*	m.	1917	—
6. Kalocsa*	„	1869	—	<i>f) Gör. kel.</i>			
7. Kassa*	„	1860	+	1. Zombor	szerb	1873	+
8. Kecskemét*	„	1918	—	<i>g) Egyleti</i>			
9. Kisvárdá*	„	1918	—	1. Budapest (Orsz. Nőképző)	m.	1894	1905
10. Kőszeg*	„	1875	—	2. Budapest (Fröbel)	m.	1903	1907
11. Nagyszeben*	„	1896	+	<i>h) Magán</i>			
12. Nagyszombat*	„	1895	+	1. Rimaszombat	m.	1877	1881
13. Nagyvárad*	„	1858	+	2. Szeged	„	1877	1878
14. Pápa*	„	1903	—				
15. Pécs*	„	1895	—				

Jelmagyarázat: m = magyar, n = német, o = oláh, sz = szerb, t = tót, + = megszállott területen van. *) Bentlakással kapcsolatos köztartással vagy nevelőintézettel volt egybekötve.

A törvény a tanítóképzőintézeteket 1868-tól három évfolyamúakká tette. Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek úgy is állítottak fel, hogy fokozatosan három évfolyamúakká legyenek. A felekezeti képzők közül 1868-ban már három évfolyamú volt a szegedi róm. kath., a nagykőrösi és a nagyenyedi ref., a soproni

és a besztercei evangélikus. Négy évfolyammal működött a brassói, medgyesi, segesvári és a felsőlővi ev. tanítóképző-intézet. A törvény életbeléptetésétől három évfolyamúvá fejlesztettek az esztergomi, győri, kalocsai, kassai, soproni, egri róm. kath., a nagyváradai gör. kath. a zombori gör. kel., a debreceni és a nagyenyedi ref., a nagy-rőcei, nyiregyházi ev., a pesti izraelita tanító- és tanítónőképző-intézetek. A többi róm. kath., gör. kath. és gör. kel. két évfolyamú képző részben politikai okok miatt is, csak lassan alakult át három évfolyamúvá.¹³¹ Az átalakulás a 70-es évek vége felé megtörtént, de ez nem mindenütt jelentette a szó szoros értelmében vett „ön-álló, három évfolyamú tanítóképzőt.” Nagyon sok helyen megmaradtak a képzők a középiskolákkal és a teológiai iskolákkal való régi kapcsolatban, nagyon soknál pedig váltakozva egy vagy két évfolyamot nyitottak csak meg, hogy részben a költségeket kíméljék, részben, mert nem állott elegendő tanár rendelkezésre. Ez a váltakozó rendszer különben még később is szokás volt, különösen egyes róm. kath. tanító- és tanítónőképző-intézetekben, továbbá az ev. szász képzőkben, ahol vagy a növendékek hiánya, vagy egyéb okok miatt egyik-másik képző néha egy-egy évben teljesen szünetelt,¹³² vagy mint Nagyváradon, ahol 1878-ban a róm. kath. tanítóképzőben a II. és III. osztály közösen tanult.

Az első időkben a felekezetek képzőikkel nem akartak az állami tanítóképzőknek versenytársai lenni, sem nem akarták átvenni az állami képzők szervezetében, tanításában található értékeket, legnagyobbbrészt figyelmen kívül hagyták azok működését. Ahol pedig felekezeti vagy nemzetiségi gyűlölködés is élesztette az ellenszenvet, ott meg éppen ellenséges szemmel nézték az állam égisze alatt álló intézetek fejlődését és misszióját.

Kiss József.

Az iglói m. kir. állami tanítóképző-intézet története az összeomlás és a megszállás idején.

— Első közlemény. —

1. *Bevezetés.* Rendtartásunk szerint minden iskolai év befejezése után el kellett készíteni és szétküldeni az *Értesítőt*, vagyis a beszámolót az intézet évi működéséről. A fenti, végzetes iskolai évről való beszámolóval azonban adós maradtam. Meg kellett tehát csinálnom. Nem kérte ugyan senki tőlem számon, de ha bármikor valaki az intézet történetével foglalkozni akarna, méltán csodálkozhatnék azon, hogy erről a válságos, végzetes időről, melyben pedig az intézet még mint

¹³¹ 1879-ben még a balászfalvai és a szamosújvári gör. kath. és a nagyszombati gör. kel. tanítóképző-intézetek 2—2 évfolyamúak. Ugyanakkor a szatmári róm. kath. és az ungvári gör. kath. tanítóképző-intézeteknek 1—1 előkészítő osztályuk van, de nem a képző 4 évfolyamúvá tételére, hanem, hogy a törvény által előírt iskolai előképzettség nélküli növendékeket a felvételi vizsgálatra előkészítsék.

¹³² Pl. a vall. és közoktatásügyi miniszter 1875-ről szóló jelentése írja: „1874/75-ben Besztercén nem volt növendék.”

magyar állami tanítóképző-intézet működött, nem talál összefüggő feljegyzést.

Természetes azonban, hogy ez nem lehet a szokásos értesítő. Nemcsak azért, mert nem áll rendelkezésemre az intézet irattára, hanem inkább azért, mert ebben a válságos időben az intézeti események szemmel láthatóan a háborús, a politikai és forrongó társadalmi viszonyoktól függtek, amelyek a csöndes iskolai munkát majdnem lehetetlenné tették és épen azért főként azt kellett kimutatni, ami az intézet működését gátolta.

2. *Az első szorgalmi időszak 1918. szept. 5-től 1918. okt. 12-ig. — A tanártestület.* A háborús intézeti Értesítőkből látható, hogy a tanárok közül a háború kezdetén kik vonultak be, kik jöttek vissza és kik teljesítettek az intézetben szolgálatot. Ezen tanév elején a testület működő tagjai voltak: *Gömöri Sándor* igazgató, *Chobodiczky* Alajos, *Forberger Árpád*, *Horváth A. János*, *Lovass László* r. tanárok, *Schönvitzner János* gyakorló isk. tanító és *Etienne József* nevelő.

Óraadók és hitoktatók: *Bacsányi József*, áll. polg. isk. igazgató, a háború előtt a tót nyelvnek, most a kézimunkának tanára; *Berzeviczy Béla* ev. főgimn. rajztanár, nálunk is rajztanár; *Löwy Mór* izr. hitoktató; *Pataky Béla* róm. kath. hitoktató; dr. *Walter Gyula* ev. hitoktató és dr. *Sztahovszky Antal* intézeti orvos.

A bevonultak közül nemrég visszajöttek, de még nem tanítottak: *Lázár Károly* s. tanár, ki a háború folyamán r. tanár lett; *Tscheik Ernő* r. tanár, régi rajztanárunk, ki akkor a katonai szolgálat alól még nem volt felmentve. *Ulm László* megbízott tanár pedig, ki a háború folyamán s. tanár, majd r. tanár lett, akkor még katonai szolgálatot teljesített a honvédelmi minisztériumba beosztva. Végül *Balla Gyula* intézeti nevelő még mindig orosz fogságban volt, s további sorsa most is ismeretlen előttem.

1918. év aug. hó folyamán kineveztetett az intézethez rajztanárnak egy *Szirotka* Szilárd nevű tanár, állását azonban nem foglalta el. Nem ismerem.

Szept. 30-án leérkezett *Tscheik Ernő* katonai felmentése, egyelőre azonban még 3 havi szabadságot kapott. Okt. 2-án megérkezett és jelentkezett *Lázár Károly*, de ő az okt. hónapot az igazgató hozzájárulásával előkészületre használta fel és csak nov. 1-én kezdte meg működését.

Okt. folyamán kineveztetett az intézethez *Somogyi Aladár*, okl. tanító, nevelőnek és okt. 20-án foglalta el állását. Ugyanekkor vált meg az intézettől *Etienne József* okl. tanító, intézeti nevelő, ő a Horvát-szlavonországban lévő Máv. népiskolákhoz kért és kapott kinevezést. *Etienne József* nevelő távozását igen sajnáltam, mert 5 éven át (1913. dec. 3-tól), igen nehéz időben megbízható segítőtársam volt mint nevelő és az irodában. A háborús években, mikor nagy volt a tanárhiány, tanított is szépírást, testgyakorlatot, sőt olykor a zene egyes ágait is. Becsületes munkájával ő is hozzájárult ahhoz, hogy az intézet a háborús években elfogadhatóan működött. Tudtommal most Temesmegyében, szülőföldjén tanító.

3. *Felvétel és beiratás. A tanítás kezdete.* A kedvezőtlen háborús hírek következtében a testület nyomott hangulatban fogott munkához. Szept. 2-án tartotta évnnyitó értekezletét, szept. 3-án voltak a javítóvizsgálatok, szept. 4-én d. e. volt a beiratás, d. u. az orvosi és zenei hallásvizsgálat, mindez az előírt módon. Szept. 5-én reggel 8-kor volt

Az iglói áll. tanítóképző homlokzata.

a tanév ünnepélyes megnyitása, közvetlenül utána megkezdődött a rendszeres tanítás.

Fel volt véve az I. osztályba 52, a II-ba 58, a III-ba 35, a IV-be 25, összesen 128 növendék. A névsor nem áll rendelkezésemre, a felső 3 évfolyam azonban hozzávetőlegesen összeállítható az előző évi értesítőkből.

Néhány kivétellel meg is jöttek és beiratkoztak a tanulók. Csak a távolabbi vidékekre valók közül maradt el 4—5.

A növendékek vallási és nemzetiségi viszonyai tekintetében más évekhez képest kevés változás volt. 1919. január végén, mikor a meg nem szállott területre valók már hazamentek, anyanyelv szerint volt: magyar 42, német 35, tót 29, összesen 104. A tót növendékek százalékszámát 27.8%. Megjegyzem, itt a statisztika elkészítésénél a tót anyanyelvűek semmiféle pressziónak nem voltak kitéve, erre magam ügyeltem. Mikor néhány tót fiú, talán 2—3, magát magyar anyanyelvűnek vallotta, ezt egyenesen szóvá tettem és kérdezősködtem, mi indítja őket rá? És csak elfogadható okok alapján járultam hozzá.

A felvett és beírt növendékek között katonanövendék volt a II-ban 1, a III-ban 2, a IV-ben 9, összesen 12.

4. *Intézeti kirándulás a Csorbai és Poprádi tóhoz.* Az állami tanítóképzők működését annyira kialakult és szilárd rendtartás szabályozta, hogy a budapesti nyugtalanító politikai helyzet és a kedvezőtlen háborús hírek ellenére is az intézet működése, mint az előző háborús években, különös fennakadás nélkül megindult.

Megtartottuk állandó kirándulási tervünk szerint a kijelölt első egy napos kirándulást is a Magas Tátrába, még pedig szept. 19-én a Csorbai és Poprádi tóhoz. Résztvett ezen a földrajzi, természetrajzi és turisztikai kiránduláson az igazgató, *Chobodiczky* Alajos, *Schönbizner* János és *Etienné* József vezetése mellett az egész ifjúság. Gyönyörű őszi nap volt. A szép őszi idő a Magas Tátrában különösen szép. Növendékek és tanárok egyaránt el voltak ragadtatva a természet szépségétől, és egyébként is minden sikerült. Mégis mintha valami határozatlan fájó érzés fogott el volna minket, a bizonytalan jövő, a katasztrófák előérzete... Az ifjúság dalaiból hiányzott a lendület, az ifjú önbizalom, a tanárok

sem voltak derültek. Nem tudták akkor, hogy sokunk búcsúja volt a Magas Tátrától, melyet annyira kedveltünk, mely szívünkhöz annyira hozzánőtt.

5. *Spanyolnátha-járvány az intézeti ifjúság között.* Az intézet megkezdett munkáját hova-tovább nagyobb mértékben kezdte zavarni az ifjúság között már szept. közepén mutatkozott, úgynevezett spanyolnátha-járvány. Feltűnő volt, hogy először a budapesti fiúk kapták meg ezt a betegséget. Csakhamar tömegesen kezdtek a tanulók megbetegedni, némelyik osztály tanításkor félig üres volt. És nemsokára egy áldozata is volt a járványnak.

Már az intézeti kirándulás után jött és beíratkozott *Bacsur János* a III. osztályba, azelőtt Szarvason járt. Nővérével jött Iglóra és közvetlenül a beíratás után igazgatói engedéllyel ők is kirándultak a Csorbai tóhoz. Már hüvösebb volt az idő, megfázhatott és megkapta ő is a spanyolnáthát. Állapota csakhamar rosszra fordult, agyhártyagyulladás kapott és két hét alatt nagy fájdalmak között belehalt, noha az intézeti orvoson kívül még egy orvos fáradozott megmentésén. Okt. 8-án halt meg, okt. 10-én volt az egész intézet részvételével a temetési szertartás a temető csarnokában, ahol a hitoktatón kívül *Soltész József* int. növendék mondott gyászbeszédet. Ezután a jelenlevő szülők a halottat Oroszára hazavitték.

Mivel a járvány a többi iskolában is tömegesen fellépett, alispáni rendeletre az összes iglói iskolákat okt. 12-én bezárták.

Az első szorgalmi időszak szept. 5-től okt. 12-ig, tehát pár nappal tartott tovább egy hónapnál és ezt is megzavarta az említett járvány.

6. *Az első szünet okt. 12-től nov. 12-ig. A háború vége, a forradalom és az összeomlás kezdete, hatásuk a Szepességre és Iglóra.* A háború ezalatt rohamosan közeledett a szörnyű befejezés felé. Szept. végén hírt vettünk a bolgár front áttöréséről, okt. elején a török katasztrófáról és ismerve az ausztriai nemzetiségek magatartását, majd a Wilson-féle pontokat, előre láttuk a monarchia és elsősorban Ausztria bomlását. Már ekkor aggódni kezdtünk: nehogy Ausztria bomlása magával rántsa a pusztulás örvényébe hazánkat is! Ennek az aggodalomnak akkor még kevesen adtak kifejezést.

A budapesti események és következményeik, sajnos, aggodalmainkat hamar igazolták. Az egyetlen férfit, aki valószínűleg alkalmas lett volna arra, hogy megmentse az országot, megölik. A kormány gyeplője fantaszta és gonosz emberek kezébe kerül, a szélső és felforgató kisebbségek kerekednek felül. Nincs senki, aki megmentse az országot a feneketlen mélységbe zuhanástól!

A még okt. 25-én alakult Budapesti Nemzeti Tanács a hatalmat kezébe kerítvén, megszervezi a vidéki nemzeti és katonai tanácsokat. Így Igló városi képviselőe már nov. 4-én a Budapesti Nemzeti Tanács mellé áll, azonban egyúttal azonnal felháborodással útasítja vissza azokat a cseh aspirációkat, melyek szerint a Szepességet magyar hazánktól el akarják szakítani. Egy-két nap alatt megalakul az Iglói Nemzeti Tanács az itteni gróf Karolyi-párt, radikális párt és szocialista párt részvételével dr. *Teschler Antal*, általános tiszteletnek örvendő orvos elnöklése alatt. Az Iglói Katona Tanács elnöke *Mamusich István* honvédszázados az iglói géppuskásoknál. Mikor a katona-tanács tagjai az esküt leteszik, ők is megesküsznek rá, hogy hazánk területi integritását életükkel és vérével meg fogják védeni. *Mamusich* százados kidolgozza az iglói polgárőrség szervezetét, egy-két nap alatt meg is alakítják. Az iglói géppuskások igen népszerűek, mert ebben a zürzavaros időben szinte példás rendet

tartanak fenn a városban, sőt megóvják a közbiztonságot az egész vármegyében, még a felső Vág völgyében is.

Mikor a többi szepességi város is megalakítja a nemzeti tanácsokat, egymásután sorra fölszólalnak bátran, erélyesen a haza integritása érdekében és kifejezést adnak Magyarországnak, sőt a magyarság iránti ragaszkodásuknak és hűségüknek. Ugyanígy jár el maga a megye is, főispán, alispán és megyei közgyűlés.

A köztársaság kikiáltását (nov. 16.) sokan lelkesen, rokonszenvvel fogadják. A városok, a megye egymásután elismerik, hűséget fogadnak neki, de szinte kivétel nélkül hangoztatják újból: *az ország integritását védeni fogjuk!* Megállapítható, hogy a szepességi németek zöme nem lelkesedett a régi, bár némely tekintetben szinte túl liberális, viszont sok tekintetben mégis idejét múlt állapotokért és szívesen vette tudomásul Magyarország fejlődésének demokratikusabb irányba terelődését. Persze, ők igazi, nemes értelemben vett demokriát gondoltak. Mikor aztán csakhamar észreveszik, hogy a budapesti észtvessztett kormány az ezeréves hazát önmaga rombolja szét és teljes anarchiába viszi azt, ijedten memorandumokkal fordulnak a kormányhoz (Igló városa, más városok, a megye is) és küldöttségeket menesztenek Budapestre (a szepesmegyei küldöttség elnöke dr. *Matyasovszky* Elemér, késmárki ügyvéd, tagjai *Kálmár Elek*, lőcsei gimn. igazgató és még többen) a kormány tagjaihoz. Eljárnak *Batthyányi* Tivadar gróf belügyminiszternél, *Jászi* Oszkár nemzetiségi miniszternél, *Bartha* Albert hadügyminiszternél és egyéb szepességi ügyek elintézésén kívül *főleg az integritás megvédését kérik*. Csakhogy pár nap múlva csalódottan, szomorúan térnek vissza!

A bomlás most már gyorsan terjed. A magyar nemzeti tanácsok után nemsokára tót és német nemzeti tanácsok keletkeznek, sőt a lengyel határszáron lengyel nemzeti tanácsok. Megalakul a Szepesi Németek Néptanácsa, majd a szepesi tót tanács (*Spiška slovenská rada*). Iglón külön megalakul nov. 28-án az Iglói Tót Nemzeti Tanács (*Iglovná slovenská narodná rada*). A Szepességről is már jósokan eljárnak akkor Túrócszentmártonba és érintkeznek a központi tót nemzeti tanáccsal, amely az 1918 okt. 30-án kiadott, már megemlített deklarációjában, bizonyos fenntartással ugyan, magáévá teszi a cseh aspirációkat és *kimondja az elszakadást Magyarországtól*.

A szepességi tót nemzeti tanácsok azonban ebben az időben még az integritás alapján állanak, visszautasítják a túrócszentmártoni nemzeti tanács cseh-szlovák kiáltványát, rendeleteit, de sajnos, sehonnan nem kapnak támogatást, a magyar kormánytól legkevésbé.

Az iglói és iglóvidéki tótság nemzeti érzülete is akkor kezd hevesebben fellobogni, anélkül azonban, hogy a magyarság iránt komolyabb ellenséges érzület nyilvánulna nála. Az Igló városi széles, betonozott főúton és a tereken most tüntetőleg beszélgetnek, itt-ott énekelgetnek tótul.

Intézetünk tanártestülete ebben az időben és azután is mindig mérsekelt, óvatos magatartást tanúsított, exponált szerepet egyik sem vállalt. Akik a városi képviselőtestület tagjai voltunk, eljártunk a gyűlésekre; a fiatalabbak szolgálatot teljesítettek mint nemzetőrök és el-eljárogattunk a kaszinóba.

A nemzetiségi mozgalmakban csupán *Bacsányi* József, az áll. polg. iskola igazgatója, intézetünkben a tót nyelv óraadója, éveken át eredményes tanítója vett részt, először mint a helybeli tót nemzeti tanács elnöke, később szerepe volt a keleti tótok mozgalmában.

Mi az anarchiát, a bomlást hamar észrevettük és aggodva figyeltük a fejleményeket.

7. *A második szorgalmi időszak nov. 12-től dec. 12-ig. A csehek betörése a felső Vág völgyébe, a megszállás kezdete.* Mikor a pacifista kormány a hazaözönlő katonaságot szélnek ereszti (nov. 4-én: Nem akarok katonát látni! Linder) és nemsokára tárgyalni kezd a nemzetiségiek vezetőivel az ország határainak megcsonkításáról, majd velök meg egyezésre jutván, dec. elején a megszállt területekről kivonja a még ott levő magyar katonaságot (dec. 5-iki első Vyx-jegyzék szerint), az így prédának odadobott ősi hazába tömegesen beözönlének az ellenséges szomszédok.

Nov. 12-én Zsolnát és Ruttkát a csehek 600 emberrel és 3 gépfegyverrel megszállják. Bevonulnak Túróc-Szt.-Mártonba is. Saját csapataink a síneket felszedve visszavonulnak Rózsahegyre. A Kralováni alagútnál azonban akkor még tűzzel fogadják a cseheket, kik erre gyorsan visszavonulnak. Az őket üldöző magyar csapatok nov. 15-én visszafoglalják Ruttkát és nov. 16-án Zsolnát is. (Egyes jelentések szerint már nov. 15-én este.) Ezen a napon a felső Vág völgyével felszabadul Csacza határállomás is.

Nov. 12-én kezdődik az intézetben a második szorgalmi időszak. A visszatért tanulók, csak 5-en hiányzanak, igen nyugtalanok. A szülők is nyugtalanok, mert alig hogy elküldték fiaikat, többen már vissza is hívják őket. A közszelem az intézetben azonban akkor még elég jó. A vidéki lakosság még nem tart az ország széthullásától.

Nov. első napjaiban érkezik az igazgatóhoz Budapestről egy rendelet, mely szerint a forradalom kitörésének napja nemzeti ünnep. Mikor pedig nov. 16-án a budapesti nemzeti tanács kikiáltja a köztársaságot, ezt a napot is nemzeti ünneppé teszi. Mi ezeket a rendeleteket különös megindulás nélkül vettük tudomásul, hisz erre az évre már nem voltak aktuálisak.

A csehek betörése, a Budapesten és az ország más részein történt események hatása azonban hamar teljes mértékben mutatkozik az ifjúság és a tanári kar magatartásán. A külső fegyelem még fennáll, de a lelkek nyugalma oda van. Végtelenül fájt nekünk, tanároknak látni azt, mikép teszi tönkre a budapesti kormány az országot, mikor a hazafias magatartású nemzetiségieknek megtiltja az ellenállást az ellenséggel szemben, mikor az iglói kevésszámú megmaradt honvéd géppuskásokat, ezek hazafias, kevésre apadt tisztikarát eltávolítja Iglóról, eleinte Kassára, később még messzebbre. Ez csüggesztő, kétségbeejtő, ez öngyilkosság volt.

8. *A Görgey testvérek hősi vállalkozása.* Mégis akadt néhány fiatal férfi, akik nem tudtak belenyugodni a történetekbe. Tartalékos tisztek ezek, névszerint Görgey Konstantin, Görgey Béla, Görgey István fiai, továbbá Montakó István és még többen, kik a Kassán hozzájuk csatlakozott tisztársaikkal és kevésszámú legénységgel, felszerelést is szerezzve, elhatározták, hogy megtámadják a Zsolnát veszélyeztető cseh csapatokat Nagybitsénél. Ez a merész vállalkozás a szemben álló erők egyenlőtlensége folytán dec. 5-én vereséggel végződik, a merész vállalkozók részben elesnek vagy fogságba kerülnek, részben menekülnek. A Görgey testvérek ott esnek el Nagybitse mellett Trencsén-Kutacs közelében.

A Görgey testvérek és társaik ezen hősi vállalkozása és önfeláldozása ebben a hitvány korban örök dicsősége marad a szépesi magyarnak!

Már dec. 6-án a csehek újból bevonulnak Zsolnára és Ruttkára. Most már szabad az útjuk Igló és Kassa felé.

9. *A meg nem szállott területen lakó tanulókat hazabocsátom. A biztonságba helyezendő intézeti vagyont Budapestre küldöm. Az iglói*

katonakórház hirtelen feloszlása. Figyelve az eseményeket és látva, hogy a veszély elérte a tetőpontot: megbeszélem a teendőket tanártársaimmal, aztán még dec. 9—10. körül hazaküldöm a meg nem szállott területen lakó tanulókat szülőikhez. Hazautaztak ekkor: *Bartsch* Károly (Heves község), *Bálint* Árpád, *Mohács* Lajos, *Szűcs* Ferenc (Budapest), *Mayer* Géza (Rákospalota), *Soskó* Gergely (Ipolyvás), *Vághy* László (Tápiószéle), *Paul* Jenő (Turc, Ugocsa), *Simek* Károly (Hatvan), ezek III. éves tanulók, *Jurdik* Ferenc (Mindszent, Csongrád) I. éves és szülei kívánataira hazament *Luchs* Gyula IV. é. (Késmárk).

Dec. 9-én érkezettnek láttam az időt arra is, hogy az intézet vagyonából azt, ami egy háborús rendelet értelmében biztonságba helyezendő, Budapestre küldjem. Az intézeti alapítványok, alapok értékpapírokba fektetett vagyonát 1918. dec. 9-én becsomagoltuk és 1046. ikt. sz. alatt megküldöttük a központi állampénztárnak (Budapest, I. ker. Vár, pénzügyminiszterium). A kísérő iratban pontosan elő van sorolva, mit küldtünk. Ez az irat most nem áll rendelkezésemre. De ebben az iskolai évben ezek az értékek már alig változtak a mult évihez képest. Közlöm tehát itt újból az 1917/18. évi Értesítőtől a 22-ik oldalon 7. p. alatt közölt adatokat:

c) *Elszámolás az alapítóányokról:*

1. Dr. Emericzy-féle alapítvány. Készletálladék	1.019-99 K
2. Jubileum	2.000— „
3. Milleniumi	700— „
4. Ujlaky Jenő	500— „
Összesen	4.219-99 K

d) *Alapok és alapszerűen kezelendő pénzek:*

1. Felügyelő növendékek alapja. Maradv. az év végén	505-65 K
2. Tornakör-alap	11-69 „
3. Kirándulási alap	290-65 „
4. Ifjúsági segítőegyesület alapja	11.750-75 „
5. Kézi munkadíj-alap	435-37 „
6. Ifjúsági hadikölcsönjegyz. alap	1.025-56 „
7. Gönczy önképzőköri alap	616-20 „
8. Gyakorlóisk. beíratási díjak alapja	25-60 „
9. Az intézeti hadiárnyak alapja	51-50 „
Összesen	14.488-90 K

Ez a vagyon 4%-os koronajáradék és hadikölcsön kötvényekben van elhelyezve; kis, jelentéktelen összeg takarékpénztári könyvecskekben.

1928 dec. 12-én utána néztem a Várbeli központi állampénztárban, megérkezett-e oda az értékcsomag és meggyőződtem róla, hogy megérkezett és hogy a vallás-letétek rovacskönyvének 53. tétele alatt kezelik, a letét értéke 17.879 K, iktatva 52002/II. 1918. sz. alatt van. Részletesebben nem tekintettem meg, hiszen ma, sajnos, értéktelen.

Talán itt van helyén megemlítenem, hogy a tanártestület az 1917/18. isk. év végén egyik ülésében hozott határozata szerint a közoktatásügyi miniszter úrtól engedélyt kért, hogy a felügyelő növendékek alapját *Gömöri Sándor* igazgató nevére nevezze el, ezen alap létrejötte körül és általában intézeti működésével szerzett érdemei elismerésül. Ez az engedély már nem jött meg.

Még nov. közepe táján, mikor a helyzet válságosra fordult, sietve feloszlatták az iglói katonai kórházat, amely a háború elejétől fogva az iglói iskolákban volt elhelyezve, fő- és legnagyobb épülete intézetünk

épülete volt. Nálunk volt a legtöbb betegterem, konyhája, élelmiszerraktára, irodája. Bebutorzására főként az intézet internátusi felszerelése (ágyak, ágyneműk, szekrények, asztalok, székek stb.) szolgált, melyet a hosszú háború alatt a többi iskolai kórházakba is elhurcoltak. A háború elején jegyzék alapján vett át tőlem mindent dr. Dán orvos, a kórház első parancsnoka, most a hirtelen feloszláskor semmit sem kaptam vissza. Én azonban az intézet régi ügyes hivatalszolgájával, *Rokfalussyval* hamar összeszedtettem mindent a város különféle kórházaiból, úgy, hogy alig hiányzott valami.

10. *A második szünet 1918 dec. 12-től 1919 febr. 6-ig. Igló megszállása dec. 16-án.* Tudtuk, hogy a vonatok járását egy időre nem-sokára be fogják szüntetni, azért dec. 12-én kiadtuk a karácsonyi vakációt, egyúttal megmondtam az ifjúságnak, értesíteni fogom, mikor térjen vissza. Ezzel kezdődik a második szünet, amely febr. 6-ig tartott.

A géppuskások távozása és a *Görgey* testvérek sikertelen vállalkozása után a csehek, most már senki által föl nem tartva, gyorsan haladnak fölfelé a Vág völgyében és azon átjutva a Hernád völgyébe, Igló felé közelednek. A kassa-oderbergi vasút dec. 16-án beszünteti a polgári személyforgalmat úgy Poprád, mint Kassa felé.

A lakosság egy része kétségbeesetten, szomorúan, mások fáradt közönnyel várták a bekövetkező eseményt. De voltak olyanok is, bár kevesen, akik örültek, mert most már előzetes felkínálkozásuk jutalmazását remélték.

A *Szepesi Lapokban* Igló megszállásáról nincsen szó, a lap megjelenése szünetelt egy ideig, dec. 14-től 1919 január 21-ig. (A Nemzeti Múzeum könyvtárbeli 1918-iki évfolyamába néhány 1919-iki szám., a 2. számtól a 9. számig is került, az 1919-iki évfolyam külön nincsen meg.)

E sorok írója dec. 16-án d. e. 10—11 óra tájban az intézet irodájában, közel az ablakhoz állva, látta, a vasúti állomásról jöve az Iskola-utcán át miként lépegetett lassan, óvatosan néhány, talán 8—10 cseh katoná, kik valószínűleg valamivel előbb érkeztek és most a városházára mentek, hogy nagyszámú katonaságnak az útját előkészítsék. Senki sem állta útjukat.

Már másnap reggel a képzővel szomszédos honvéd-laktanya udvara hemzsegett a cseh-szlovák katonaságtól. És hirtelen észre kellett vennünk, hogy Iglón az ellenség az úr.

Aki magyarul beszélt, arra durván rászóltak. E sorok írójának dolga volt a vasúti állomáson, odamenetkor a kaszánya előtt elejtett hangosabban pár magyar szót, mire egy buzgó cseh-szlovák őrmester mellbelökte azzal: beszéljen tótul! Hamar megjelent a város cseh katonai parancsnokának rendelete, hogy az összes magyar felírások, cégtáblák leszerelendők és tótnyelvűekkel felcserélendők, később a németet megengedték. Majd megindultak a házkutatások nappal, éjjel, egyes elfogatások, bebörtönzések és zaklatásoknak sokféle neme.

Már dec. 17-én megalakul Iglón az *iglói cseh-szlovák nemzeti tanács* (Cesko-slovensky národný Vybor-Nova-Ves), elnöke *Vollay Elemér*, volt iglói róm. kath. tanító. Mikor még falusi tanító volt, buzgón tanította a magyar nyelvet és ezért jutalmat is kapott. A szabad-elvek érában a képviselőválasztások alkalmával híres kortes volt. Valamikor intézetünk növendéke, most a csehek eszköze. Ez a *Vollay Elemér* lett Igló város előljárója, később cseh-szlovák hirhód tanfelügyelő. (Úgy tudom, most is az magyar vidéken.)

11. *Cseh-szlovák katonaság az intézeti épületben. Egyéb események az 1918. év végén és az 1919. év elején.* Az intézeti épület ettől az időtől

kezdvé folyton cseh-szlovák katonaság elszállásolására szolgál. Először 50–60-an voltak 3–4 napig, ezeket dec. 21-én mintegy 200 főnyi csapat váltja fel, kik még elég jól viselik magukat, nem nyulnak semmihez. De dec. 26-án ismét mások jönnek, az ú. n. trencsényi vörös gárda. Vad, garázda katonák, kik az elzárt szertárakba erőszakosan behatolnak, a természetrajzi szertárban a tárgyakat össze-vissza dobálják. Több tárgy eltűnik. Eltűnik az érem- és pénzgyűjtemény, az orgonát otromba játékkukkal rongálják, a díszteremben lévő, nemzeti hőseinket és nagyjainkat ábrázoló képeket is rongálják, összeszakítják, a helyiségeket itt-ott berondítják és éjjel-nappal lármáznak. A megmaradt képeket úgy próbáltam megmenteni, hogy gyorsan a lezárható padlásra vitettem.

Ezek a trencsényiek újév után hagyták el Iglót, de jött helyettük más katonaság és az épületnek az a része, amely a háború alatt kórház volt, most már mindig katonai laktanyául szolgál az ellenségnek.

Dec. végén cseh-szlovák tisztviselők veszik át az adóhivatalt, de visszatartanak egy-két magyar tisztviselőt is. 1919 január 1-én már tőlük kapjuk az intézeti javadalmat és a tanárok fizetésüket.

Budapestről a közoktatásügyi minisztériumtól még dec. második felében is kapunk egy-egy rendeletet, leveleket, de ez egyre ritkább lesz, az év végére a budapesti posta egészen elmarad.

1918 karácsony táján a testület egy tagja vállalkozik, hogy Budapestre megy körülnézni, vele küldöm a dec.-i intézeti számadást, mely még pontosan, a Számviteli Szabályzat szerint készült. És *Chobodiczky* Alajos, jelenleg bajai tanítóképzői tanár, szerencsésen át is jutott a határon és Budapestre, át is adja a számadást illetékes helyen és azt az utasítást hozta: *Helyen maradjunk! Kitartsunk!*

12. *Dr. Ruman János, az első szepesi zsupán az új határvonalakról:* Szomorú karácsonyunk ez az 1918.évi karácsony! Az intézetben cseh katonaság, a városban cseh parancsnok, a vármegyében már cseh-szlovák zsupán! Ez utóbbi dr. *Ruman János*, lipótszentmiklósi ügyvéd, magyar társaságokban jól ismert, később kassai zsupán, általában a szlovákok tekintélyes embere, akinek Túrócszentmártonnal, Pozsonnyal és Prágával is jó összeköttetései voltak. Azóta elhalt.

Dr. Ruman János dec. végén, úgy emlékszem, a karácsonyi ünnepünk második napján, összehívta az iglói hivatalok főnökeit a szolgabírói hivatal helyiségébe (az ú. n. Bányász-épületbe), ahol megjelentek a polgármesteren kívül a főszolgabíróhelyettes (az akkori főnök), a m. kir. bányakapitány, a kir. járásbíró, az adóhivatal főnöke, a helybeli áll. faipari szakiskola igazgatója és az áll. tanítóképző igazgatója (e sorok írója).

Mindenekelőtt érdeklődött az egyes hivatalok működése iránt. Azután kijelentette, hogy a „cseh-szlovákok” itteni „berendezkedésüket” véglegesnek tekintik, kéri a hivatalfőnököket, vessék a hivatalokat további intézkedésig úgy, mint eddig; a magyar kormányval nem szabad többé érintkezniük és a cseh-szlovák állam ellen nem szabad semmit sem tenniük. Semmi ígéretet erre tőlünk nem kért. Más részleteket sem említett.

Azonban tett egy, az akkori időben igen érdekes nyilatkozatot a *határvonalak új megállapításáról*, mikor „berendezkedésüket” említette. Szerinte az entente által nekik átengedett terület első demarkációs vonala itt a Szepességen a Vág és Hernád közti vízválasztó emelkedés (a Csorbai tótól délre) volt és eszerint csak a tót vármegyéket kapták volna. Azonban 1918 karácsonyán már egy messzebbre kiterjesztett demarkációs vonal biztosított számukra és ez itt a Szepességen délen

a Gölnic folyóig terjed, addig, ahol Abosnál a Gölnic a Hernádba ömlik. A Hernádon túl ez a vonal Sárosba és Zemplénbe nyúlik át. Kassa sorsa szerint még bizonytalan. (Ahová dec. 29-én máris bevonultak.)

Ez volt erre vonatkozó nyilatkozatának lényege, amit még Iglón feljegyeztem. Nyilatkozatából fölismerhető az, hogy a tót vezérferfiak ekkor már ismerték Vyx ezredes 1918 dec. 24-iki jegyzékének tartalmát, illetőleg ezen jegyzéket megelőző megállapodásokat, amelyek szerint az entente a cseh-szlovák állam részére déli határul a Dunát, Ipolyt és a Rimaszombattól—Kassa—Ungvárig menő egyenes vonalat jelöli ki, fel Uzsokig.

Tudjuk, a budapesti helyzet további folytonos romlása miatt aztán a harmadik demarkációs vonal készült (Vyx ezredes 1919 márc. 19. harmadik jegyzéke), melynek alapján Magyarországot a mai mértékig csonkították.

Nem érdektelen ez a dr. *Ruman-féle* nyilatkozat, mert szintén egyik bizonyítéka (és pedig eddig seholsem közölt bizonyítéka), hogy a csehek követelései a budapesti helyzet romlásával összefüggőleg lesznek mindig nagyobbak. Csak valamivel előbb *Hodzsa* Milán még így vélekedik: *A cseh-szlovák köztársaság területén mintegy 200.000 magyar lesz* (Szepesti Lapok dec. 14. sz.). És lett belőle több mint egymillió!

Mindezekből egyúttal megállapítható a budapesti vezérferfiak közvetlen felelőssége az ország pusztulásáért és milliók határtalan nyomoráért és szenvedéséért!

Gömöri Sándor.

A biológusok husvétii tanfolyama.

A természettudományok haladása ma már olyan rohamos, hogy fejlődésüket csak szűkebb körrel foglalkozó szakbúvárok képesek követni. Szélesebbkörű ismeretek elsajátítása céljából itt-ott szemináriumokat állítanak fel, ahol különböző szaktudósok hetenkint legalább egyszer röviden beszámolnak az addig történt kutatások eredményeiről, vagy olyan folyóiratokat szerkesztenek, melyekben a világ különböző szaklapjaiban megjelent cikkek rövid tartalma foglaltatik. Nekünk, középfokú iskolai tanároknak s különösen tanítóképzőintézeti tanároknak a tanítóképzés szempontjából a tudomány haladásának minden pontjára nincs ugyan szükségünk, de nagy hiba volna, tőle egyáltalában elzárkóznunk. Ugyanis a tudományos felfedezéseknek olyan részei is vannak, melyeket azonnal észre kell vennünk s tovább adnunk. Halad a tudomány módszer tekintetében is, egyszerűsíti a szemléltető eszközöket, világosabb magyarázatokat nyújt, elősegíti a megértést, szóval megkönnyíti tanításainkat. Mi ugyan csak a tudományok elemeit tanítjuk, de mert ezek is változnak, módosulnak, azért szükséges, hogy mi is kövessük haladásukat.

Miután a tanárok nagy elfoglaltságuk, megfelelően bővülő könyvtár és felszerelés hiánya miatt a tudományok fejlődését nem képesek mindig követni, ennek pótlására már a múltban is szünidei továbbképző tanfolyamokat rendeztek, ahol alkalmuk

nyílt a szükséges gyakorlati és elméleti ismeretek elsajátítására. E tanfolyamok a világháború alatt, valamint az azt követő összeomlás után teljesen megszűntek. Ezen hiányt úgy egyesületünk vezetősége, valamint annak tagjai érezték. Lelkükben élt a mult dicsősége, de a szikra csak ezidén pattant ki, mely — legnagyobb örömünkre — azonnal lobogó tüzet gyújtott s megszületett a biológus-tanárok tihanyi tanfolyama. Ezért igaz köszönettel adózunk mindazoknak, akiknek részük volt a megindításban s mély hálával járulunk azok elé, akik azt hivatalból megszervezték.

Az első tanfolyamon csak az állami tanító- és tanítónőképző-intézeti biológus-tanárok vettek részt, számszerint 15-en. Azonban erős a reményünk s hő az óhajunk, hogy rövid időn belül a felekezeti tanító- és tanítónőképző-intézeteknél működő kollégák is részesülni fognak ezen nagyon szükséges továbbképzésben.

A 10 napra terjedő tanfolyam az 1927. évi szeptember 11-én megnyílt „Tihanyi Magyar Biológiai Kutató Intézet”-ben folyt le. Aki ezt az intézetet csak a napilapok hiányos adataiból ismeri, annak igen téves fogalmai vannak szerepéről, működéséről. Mi, akiknek alkalmunk volt szellemi életével megismerkedni, úgy látjuk, hogy kultúránk egyik ragyogó oszlopa, melynek fénye idegen országokban is világít s melynek tudományos és gyakorlati eredményei majdan nagy mértékben segítik elő megcsonkított hazánk újjáépítését. Minden kezdet nehéz. A mag elvetése után sokáig kellett várni gyümölcsére. De ez a fiatal fácska már eddig is sok nemes, külföldön is ismert gyümölcsöt szüretelt.

Az intézet négyféle célt tűzött maga elé.

1. Tervszerűen kutatja és tanulmányozza a Balaton állat- és növényvilágát. E kutatásoknak van elméleti és gyakorlati jelentősége. Az elméleti, tudományos kutatás gyarapítja ismereteinket, melyeket gyakorlati célokra alkalmazva, hozzájárulnak nemzeti vagyonunk gyarapításához. A szerzett tapasztalatokat egyelőre a balatoni haltenyésztés fejlesztésére használják fel.

2. Különböző élettani kísérleteket végeznek állatokon s azok egyes szervein. E kísérletekből levont eredményeket az orvosi tudományok fejlesztésére alkalmazzák.

Úgy az első, mint a második pontban foglaltakkal nemcsak az intézethez kinevezett és beosztott kutatók foglalkoznak, hanem bármely magyar, sőt külföldi tudós is, ha ezt a szándékát előre bejelenti. Ehhez a munkához az intézetben időről-időre helyet s a kutatáshoz szükséges eszközöket is kapnak.

3. Alkalmas időben, különösen tavasszal, nyáron és ősszel tanfolyamokat tartanak külső szakemberek, főleg pedig középfokú iskolai tanárok részére.

4. Nyilvános aquárium révén meg akarják ismertetni a nagyközönséget is a Balaton állat- és növényvilágával.

E négyféle célnak felelnek meg az intézet épületei is. Az épületek központja az ú. n. kutató-épület, melynek laboratóriu-

maiban folyik a tudományos munka. Ettől délre, de vele nyílt árkádokkal összekötve, van az állandóan működő tudósok lakóháza. A kutató-épület északi oldalán, szintén árkádokkal összekötve van a szállószerűen alakított épület, amelyben ideiglenesen dolgozó kutatók s így a tanfolyamok hallgatói is nyernek elhelyezést. Ezen épületben 24, illetőleg 42 személy elszállásolására van hely. Miután a nyári szünetben minden szoba el van foglalva, ebben az időben tanfolyamot tartani eddig nem lehetett. Ezen a bajon úgy segítenek, hogy most egy egyszerű épületet emelnek, mely a tanfolyamokon való résztvevőknek nyújt szállást. Megjegyzendő még, hogy a nagy aquárium eddig még nem készült el s így a nagyközönség számára az intézet nem nyújt sok látnivalót.

Tanfolyamunk március 20-tól 29-ig, tehát 10 napig tartott. Az idei kemény tél igen vastagra növesztette a Balaton jégtakaróját, mely csak tartózkodásunk utolsó napján kezdett szakadozni. Nagy sajnálkozással szemléltük a kemény páncéltakarót, sok érdekes gyűjtésnek megakadályozóját. Azzal a reménnyel mentünk Tihanyba, hogy sokat fogunk gyűjteni a Balaton vizében, mely anyag nemcsak szertárainkat fogja gyarapítani, hanem gyakorlati órákra is értékes megfigyelésekre nyújt alkalmat. Ebben csalódtunk; a gyűjtés nem sikerült. Annál jobban élveztük azonban az elméleti előadásokat, melyek java része rendkívül értékes és tanulságos kísérletekkel váltakozott. Ezen kísérleteket a hallgatóknak is el kellett végezniük. Végső eredményben tehát a tanfolyam mégis erősen gyakorlati jellegű volt.

Talán nem lesz érdektelen, ha röviden foglalkozom az egyes előadások tartalmával is, mert csak így tudjuk a tanfolyamot kellően értékelni.

Legtöbb előadást dr. *Verzár* Frigyes, debreceni egyetemi tanár, az intézet élettani osztályának igazgatója tartott, még pedig az élettan köréből. Foglalkozott az idegingerülettel, vagyis azzal a folyamattal, melynek eddig csak egyetlen objektív jelét ismerjük s ez az, hogy valahányszor az idegben ingerület fut végig, mindannyiszor elektromos áram keletkezik. Ilyen működési áram nemcsak az ideg, hanem az izmok, mirigyek ingerlésére is keletkezik. Az ingerület végigfutását s így a működési áramot az ú. n. húros galvanométerrel lehet észlelni, alkalmas berendezéssel pedig érzékeny lemezre is vetíteni. A Nobel-díjas *Einthoven*, hollandi tanár által felfedezett bámulatos érzékeny galvanométerrel rendkívül érdekes kísérleteket végeztünk. A galvanométer az intézet földszinti helyiségében, külön betontalpazaton áll s hazánkban egyedüli a maga nemében. Kvarcból készített húrja a milliméter $\frac{1}{100}$ -ad része s hogy az áramot vezesse, galvanoplasztikai úton ezüsttel van bevonva. Egyik-másik kollegánk felhasználta az alkalmat s kezeit külön-külön csészébe helyezve, mely csészékben élettani konyhasóoldat volt, szívének működése közben keletkezett elektromos áramokat a húros galvanométer fényképezőlemezén meg is örökítette. A fényképezőlemezen igen

érdekes elektrokardiogrammok keletkeztek. E bámulatos eszköznek az orvosi gyakorlatban már fontos szerepe van. Ugyanis a beteg szív elektrokardiogrammjá más és más, s a hozzáértő orvos ebből a szív rendellenességeire tud következtetni.

Nagy érdeklődéssel figyeltük az ideginger terjedési sebességének mérését. Ez a sebesség a békánál 27 m, embernél 120 m, kagylónál csak 0.4 m volt másodpercenként.

Igen érdekes kísérleteket végeztünk az automatikus ingerekre vonatkozólag egy kipreparált békaszíven. A szív mozgása melegben gyorsabb, hidegben lassabb volt. Mértünk vérnyomást a nyúl fejosztóerében s nagyon egyszerű készülékben láttuk a kipreparált patkánytüdő lélegzési mechanizmusát.

Roda Mária felvétele.

A biológiai tanfolyam hallgatói.

Foglalkoztunk a túlélő szervekkel. A kivágott békaszív az ú. n. Ringer-féle oldatban, szobahőmérsékleten tovább dobogott s egy kis üvegcsőre húzva, amelybe nyintén oldatot öntünk, egyenletesen tovább vert. Munkáját a szívhez erősített emelő segítségével le is írtuk. Házinyúl bélدارabját is hosszú ideig lehet elartani Ringer-féle oldatban. A meleg oldatban felfüggesztett bél órákon keresztül végzett szabályos, ritmusos összehúzódásokat. Ilyen bélدارabokon próbálják ki a különböző vegyszerek hatását, miközben annak mozgásait vizsgálják s megállapítják a gyakorlatban való alkalmazhatóságukat.

Hankó Béla dr., az intézet igazgatója a Balaton keletkezéséről, annak állatvilágáról tartott igen érdekes előadást. Foglalkozott az édesvizek állatainak elterjedési viszonyaival, az anyag körforgalmával a tavakban s ismertette a különböző gyűjtőeszközöket, valamint azok használati módjait is. Nagyon sajnáltuk, hogy a vastag jégpáncél miatt nem gyűjthettünk a Balatonban, mert bizonyára az lett volna a legnagyobb élvezetünk, ha egy ilyen kiváló szakember vezetése mellett ismerkedhettünk volna meg legnagyobb állóvizünk élőlényeivel.

A moszatok világába dr. Scherffel Aladár, európai hírnű tudósunk vezetett be. Sok évtizedre terjedő tapasztalatait mondotta el, miközben a hallgatóság a mikroszkóp alatt vizsgálva, azokat igazolva látta. Különösen kiemelte e parányi szervezetek bámulatos szerkezetét, a lebegésre alkalmas berendezéseiket, páncéljuk gyönyörű rajzait stb. Csak felfegyverzett szemmel láthatók s gyakran mégis olyan tömegekben élnek, hogy elhalásuk után tekintélyes kőzeteket is alkotnak.

Dr. Soó Rezső, jólismert botanikusunk előadásai főleg a növényföldrajz körébe tartoztak. A növényföldrajznak florisztikai, ökológiai, szociológiai és történelmi irányai vannak. Ezek közül újabban a szociológiai irány fejlődik legjobban. Az új tudományág már elég fejlett s így alkalmunk nyílt Magyarországon növényföldrajzával ilyen szempont szerint is megismerkedni.

Dr. Müller Sándor a kémiának volt előadója s főleg a víz-elemzéssel foglalkozott. Nagyon érdekesek voltak a víz különböző alkotórészeinek térfogatos és kolorimetrikus módszerekkel való meghatározásai. Előadásait úgy tudta hasznosítani, hogy ezeket a módszereket a hallgatókkal gyakorlatilag is végeztette. Ezekből egyeseket tanítványainknak is be tudunk mutatni.

Végül megemlítem, hogy két délután kirándulást is tettünk a félsziget messzebbre fekvő csúcsaira, amikor nemcsak a Balaton és környékének szépségeiben, hanem a híres geyzirkúpokban is volt alkalmunk gyönyörködni.

Pedagógiai szempontból reánk nézve a legértékesebbek voltak Quint József, egyesületünk elnökének vezetése mellett négy ízben tartott módszeres megbeszélések. Ezen a természeti és gazdasági ismereteknek a népiskola III. és IV., továbbá V. és VI. osztályában való tanításával, majd a tanítóképző biológiai és kémiai gyakorlatainak anyagával és módszerével foglalkoztunk. A megbeszélések igen élénk vitákra adtak alkalmat, melyekből sok értékes tanulságot vontunk le. Ezekről különben részletesen is be fogunk számolni.

A tanfolyam valóságos felfrissülés volt. Érdeklődésünk állandóan fokozódott. Szabad időnket többnyire az elég gazdag és értékes könyvtárban töltöttük, vagy hosszabb sétákat tettünk, mialatt iskolai elfoglaltságainkat beszéltük meg. Ott tartózkodásunk minden percét kihasználva, azt az iskolaügynek szenteltük. A Tihanyban tartott első biológiai tanfolyam teljes sikert ért el. Lelkileg meggazdagodva távoztunk el azzal az elhatározással, hogy a szerzett ismereteket a tanulóiifjúság lelkén át hazánk felvirágoztatására használjuk fel s ezzel háláljuk meg előadóink töretetlen buzgalmát.

Rövid beszámolómat a jövő tervével fejezem be. Nagyon kíváncsian volna e tanfolyamot a közeljövőben többi biológus kollegáink számára megismételni. Azonban szükségesnek tartanám, hogy a tanfolyam anyaga közelebb álljon a tanítóképzés ügyéhez s több legyen a gyakorlati vonatkozása. Megbeszéléseket kellene tartani tantárgyaink tanítóképzői tanításának módjára, a szemléltetés mikéntjére, a gyűjtőkirándulásokra, szertárak gyarapítására és kezelésére.

Jaloveczky Péter.

EGYESÜLETI ÉLET.

A március 11-iki választmányi ülés jegyzőkönyve.

Az ülés helye a VII. ker. áll. tanítónőképző volt. Jelen voltak *Quint József* elnökelete alatt *dr. Szemere Samu*, *Kiss József*, *dr. Kenyeres Elemér*, *Bali Mária* Ildefonza és *Horpáth Mária* Ancilla nővérek Kiskünn-félegyházáról, *Medgyesy Marida*, *Molnár Oszkár*, *Kádár Ilona*, *dr. Veress István* Debrecenből, *Szontágh Katalin*, *Jaloveckyné Czinkovszky Kornélia*, *Sebestyén Erzsébet*, *dr. Harmos Sándor*, *dr. Mandola Aladár* Szegedről, *Németh Sándor*, *dr. Frank Antal*, *W. dr. Lajos Mária*, *Tabódy Ida*, *Barabás Istvánné*, *Barabás Endre*, *Szűcs János*, *Drózdly Gyula*, *Pócza József*, *Iberenné Popovits Olga*, *Szalatsy Richard*, *Bagó Margit*, *Strauchné Entz Jolán*, *Mesterházy Jenő*, *Váradi József* és *Mihalik József*.

1. Elnök üdvözli a megjelenteket, különösen a vidékieket és az ülést megnyitja. Szomorú szívvel jelenti be *Fejes Áron*, nagyenyedi tanítóképzőintézeti igazgató elhunytát. Megemlékezik a megboldogultnak a tanítóképzés körül kifejtett erős és munkás tevékenységéről. Nevét és emlékét a választmány jegyzőkönyvileg megörökíteni határozza.

2. Elnök jelenti a következőket: a) *Urhegyi Alajos* gyak. isk. tanító, kinek nyugalmobavonulása alkalmával egyesületünk hálás tiszteletét fejezte ki, igazgatói címet kapott. A választmány jelen alkalommal is megemlékezik róla és ezt jegyzőkönyvében megörökíti. b) *Váradi József* az elhunyt *Mészáros Jenő* örökéül átvette az egyesület alapszabályainak átdolgozását és már annyira jutott, hogy szükséges egy bizottságnak azt letárgyalni, majd azután az alapszabálytervezet megküldetik minden tanítóképzőnek és a beérkezett hozzászólások megvitatása után a májusi közgyűlés öntené azt végleges formába. A választmány hozzájárul az elnöki előterjesztéshez és a bizottságot a következőkből állítja össze: a *tisztikar*, *dr. Novy F.*, *Váradi J.*, *Mesterházy J.*, *Tabódy I.*, *Végh J.*, *dr. Harmos S.*, *Grynaeus I.* Egy-egy delegált az Angolkisasszonyoktól és a *Ranolder-intézetből*. c) A költségvetésbe felvett új tanári állások ügye kedvezően áll, amennyiben félhivatalosan kijelentheti, hogy 16 tanári és 13 gyakorlóiskolai tanítói állás szervezése engedélyezett státusunkban. Ebben az igen fontos dologban nagy része volt *Greszler Jenő* ügyosztályfőnöknek, ügyeink iránt nagy szeretettel viseltető *dr. Kornis Gyula* államtitkárnak és magának a kultuszminiszter úrnak, aki ezt az ügyet személyesen intézte. Elnök örömét fejezi ki a felett, hogy feletteseink ilyen szerető szívvel viselik gondját a tanítóképzés ügyeinek. A választmány nagy örömmel veszi tudomásul a bejelentést és hálával emlékezik meg jóakaró feletteseiről. d) Az egyesület tiszteleti tagjainak névsorát a főtitkár összeállította és azok közül életben csak 11 van. Javasolja, hogy a májusi közgyűlés válassza meg tiszteleti tagokul gr. *Klebelsberg Kuno* miniszter és *dr. Kornis Gyula* államtitkár urakat; tiszteletbeli elnökké pedig az elmúlt választmányi ülésen megválasztott *Wagner Jánost*. Jelenti továbbá, hogy a tiszteletbeli elnökök közül csak *Kovács János* él; örökös tiszteleti főtitkárunk *Sztankó Béla*, örökös tiszteletbeli szerkesztőnk *Nagy László*. A választmány hozzájárul a javasoltakhoz és elhatározza, hogy a közgyűlésen a nevezetteket megválasztja és az egyesület közlönyében a tiszteletbeli tagok névsorát ismerteti. e) Egyesületi életünk 40-ik évébe jutott és ezen alkalom felhasználandó arra, hogy az 50-ik jubileumi évet mintegy előkészítsük. A főtitkár össze fogja írni a volt elnökök nevét, a volt tisztikarokat, ügyeink akkori miniszteriumi intézőit; mindazon ügyeket, melyekkel az

egyesület eddig foglalkozott és mindezeket részben megjelentetjük közlönyünkben, részben a májusi főtítkári jelentésbe foglaljuk. Elnök javaslatára a választmány az előzőket helybenhagyja és kimondja: 1929 május 4—5-én a II. ker. tanítónőképzőben rendkívüli közgyűlést tart, amelynek tárgysorozatát a következőkben állapítja meg: 1. Elnöki megnyitó. 2. Főtítkári jelentés. 3. A tiszteletbeli elnöki diploma átadása *Wagner János*-nak. 4. Tiszteletbeli tagok választása. 5. Az alapszabályok letárgyalása. 6. *Mihalik József*nek a tanítóképző-intézeti tanároknak az új népiskolai tanterv szellemében való továbbképzéséről szóló javaslatának tárgyalása. Ez utóbbival az egyesület azt óhajtja demonstrálni, hogy együtt óhajt működni a tanítósággal és oly dolgokkal foglalkozik, amik összekapcsolják a tanárt a népiskolával. f) A Közoktatási Tanács átiratában alapszabályának 5-ik §-a értelmében *Mészáros Jenő* elhalálozásával megüresedett tanácsi helyre hármas jelölés megtételére szólítja fel az egyesületet. Elnök kifejti, hogy a kiküldendő tagnak mik lennének a kötelességei, minő lenne óhajtandó magatartása és javaslatára a választmány abc sorrendben *dr. Frank Antal*, *Molnár Oszkár* és *Párvy Endre* tagokat hozza jelölésbe.

3. Főtítkár indítványozza, hogy amennyiben a közgyűlés május 5-én (vasárnap) tartatnék, érdemes lenne a közgyűlés után délután egy Szentendrére menő hajókirándulást rendezni. Ezzel szemben *Németh Sándor* azt javasolja, hogy inkább Eresibe ránduljanak ki br. Eötvös József sírjához. A választmány az Eresibe rendezendő kirándulás mellett dönt és felkéri a főtítkárt, hogy ezt a lehetőséghez képest valósítsa meg.

4. Elnök felkéri a választmány tagjait, hogy hozzászólásaikat a *Molnár* és *Frank* által előterjesztett és a tanítóképzői pedagógus tanárképzésre vonatkozó javaslatra tegyék meg.

Dr. W. Lajos Mária: Alapos tárgyi képzés mellett, és részben után, alapos pedagógiai képzést óhajtana. A képzési időt 10 félévének gondolja; 8 féléven át két szaktárggyal foglalkoznák a jelölt, tenne alap- és szakvizsgát. Az 5-ik félévtől kezdve differenciálódnék a pedagógus képzése más tanárételtől, amennyiben intenzívebb pedagógiai kiképzésben részesülne úgy az egyetemen, mint az Apponyi-Kollégiumban és a gyakorlóiskolában. A 10-ik félév végén befejező vizsgát tenne. Ez talán túlterhelésnek látszik, de jelenleg is a tehetségesebb és szorgalmasabb középiskolai tanárjelölteknek 5 tárgyuk van.

Dr. Szemere Samu: Egyenként rámutat azokra az alapintenciókra, melyek az előterjesztett javaslatokból kiérezhetők. Csatlakozik *Molnár*-hoz abban, hogy ő is fontosnak tartja a tanár tudományos előképzettségét. Leszögezi ő is, hogy aki irodalmi és pedagógiai működésével bizonyosságot tett pedagógiai képességeiről, az pedagógus-tanár lehessen. *Dr. Frank*nál kiemeli azt a nagy előnyt, hogy kiváló pedagógiai miljöet teremt a leendő tanár részére, de viszont az a terv nem ad tudományos képzettséget. Egyeztetni kívánja a két tervet és felállítja a leendő tanárképzés követelményeit. Ezek: legyen tudományos, két szakon alapuló műveltség; a jelölt pedagógiai miljöben nevelkedjék; ne tartson a képzés tovább, mint más szaktanáré és ne legyen túlterhelt. Szerinte a megoldás a következő: két szaktárgy legyen, az egyik mindig a filozófia. Az első négy szemeszter alatt e kettővel parallel foglalkozik a jelölt, azután csak a filozófia és pedagógiával; a 8-ik szemeszter után csakis a pedagógiába mélyed bele.

Dr. Kenyeres Elemér csatlakozik *Szemere* felfogásához, csak még néhány megjegyzést tesz. Nem helyesli, hogy *Molnár* a kitermelődés gondolatával filozófusokat és pedagógusokat hoz fel példa gyanánt,

holott azok a tanárkitermelődésre nézve nem megfelelő esetek; csodálja, hogy Molnár a pedagógiai studiumokat olyan mellékesen elvégezhetőnek tartja és úgy tünteti fel, mintha azok nem is lennének súlyos tudományok. Frank javaslatát túlságosan aprólékosnak tartja és túl sok benne a megkötés. Ez ellen ő mindig is tiltakozott, mert sohasem lehet tudni, miként alakul a tudomány. Ő is amellett van, hogy elejétől fogva tervszerűen történjék a pedagógus tanár képzése; az nem lehet valami véletlen műve. Javasolja, hogy a pedagógus 1 közismereti szaktárgyból egy kört hajlama szerint választhasson.

Drozdy Gyula a népiskola szempontjából tekinti a tanárképzést. Molnár terve szerint kitermelt pedagógus tanárt nem tartja megfelelőnek, mert annak a pedagógia mindig csak mellékszaka lesz, mindig az első szakhoz fog visszavágní. Ahogyan kívánjuk, hogy a tanítók képzésénél legyen ránevelés, épp úgy a ped. tanárképzésnél is elengedhetetlen ez. Hangoztatja, hogy a pedagógiai tanárnak minta-tanítónak kell lennie. Ezeket mind nem látja megvalósíthatóknak Molnár javaslata szerint. Frank javaslatához tudományosság szempontjából nem sokat szól hozzá, de helyesli, hogy ő a leendő tanárt már a típusokból választja ki, ő már a ránevelés gondolatával foglalkozik és a népiskola szempontjából sokkal helyesebben jár el. Míg az előbbi javaslat úgynevezett szobapedagógusokat képez, addig Frank javaslatában a gyakorlati ránevelés gondolata érvényesül.

Kiss József nem tud elképzelni tanárt szaktudás nélkül és *Drozdy* javaslatához csatlakozik. Szeretné, hogy aki pedagógus akar lenni, 1—2 gyakorlati évet töltsön valamilyen népiskolában, azután menjen az egyetemre. Rátermettség, népiskolai gyakorlat és egy szaktárgy szükséges a filozófia-pedagógia mellé a pedagógus tanárnál.

Lux Gyula hosszasan foglalkozik a két javaslattal, de végeredményben semmit sem proponál. Aggodalmát fejezi ki, hogy kitermelődés esetén nem termelődnék ki elegendő tanár; viszont fél az egyoldalúság veszélyétől. Csak áttekintő szakismeretet kíván a pedagógustól. Elegendőnek tart 6 félévi szaktanulmányt.

Elnök felteszi a kérdést, hogy vajjon a felszólalók a pedagógiát szaktárgynak tekintik-e és vajjon a ped.-filozófiai disziplinák között nincsen egy sem, ami a szükséges judiciumot megadná? Ha igen, úgy lehet a tanárnak egyedül a ped.-filozófián keresztül is megfelelő műveltsége. Kiemeli a testnevelés ismeretének nagy fontosságát. Nagyon fél a tudományosság felé orientálódott pedagógustól, annak a népből és a népiskolából kell gyökereznie.

Váradi József ajánlja, hogy az antropológia is vétessék fel a szaktárgyakhoz. Majd dr. Kenyeres, Lux, Szemere hozzászólásai után az előadók és hozzászólók kimondják, hogy ők a pedagógiát szaktárgynak tekintik.

Mesterházy Jenő a pedagógiához egy szaktárgyat tart szükségesnek és elengedhetetlennek. Kell ez azért is, hogy a ped. tanár mást is képes legyen tanítani és így a képzők alsó tagozatának munkájában is részt vehessen. Bebizonyítja, hogy az eddigi tanítóképzőintézeti tanárképzés adott oly pedagógiai érzéket és tudást minden szaktanárnak, mint amilyenrel a pedagógusok bírnak. Ő már régen leszögezte azt az óhaját, hogy a pedagógusnak különösen kell ismernie a népiskolát s ezért a képzőt elvégzett jeles oklevelet kapott tanítókat engedi csak felvételni. Majd polemizál Molnárnak a tanárképzésről szóló elveivel és megállapításaival.

Kiss J. kíváncsún tartaná, ha képünk lenne arról, hogy külföldön miképpen történik a tanárképzés.

A felszólalások után az előadók válaszolnak az elhangzottakra.

Molnár Oszkár köszöni az értékes és tárgyilagos hozzászólásokat. Szükségtelen volna, hogy minden felszólalónak válaszoljon. Nem hagyhat azonban szó nélkül egy félreértést. Nem azért kívánja, hogy a pedagógusok kitermelődjenek, mert a neveléstudományt kevésre értékeli és a pedagógusokat mellékesen elvégezhetőeknek tartja. Ez a felfogás tőle merőben idegen. A pedagógusok intézményszerű képzését föltétlenül szükségesnek tartja, de amikor az intézményszerű kiképzés mikéntjét akarta kidolgozni, két leküzdhetetlen nehézségbe ütközött. Az egyik az, hogy a pedagógia-filozófiának még nincsen annyi tanszéke az egyetemeken, amennyi oly terjedelmű tanulmányi anyagot képvisel, amennyi a jelölt egész munkacerejét 8 szemeszteren keresztül leköti. Az ugyanis nem megoldás, hogy a pedagógus-jelölt más tudományok területéről csipeget, sokszor csak azért, hogy a tanulmányokra fordítandó idejét kitöltse. A másik, sokkal nagyobb nehézség azonban a neveléstudomány természetében rejlik. Kimutatta, hogy a pedagógia és filozófia szaktárgyszerű művelésének elemi feltétele valamely szellemi vagy természettudomány egész területének és munkamódszereinek előzetes ismerete. Ezt a felfogását a hozzászólások nem ingatták meg, ellenkezően, a problémának e legfontosabb pontját a hozzászólók alig érintették. A nehézségek tehát fennállanak. A hozzászólóknak azt az aggodalmát azonban jogosultnak látja, hogy a szelekcióra bízott tanárképzés nem látná el elegendő számú pedagógia-tanárral a tanítóképzőket. Elismeri tehát, hogy intézményesen is gondoskodni kell a neveléstudomány tanárainak képzéséről. Mint egyedül helyes megoldást, elfogadja azt, hogy a jelölt a pedagógia-filozófiával párhuzamosan még egy szaktárgyat válasszon. Kíváncsian azonban, hogy választása olyan párhuzamot tárja fel, amely a pedagógiához közelebb áll.

Dr. Frank Antal sokkal könnyebbnek látja a helyzetet Molnár szavai után. Örönd, hogy mindenki lelkében él a pedagógiai gondolat és megnyugtató, hogy mi a pedagógiát szaktárgynak tekintjük. Kifejti, hogy a gyógy-pedagógiai tárgyakra szükség van; kijelenti, hogy nem akar megkötni semmit; ő is mintatanítónak szeretné látni a pedagógia tanárát; beleegyezik a szaktárgynak kevesebb, vagy több ideig való hallgatásába; az elnök tanácsait elfogadja s Mesterházyval is egyetért, de nem azért, hogy a tanár mást is tudjon tanítani, hanem hogy a pedagógiának legyen támasza.

Elnök megköszöni úgy az előadónak javaslatait, mint a hozzászólóknak az eszmecserét és rövid összefoglalás után a választmánnyal a következőket mondhatja ki határozatilag:

1. a TITOE választmánya a tanítóképzőkben szereplő összes tárgyakra speciális tanárképzést kíván;
2. e képzés szaktárgya az egyetemen szereplő és ott elvégezhető s a középiskolai tanárképzés tárgyaiból azok, melyek a tanítóképzők tantervében szerepelnek és hozzá a filozófia;
3. a pedagógus tanár két tárgyat válasszon, az egyik a jövő hivatásával rokon és azt előkészítő tárgy legyen;
4. az egyetemi képzésen kívül kiegészítő kollégiumi képzés is szükséges;
5. népoktatási gyakorlati kiképzés egészítse ki a tanárképzést.

Dr. Frank és Molnár megbíztatnak, hogy javaslatukat ezen értelem-ben kidolgozva, öntsék végleges formába.

Elnök örömmel fejezi ki, hogy ily harmonikus egyetértésben vagyunk és a régi tanárképzés szellemét átmentettük, nem kópiálva a közép-

iskolai tanárképzést; ami természetes is, hiszen nekünk specifikus céljaink vannak. Bejelenti, hogy Németh Sándor javaslatának tárgyalása (fogalmazás tanítása) a jövő ülésre marad. Ezzel az ülés véget ért.

K. m. f.

Mihálik József, titkár.

*

A fizetéskiegészítésben részesülő nem állami tanító- és tanítónőképző-intézeti igazgatók rangsora.

V. fizetési oszt.: Gerhardts Béla, dr. Körös Endre.

VI. fizetési oszt.: Váczy Ferenc, dr. Jakab Béla, Wimmer Károly, Mellau Márton, dr. Veress István, dr. Csanády László, Hamar Gyula, dr. Magdics Ignác, Németh Imre, Kiss Sándor, Öllös Sarolta, Bury Alajos, dr. Papp Ferenc, Nádler István.

VII. fizetési oszt.: Oszwald József.

*

A fizetéskiegészítésben részesülő nem áll. tanító- és tanítónőképző-intézetek tanszemélyzetének a széniumos rendszer szerint csoportosított névjegyzéke.

1. Tanárok.

12. fiz. fokozat = VI. fiz. o. 1. fokozat:
Leviuss G. Ernő, Breznay Imre, M. Nemesszeghy István.
11. fiz. fokozat = VI. fiz. o. 2. fokozat:
Tóth Á.-né Zalay Emma 1930. VII. 1.
10. fiz. fokozat = VI. fiz. o. 3. fokozat:
Simcsó József 1930. I. 1.
Szunyoghy Farkas 1931. VII. 1.
9. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 1. fokozat:
Daru Mihály.
Kutassy Mária Rácz Erzsébet, Oszvath Ferenc 1929. VII. 1.
Tóth Lajos 1930. VII. 1.
Lovass László 1932. I. 1.
8. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 2. fokozat:
Geöbel Ilona 1929. VII. 1.
Tömörkényi Dezső, Rásky János 1930. VII. 1.
Milakovszky László, Lux Lajos 1931. VII. 1.
Becht József, Molitor Gusztáv, Ihász Ferenc 1932. VII. 1.
Benkóczy Emil 1933. I. 1.
Csaplár Aladár 1933. VII. 1.
7. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 3. fokozat:
Vohaner Dezső, Ritookh István 1929. VII. 1.
Dr. Juhász Vince 1930. I. 1.
Machik Ida, F. Kiss István, Vitéz Szomjas Frigyes,
dr. Ecsedy István 1930. V. 1.
Vitéz Lenky Jenő 1931. I. 1.
Popity Károly 1932. I. 1.

6. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 1. fokozat:
 dr. Gulyás A.-né Benedek Berta 1929. VII. 1.
 Varga Gyula, Sass László, Lehoczky Egyed, Laszczik
 Ernő 1930. VII. 1.
 dr. Jalsovszky Géza 1931. I. 1.
 Littkey Péter 1931. VII. 1.
 Miklós Ida 1932. I. 1.
5. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 2. fokozat:
 Varga Lajos, dr. Viktor Gabriella, dr. Bartha Károly . 1929. VII. 1.
 Kutor Ferenc 1930. I. 1.
 dr. Vargha Jenő, Vizely Gábor 1930. VII. 1.
 Pimper Erzsébet, Keresztury Mária 1931. VII. 1.
4. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 3. fokozat:
 Kerekesné Lacher Erzsébet 1929. VII. 1.
 dr. Novák József, Szendrey Imre 1930. VII. 1.
 dr. Sántha Kamill 1931. I. 1.
 Kiss Aranka 1931. VII. 1.
 dr. Gabriell Pál 1934. VII. 1.
 dr. Pál Máttyás mb. igazgató.
3. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 1. fokozat:
 Dundler Gyula 1931. I. 1.
 G. Szabó Kálmán, Szampl Pál 1931. VII. 1.
 Horváth Jolán 1932. I. 1.
2. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 2. fokozat:
 dr. Timár Kálmán függőben
 dr. Veres Amália, Bodnár Lajos 1929. VII. 1.
 Somogyi Géza, Szemes Károly, Szabó József 1930. I. 1.
 Klug K. György, Gulyás István 1930. VII. 1.
 Nemesicsné Széptóth Mária függőben
1. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 3. fokozat:
 Incze Mária, Szokolovszky Béla 1929. VII. 1.
 Fekete János, Pastyk Gyula 1931. I. 1.
 Vitéz Málnássy Ödön 1931. VII. 1.

Testnevelő tanár.

3. fiz. fokozat = X. fiz. o. 1. fokozat:
 Somorjay László 1931. VII. 1.

Helyettes tanárok.

Karácsonyi Jenő, Paál E. Ferenc, Pentz Ilona, Peschkó
 Zoltán, Rozsonday Károly, Kuchta László, Mechle József,
 B. Szücs Ferenc.

2. Gyakorló iskolai tanítók.

12. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 1. fokozat:
 Bognár Károly, Matheidesz István.
11. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 2. fokozat:
 Glatt Adolf 1930. VII. 1.
10. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 3. fokozat:
 Orosz István 1929. VII. 1.
 Gaál Ödön 1930. VII. 1.
 Visontay János 1931. VII. 1.

9. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 1. fokozat:
 Szkalka Lajos.
 Reményik László 1930. VII. 1.
 Magyar Sándor 1931. I. 1.
8. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 2. fokozat:
 Cucza Emma, Trajtler Géza 1929. VII. 1.
 Szabó József 1930. I. 1.
6. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 1. fokozat:
 Günther Jolán 1931. VII. 1.
5. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 2. fokozat:
 Magyar Ilona 1930. VII. 1.
4. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 3. fokozat:
 Bárdos Béla 1929. VII. 1.
 Pál Lajos, Szücs János 1930. VII. 1.
1. fiz. fokozat = X. fiz. o. 3. fokozat:
 Nánayné Pethő Vilma 1929. VII. 1.
 Tóth Katalin 1931. I. 1.

3. Nevelők.

- XI. fiz. o. 1. fokozat:
 Povázsay Edith, Sass Mária.
- XI. fiz. o. 3. fokozat:
 özv. Koszorus Kálmánné, Gál Ilona 1931. VII. 1.

*

**A tanulmányi alapból fenntartott kir. kath. tanító- és tanítónőképző-
 intézetek igazgatóinak rangsora, tanszemélyzetének a széniumos rend-
 szer szerint csoportosított névjegyzéke.**

1. Igazgatók.

- VI. fizetési osztály: Jakab Ferenc, dr. Becker Vendel,
 Bartal Alajos.

2. Tanárok.

10. fiz. fokozat = VI. fiz. o. 3. fokozat:
 Pörzsölt Géza 1931. VII. 1.
 dr. Mandola Aladár, Bocskay István 1930. I. 1.
8. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 2. fokozat:
 Kuster Béla, Dötsch Károly 1931. I. 1.
7. fiz. fokozat = VII. fiz. o. 3. fokozat:
 Klazsik Lehel függőben
 Kövessy Jenő, Straub Ferenc 1930. VII. 1
6. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 1. fokozat:
 Békéssy Leó 1930. VII. 1.
4. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 3. fokozat:
 Geyer Béla 1932. I. 1.
3. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 1. fokozat:
 Katona Miklós 1931. I. 1.
2. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 2. fokozat:
 Horváth Kristóf 1931. VII. 1.

1. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 3. fokozat:

Rosta József	1932.	I. 1.
Polesinszky Jenő	1930.	I. 1.
Polesinszky Béla, Brantl Ernő	1931.	I. 1.
dr. Szolás Rezső	1932.	I. 1.

3. Gyakorló iskolai tanítók.

9. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 1. fokozat:

Vadász Zoltán	1929.	VII. 1.
Homor Imre r. tanár	1930.	VII. 1.

8. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 2. fokozat:

Mayer Rezső	1930.	VII. 1.
-----------------------	-------	---------

4. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 3. fokozat:

Pohárnik Jenő	1931.	I. 1.
-------------------------	-------	-------

*

Az országos izraelita tanítóképző-intézet tanszemélyzetének széniumos rendszer szerint csoportosított névjegyzéke.

1. Igazgató.

VI. fizetési osztály: dr. Szemere Samu.

2. Tanárok.

9. fiz. fok. = VII. fiz. o. 1. fokozat:

dr. Harmos Sándor	1931.	VII. 1.
-----------------------------	-------	---------

8. fiz. fok. = VII. fiz. o. 2. fokozat:

dr. Richtmann Mózes	1929.	VII. 1.
dr. Sós Ernő	1931.	VII. 1.

6. fiz. fok. = VIII. fiz. o. 1. fokozat:

Rados Gyula	1929.	VII. 1.
-----------------------	-------	---------

5. fiz. fok. = VIII. fiz. o. 2. fokozat:

dr. Cseh Arnold	1931.	VII. 1.
Lányi A. Dávid	1932.	I. 1.

2. fiz. fok. = IX. fiz. o. 2. fokozat:

Stroke Henrik	1930.	I. 1.
-------------------------	-------	-------

Helyettes tanár.

Gyulai Aladár.

3. Gyakorló iskolai tanítók.

6. fiz. fokozat = IX. fiz. o. 1. fokozat:

Balázs Dezső	1930.	VII. 1.
------------------------	-------	---------

4. fiz. fokozat = IX. fiz. oszt. 3. fokozat:

Schwarcz Károly	1931.	VII. 1.
---------------------------	-------	---------

*

Helyesbítés. Az állami intézetek tanszemélyzetének mult számunkban közölt névjegyzékébe hiba csúszott be, melyet az alábbiakban helyesbítünk:

6. fiz. fokozat = VIII. fiz. o. 1. fokozat:

Berzátzy László, Fekete József, Barabás Tibor, Blénessy János, Pödör Béla, Lázár Károly, Woyciechowskyné dr. Lajos Mária, Kostyál Ilona, Kádár Ilona, Flóra Sándor, Váradi József, Berta Mária, dr. Albert Anna, Orbán András	1930.	VII. 1
---	-------	--------

Quint József temetése.

Hihetetlenül hangzik, hogy *Quint* József, a munka és az aktivitás embere, egyesületünknek mindnyájunk által tisztelt és becsült elnöke nincs többé!... Folyóiratunk e számának más helyein még általános örömmel fogadott előléptetéséről, újabb kinevezéséről, csodásan munkás életének újabb és újabb megnyilvánulásairól adunk hírt s ugyane számunkban már a végső katasztrófáról, életének tragikus bevégződéséről kell írunk.

Akkor jött érte a könnyörtelen halál, amikor pályafutásának legmagasabb pontjához ért. Már napokkal előbb remegtünk érte, elvesztése mégis váratlanul, lesújtón ért. Már a tihanyi tanfolyamon sem volt egészen friss. Visszatérése után pedig egészsége rohamosan romlott és súlyos tüdőgyulladással ágynak dőlt. A magában is nagy bajt rendkívül nagyfokú szívgyöngöség tette veszedelmessé. Az ápr. 20—21-ikére és 21—22-ikére virradó éjszék rendkívül súlyosak voltak, de a beteg túlélte őket s az orvosi tudomány már bizakodni kezdett. Az általános fellélegzést azonban rövideken újabb aggasztó hírek követték, melyek a várakozás nehéz napjait váltották ki. Ápr. 25-én az orvosi vizsgálat a szívben asztmatikus és gyulladásos tüneteket talált, amelyek a súlyos kórt aztán gyors iramban a végkifejlés felé vitték. *Quint* József ápr. 26-án este ¼9 óra tájban kiszenvedett.

Nagy halottunk temetése ápr. 28-án, ragyogó tavaszi napsütésben, a farkasréti temetőben óriási részvét mellett történt. A koporsót kihozták a halottasház előtt elterülő térre, melyet teljesen ellepett a gyászolók rengeteg tömege, melyben ott láttuk tudományos és társadalmi életünk nem egy számottevő alakját. Ott láttuk *Imre* Sándor és *Weszely* Ödön egyet. tanárokat. A különböző tanácsok és bizottságok részéről, melyeknek a megboldogult tagja volt, ifj. *Wlassits* Gyula bárót, *Madzsar* Imrét, *Greszler* Jenő min. tanácsos vezetésével ott volt az egész tanítóképzői ügyosztály. A megboldogult volt tanárai közül ott láthattuk *Kovács* János és *Koch* Ferenc nyug. pedagógiumi tanárokat. Ott volt *Wagner* János nyug. kir. főigazgató, és *Sarudy* Ottó kir. főigazgató vezetésével a főigazgatóság, *Gyulai* Ágost főisk. igazgató, *Mosdóssy* Imre nyug. kir. tanfelügyelő. Ott voltak az összes bpesti és cinkotai intézetek igazgatói, tanárai és felsőbb évfolyamú növendékei. Sokan jöttek fel a vidékről is. A többek közt ott láttuk *Becker* Vendel igazgatót Szegedről, *Oszwald* Józsefet Kalocsáról, *Rónai* Sándort Kiskunfélegyházáról, a bajai tanítóképző képviselőjében *Kiss* A. Józsefet. Nincs terünk, hogy mindenkit névszerint itt megemlíthessünk.

A halottasház előtti négyszöget, amelyen belől a díszes temetési szertartás lefolyt, a Testnevelési Főiskola, a II. és VII. ker. áll. tanítónőképzők és az I. ker. áll. tanítóképző ifjúsága alkotta. A temetési szertartást a *Kishonti* Barna tanár által vezetett budai képzői énekkar nyitotta meg a *Mért oly borús* kezdetű gyásznéekkel. Könnyek szöktek az emberek szemébe, amikor felcsendült a bús dal. A temetési szertartást *Zelliger* Vilmos pápai prelátus, apát-plébános végezte *Magyary* Gyula r. kath., *Ruttkay* Miklós gör. gath. hittanárok segédletével, a kántori teendőket pedig a budai képző kántorképzőjének tagjai látták el. A gyászszertartás után elsőnek *Kornis* Gyula egyet. tanár, államtitkár lépett az emelvényre s a következő klasszikusan szép búcsúszavakat mondotta:

Megtörve, könnyel szemünkben állunk ravatalod körül, *Quint* József! Amikor tíz nappal ezelőtt örömmel szorítottam meg kezedet, hogy mint új főigazgatót üdvözljelek s a minisztérium belső munkatársává

avassalak, már sápadtan álltál előttem, de férfias-daliás alakod távolról sem engedte sejteni, hogy a *facies hyppocratica* vonásai boronganak már arcodon.

Egy derékban ketté tört hatalmas tölgyszék most előttünk, virágjában zúzta szét könyörtelenül a zord halál. Mi napról-napra újabb és újabb munkával halmoztunk el, s Te mindig minden munkát odaadó készséggel vállaltál s emberül teljesítettél. De nem gondoltunk arra, hogy ezt a sok teendőt fáradszónak elnézve bírja ugyan, de fizikai szíved összeomlik alattuk. Az volt a benyomásunk, hogy rádium-ember vagy, aki csak sugározza az energiát, de maga semmit sem veszít a munkával. Te az aktív és produktív embertípushoz tartoztál, mely a munkáért és alkotásért él, nem önmagáért, de a magát halhatatlannak érző és akaró nemzetért.

Jelentősednek, azaz a mi veszteségünknek mértéke az, hogy hol és mennyire fogsz hiányozni nekünk. Nem tudja ezentúl igénybe venni mindig józan, bölcs és széleslátókörű tanácsaidat a *vallás- és közoktatásügyi minisztérium*; üres lesz széke az *Orsz. Közoktatási Tanácsban*, hol döntő szavad volt a népoktatásügyi kérdésekben: kidőlt Veleddel egyik oszlopa a *Magyar Paedagogiai Társaságnak*, melynek nemcsak buzgó anyagi gondozója voltál, mint pénztáros, de egyik szellemi irányítója s folyóiratának kitűnő munkatársa is.

Mindezeknek fogadd hálás köszönetét felejthetetlen s maradandó értékű munkásságodért. Poraidtól most, ime, kénytelenek vagyunk fájdalommal búcsút venni, de nemes lelked emlékét örökre szívünkbe zárjuk. Isten Veleddel!

Ezután az Országos Testnevelési Tanács nevében *Demény Károly* nyug. államtitkár, a *Néptanítók Lapja* nevében *Kőrösi Henrik* mondott búcsúbeszédet. Az intézet tanártestületének fájdalmát *Frank Antal* igazgató-helyettes tolmácsolta a következőkben:

Mélyen megrendülve állok itt, hogy a budapesti I. ker. áll. tanítóképző-intézet tanártestülete nevében, a szűkebb pedagógiai család nevében, búcsúzzam a család atyjától, a barátától, a vezértől. Azokon az alkalmon, amelyeken *Quint József* kénytelen volt intézetünkben az ünnepeltetést elszenvadni, mindig engedelmet kért arra, hogy válaszában taníthasson. Az ő szellemében járok el, amikor engedélyt kérek arra, hogy most is ő taníthasson. Drága barátunk és vezérünk arra tanít bennünket, miképpen kell kartársainkban, az ifjúságban s mindenki- ben a jót keresni, miképpen kell titokban jót cselekedni, miképpen kell embertársaink gyengéit bölcseséggel elnézni, miképpen kell nemesen áldozatokat hozni. Nemzetnevelői munkássága pedig arra tanít, hogyan kell a magyar népet, a magyar gyermeket, a magyar valóságokat és magyar ideálokat felkarolnunk és szeretnünk. Ez a lényege annak a szellemi légkörnek, amely egy rendkívüli személyiségen keresztül a magyar tanítóképzés és a magyar népoktatás hatalmas lendületének központjává, pedagógiai vezérévé avatja *Quint Józsefet*. Drága Halottunk! Fogadjuk, hogy a ránk és nemzetünkre sugárzott szeretetedet azzal viszonzzuk, hogy szeretni fogjuk az eszméidet, követni fogjuk magasra törekvő céljaidat. *Pythagoras* követőikhez hasonlóan mi is úgy fogunk érvelni: Ő mondotta, azaz Te mondottad, felejthetetlen barátunk, vezérünk! Isten Veleddel!

A főigazgatóság nevében *Molnár Oszkár*, berendelt tanár vázolta azt a nagy veszteséget, amely a főigazgatóságot érte:

A tanító- és tanítónőképző-intézetek főigazgatósága nevében jöttem, hogy búcsút vegyek Tőled, kedves halott! Elbúcsúzzam Tőled, aki mindig a magasba, fölfelé ívelő pályádon az isteni Gondviselés kifürkészhetetlen,

rendeléséből már nem tudtad átlépni annak az új pozíciónak küszöbét, ahová azok, akik a földi pályafutásokat irányítják, — ismerve rendkívüli képességeidet, — bölcs rendelkezésükkel legutoljára állítottak.

Szavaim csak rendkívül halványan és erőtellenül tudják kifejezni azt a megdöbbenést és mélységes fájdalmat, mely elvesztésed hírére elfogta mindazok szívét, kiket a sors a közel jövőben szűkebbkörű munkatársaidúl rendelt.

Korai elmúlásodban a főigazgatóságnak nemcsak egyik eljövendő irányítóját gyászoljuk, de gyászoljuk és siratjuk a magyar művelődéspolitikai tanítóképzéssel foglalkozó ágazatának nagykoncepciójú képviselőjét.

Hogy ezzé válhattál, hogy a tanítóképzés kultúrpolitikusává lehettél, megelőzően szellemednek keresztül-kasul kellett járnia a népoktatásügynek nemcsak hazai, de külföldi egész területét. És Te ezt páratlan munkabírással, senki által meg nem közelítő hozzáértéssel tetted meg. A népoktatásügy tökéletes feldolgozásának részletmunkái tették lehetővé számodra, hogy a magyar népoktatásügy összes kérdéseit, köztük a tanítóképzés nehéz problémáit is, egységes szintézisben láthasd.

A tanítóképzők főigazgatóságára az a nagy szerencse várt, hogy ilyen teljesen kialakult, minden tekintetben kiformált, csodálatosan felkészült szellemi vezető fog falai közé lépni, amikor közelépett a kérelhetetlen halál, reményeink temetője s kiragadott Téged, köztünk a legkiválóbbat, az élők sorából. Csak enyhe vigaszt nyújt, de nem kárpótol az, hogy a halál nem tudott diadalmaskodni Feletted, mert csak földi részed egyesül az anyafölddel, de szellemed köztünk marad, hogy vezessen, irányítson.

Isten veled, Quint József, a népoktatásügy és a tanítóképzés csodás buzgalmű bajnoka! Pihenj békében! Mi, akik még a küzdőtéren maradtunk, a Te nemes életed fenkölt példáit fogjuk követni!

Szukováthy Imre főisk. igazgató a Testnevelési Főiskola és az Orsz. Cserkész Szövetség, *Rákos István* kir. tanácsos pedig a Tanítók Orsz. Szövetsége nevében búcsúzott. Végül *Párvy Endre*, alelnök megható szavakkal vett búcsút egyesületünk volt elnökétől s élénk szavakkal festette a veszteséget, mely halálával bennünket ért. A beszédje a következőkép hangzott:

Mélyen tisztelt Gyászoló közönség! Temetni valakit mindig szomorú és fájdalmas dolog... De temetni a legjobbat, a legkiválóbbat, a leg-tökéletesebbet..., temetni a tehetsége, munkabírása zenitjén álló férfiút, kinek igazi alkotásai, legértékesebb elgondolásai csak most következtek volna: oly lesújtó, oly vigasztalan, oly fájdalmas dolog, mely megrendítheti, összetörheti a legedzettebb férfilelket is! Ily megrendült, ily összetört lélekkel állunk mi is, a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének tagjai e koporsó körül, mert elvesztettük egyesületünk elnökét, elveszítettük minden nemes akarásainknak, minden kultúr-törökvéseinknek és minden új ideálokért való megindulásunknak láng-lelkű vezérét, ki, mint egy újkori modern Atlas, vállaira vette a tanítóképző-intézeti tanárság összes terheit, összes vágyait, hogy titáni erejével fellendítse arra a piederstálra, melyet az ő fantáziája a tanítóképző-intézeti tanárság számára annyiszor megálmodott, elképzelt és kijelölt. Nagy, pótolhatatlanul a legnagyobb a mi veszteségünk, mert mi nemcsak a szeretett vezért, nemcsak az ő nagyszerű egyéniségét, nemcsak bámulatos munkaerjét temetjük e szomorú koporsóban, hanem temetjük tanárságunk mindazon reményeit is, melyeket éppen az ő ragyogó képességeivel akartunk megvalósítani. Már most is szomorú látások gyö-

törnek: mi sors vár egyesületünkre, ki lesz képes őt pótolni, ki méltó az ő örökségét átvenni, ki lesz összekötő kapcsunk, munkára serkentő, irányító vezérünk...? Mélyen tisztelt gyászoló közönség! A temetés szomorú aktusa nem arra való, hogy valakinek testi-lelki adottságát analizáljuk; nem arra való, hogy lelkének élet- és történetű portréját megfessük, hanem hogy fájdalmunk és könnyeink közepette elbúcsúzzunk tőle s megadjuk porhüvelyének a végtiszteletet. Nos hát, fájdalomtól megtört lélekkel teszem le koporsójára koszorúnkat, könnyes szemekkel hajtom meg egyesületünk gyászba borult zászlaját a vezér holtteste előtt, melyet íme örökre visszaadunk az anyaföldnek, de a szellemét, a lelkét, azt a magyar népoktatásért, a magyar tanítóképzésért, az egész magyar kultúráért hevülő nagy lelkét, azt az éjjelt nappallá tevő csodás munkaszeretetét, azt nem hagyom itt, azt viszem magammal egyesületünkbe, mert ez a lélek, ez a szellem, ez a munkaszeretet — ha követni bírjuk — fogja elvezetni a magyar tanítóképzést és munkáit egykoron az ígéret földjére. Quint József, szeretett elnökünk, halálodban is vezérünk maradsz, — hűséges sereged nem tagad meg Téged, mert nem tagadhatja meg önmagát! Ez az ígéretünk, ez a fogadalmunk adjon Neked csendes, nyugodt pihenést! Isten Veled!

A búcsúbeszéd elhangzása után a gyászkoesi, melyet a koszorúk sokasága borított, a koporsót a családi sírbolthoz vitte. A sírnál Gruber László V. éves növendék az ifjúság, Cser János az Apponyi Kollégium és Molnár János polg. isk. tanár a volt iskolatársak nevében vettek búcsút az elhunyttól. A koporsót aztán a sírboltba helyezték. Egy nagy fájdalommal lettünk mindnyájan gazdagabbak és egy férfiúval, ki sokakkal fölért, szegényebbek.

IRODALOM.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósági Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának Első Évkönyve. Beszámoló jelentés a vármegyei iskolánkívüli népművelési tevékenység eredményeiről az 1922/23. isk. évtől az 1927/28. isk. év végéig. Szerkesztette dr. *Bocsánczy* Lukács. Budapest, 1928. 524 l. Számos képpel.

Mammutpéldánya e könyv a vékonydongájú iskolai értesítőknek. Legnagyobb vármegyénk hatévi kulturális talajmunkálatának távlati keresztmetszete, mert hiszen amit azok a komoly arcképek, a betű- és számtömegek ebben a vaskos kötetben megrögzítenek, az csak a dia-
pozitív vetítési sík, amelyen át belerajzolódott a népréteg egy-egy területére a műveltségi tartalom. S ha csak némileg is sikerült ennyi idő alatt a közműveltség területén a rembrandti alaptónus sötét folthatásait deríteni, derekas munka volt!

A színek egyik legsötétebb foltja, hogy csonka hazánknak 1920-ban egy milliónál több analfabétája volt és hogy a megyék közül Pestnek volt a legtöbb, s ezek között is az őstermelők vezetnek.

Derültebb hangulati tényező benne, hogy az analfabéta-tünetek hatása a társadalmi tényezőkre, a hivatalos apparátusra kitermelte a társadalmi szervezetben a betegség ellenszerét, a vezető rétegek erőinek összefogását. A közigazgatás figyelmét az iskolák belső értékeire terelte. Kítűnt, hogy a tanítói munka nem utolsó jelentőségre nézve, ha nem lehet

is eredményeit nyomban gazdasági mértékekkel megállapítani. Ennek nyomában köztudattá fog válni, hogy a tanítói munka nem ér véget az iskolai kötelezettséggel, hanem együtt halad a közigazgatás segítő társaként azon túl is. „Nyilvánvaló, hogy a közigazgatási hatóságoknak *szoros együttműködésben* kell lenni azokkal, akik az ismeretek terjesztésére és az érzelmvilág nevelésére hivatottak.“ Ezt írja Pest vármegye érdemes alispánja a népművelési tevékenységgel kapcsolatban.

Ahol a köznevelés problémáinak ilyen levegőt teremtenek a hivatott hatalmi tényezők, ott a tanítói lélek apostoli lendületbe szökken! Ezt bizonyítja, hogy még olyanok is az igehirdetés szolgálatába szegődnek, akik egyébként gyakorlatiasabb életcélokat tűztek ki maguknak: orvosok, ügyvédek, tisztviselők stb. a tanító mellé állanak a nagy nemzeti munkában. Eredménye, hogy rövid hat év alatt a hatvány méreteivel szélesedett ki a népművelés csendes munkája. A közölt adatok azt bizonyítják, hogy az előadók aránylag nagyobb lelkesedéssel vesznek részt a munkában, mint a hallgatók, de azt is, hogy derekas munkát végeztek a lelkek missziószerű meghódításában.

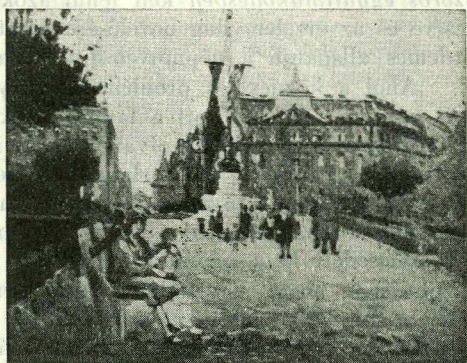
Érdekes megállapítása a jelentésnek, hogy a tanítók a négyféle típusú tanfolyamok közül az elemi ismeretterjesztőt találják életrevalónak (65.1.). Ezeket a tanfolyamokat nagy többségben tanítók vezetik (401-ből 365 tanító és csak 1 tanár). Hasonlóképpen szerepelnek az analfabéta tanfolyamok statisztikájában. A népies ismeretterjesztő tanfolyamok előadói közül csak a járásiakban vezetnek a tanítók, a városiakat 101 tanítóval szemben 165 tanár látja el, holott a tanítóság létszáma a városokban sem kisebb. Ez a helyzet nagyjában a negyedik típusú tanfolyamoknál, az u. n. általános ismeretterjesztő tanfolyamoknál is. Az iskolán kívüli népművelési munkában az összesítő adatok szerint a tanítóság nem érte el az előadók számának a felét (3200 közül csak 1568), a tanárokkal együtt is csak az 1800-as létszámot, ezzel szemben a más élethivatású népművelők száma 1400-ig emelkedett.

Ugyancsak érdekes a tanítóképzés szempontjából a tanfolyamok anyaga és az előadók képzése. Anyag tekintetében az elemi ismeretterjesztő tanfolyamok a teljes óraszám egyhatodát fordítják olvasásra és „a szóbeli előadókészség gyakorlására“ csak azért, hogy az érzelmi nevelés szolgálatában rendezendő műkedvelői előadásokra a tanítók előkészíthessék az ügyesebb hallgatókat. Az elmúlt 1927/28. iskolai évben Pest megyében a népműveléssel kapcsolatban nem kevesebb, mint 1261 színművet és 4122 szavalatot adtak elő maguk a hallgatók többnyire tanítók rendezésében.

A jelentés nem említi meg azt a részletes anyagot, amely a szakképzett előadót (tanítót, tanárt) megkülönbözteti a laikus előadótól. A *népművelési előadóképző tanfolyamok* c. fejezetben erről a szakkérdésről csak annyit említ meg, hogy „akik ezen munkálatokat végzik, népművelési előadókiképző-tanfolyamokon a *népművelési előadások tartásában kellőleg kiképeztessenek*.“ Statisztikai részében pedig ennek a 3 helyen (egyik női tanfolyam a cinkotai állami képzőben) tartott tanfolyamnak hallgatóiról azt olvassuk, hogy 199 hallgatója közül szakszerűség dolgában csak 6 főjegyző volt laikus, a többi mind tanító (168), vagy tanár (25). A fenti adatok szerint pedig a laikus népművelők száma

a szakképzettekhez 7 : 9 arányt mutatja. E tanfolyamok súlya ekként csak a szervezési munkálatokra eshetett s így talán nem kell a tanítóképzésnek komolyabban arra gondolnia, hogy talán előadókká is képezze ki növendékeit.

Különben öröndetes tényként lehet megállapítani, hogy ezeken az előadói tanfolyamokon a tanítóképzői tanári gárdából résztvett mint előadó néhai *Geőcze Sarolta*, *Móczár Miklós*, *Németh Sándor* és *Sebestyén Erzsébet*. Az egyes népművelési tanfolyamokon pedig mint a központból kiküldött előadók különösen a budapesti tanítóképző tanárai vettek részt. Derekas munkát végzett *Fekete József* és *Váradi József* kartársunk Széchenyi gondolatainak népszerűsítésével *Széchenyi tanításai* címen, valamint *Kövessy Jenő* tanítóképzői tanár mennyiségtani népművelési vezérkönyvével.

A Szabadság-téri zászlótartó.
Farkasdy Zoltán rajztanár műterem-kiállításából.

Az ügyesen szerkesztett évkönyv sok helyen rámutat azokra a szinte leküzdhetetlennek látszó nehézségekre is, amelyekkel a népművelés lelkiismeretes munkája jár, de a fényes eredményekre is, amelyek a jól megszervezett, céltudatos munkának nyomában járnak.

A tanítóképzés munkásai számára is érdekes adatokkal szolgál csak ennek az egy megyének is a népművelési beszámolója: megdönti annak a felfogásnak a helyességét, hogy a tanítóképző csak a gyermekek oktatására nevelje növendékeit, igazolja azt a felfogást, hogy a tanítóképzői nevelésnek intenzívebbnek kell lennie, a mainál célszerűbb felépítésűnek. Megállapítja azt a tényt, hogy az iskolán kívüli népoktatásban a tanítóság zöme leginkább az elemi ismeretek talajozási munkáját foglalja le magának, míg az „életszükségletek” ismereteit a városokban a középfokú iskolák tanárai, a járásokban pedig a tanítással nem foglalkozó egyéb szakemberek (jegyző, orvos, ügyvéd, mérnök, bíró, közigazgatási tisztviselő, magánhivatalnok, gazdatiszt s más) adják elő, bizonysgául annak, hogy a népművelési munkában vállvetve dolgozik a vezető intelligencia az oktatói karral addig is, míg a magyar nép kultúrhad-seregének szervezete és minősége teljesen kiépül.

Dr. Novy Ferenc.

*

Szabó D. Béla: *A katolikus tanító társadalmi tevékenysége.* (Katolikus Tanítók Könyvtára. I. sz.). Kiadja a Kath. Tanítóegyesületek Orsz. Szövetsége, Bpest, 1928., 24 l. Ára: 50 fill. — E kis füzet szerzője alapos készültséggel írta meg tanulmányát. Ecseteli a kath. egyház nagy lelki és erkölcsi hatalmát, mint az erkölcsileg és gazdaságilag össz-

szemlött társadalom egyedüli megmentőjét. Felhívja a kath. tanítóságot, hogy a kath. papság lelki misszióját támogatva, a katolicizmus szellemében építse újjá a lelkek konszolidációját. Kifejti, hogy mily nagy mértékben emeli a katolicizmus a hazaszeretetet. Az egykérő mint nemzeti veszedelemről szól. Az egyke elleni harcot is az egyház zászlója alatt kell megvívunk. Példával illusztrálja, hogy a katolicizmus nagy ereje sikeresen állja útját e bomlasztó áramlatnak. Felhívja a kath. tanítóságot a Kath. Népszövetség támogatására és a társadalmi szervezkedés megindítására, az önszegélyezés gondolatának felszínen tartására és mindazon alkalmak megszervezésére és létesítésére, amelyek a társadalmi rend helyreállítását célozzák. A kath. sajtótermékek elsorolása mellett azok olvasását és terjesztését ajánlja, szemben a destruktív sajtótermékekkel. A társadalmi munkaalkalmak és lehetőségek elsorolása után új renaissancera hívja fel a kath. tanítóságot.

Szkalka Lajos.

*

Baghy Gyula: *Önoktató eszperantó nyelvmester.* Magántanulók és tanfolyamok számára. Előszóval ellátta Mihalik József áll. tanítóképzőintézeti tanár, az Orsz. Magy. Eszp. Egyesület alelnöke. Budapest, a Magyar Országos Eszperantó Egyesület kiadása. 160 l. Ára 2.50 P.

Megvallom, hogy bizonyos előítélettel vettem kezembe az „Önoktató Eszperantó Nyelvmester“-t. Előítéletem azonban igazságtalan volt, mert már az első áttekintésnél kellemes meglepetésben részesített, későbbi alapos tanulmányozása pedig kettős örömet okozott. Örültem, mert fokról-fokra haladva az általános haladásnak olyan perspektívája tárult elém, mely szebb jövőt mutat. Most már e nyelv jelene is érdekelt, mert az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy nemzeti, kulturális szempontból sem lebecsülendő dr. Zámenhof ez alkotása. Úgy éreztem, hogy az eszperantó nyelv már elhánnya gyermekcipőit és élete már nem néhány álmódózó szeretetétől függ. Elébeem toppant a valóság: egy semleges élő nyelv, melynek megvan minden képessége a további fejlődésre is. Kifejezései gördülékenyek, fonrdulatosak. Hangzása lágyan ritmikus. Irodalma pedig, arányítva életéveinek számához, nagyon gazdag és változatos. Önkénytelenül H. G. Wells „Az istenek eledele“ c. fantasztikus regénye jutott eszembe. Mintha ezt a nyelvet a nagyságra törekvő Herakleophorbiájával táplálták volna ilyen ifjú óriássá. Nem! Ezt a nyelvet az ügyszeretet, a haladás utáni vágy, a megértésre törekvő gyakorlatiasság tette élő csodává... Örültem mint tanár, mert egy pedagógiai tehetséggel megáldott ember szeretettel végzett munkáját fedeztem fel a könyvben. Sok újszerű és érdekes dolgot mutat a nyelvtanítás terén. Alapossága nem merül el a nyelvtan száraz ismertetésében, a példáiban mindenkor felfedezhető valami gondolati összefüggés. Igyekszik keresztülsiklani a legtöbb tanulót elriasztó nyelvtani fejtegetéseken. Inkább beszélgetések, olvasmányok, kérdések és feleletek formájában kényszeríti a tanulót a helyes használatra. Mindezek dacára kételkedtem abban az ígéretben, amit a szerző kijelent könyve elején, hogy három hónap alatt megtanít beszélni. Legyen bármi könnyű is a nyelv, de az ilyen kijelentést kissé túlzottnak találtam. Nem akarva fél-munkát végezni az értékelésnél, meglátogattam a szerző egyik nyilván-

nos tanfolyamát. A második hónap vége felé jártak. Az előadó majdnem mindig eszperantó nyelven beszélt. Gondoltam, könnyű neki, hiszen tud, de a szegény két hónapos tanítványok mit értenek ebből és a két hónapos tanítványok meglepő folyékonyással válaszoltak minden kérdésre eszperantó nyelven. Egyik-másik szorgalmasabb az először hallott olvasmány tartalmát is el tudta mondani. Mindezt heti két órai tanítással. Ez a tény meggyőző volt és legméltóbban dicséri a szerzőt és munkáját, melyhez magyar szívvvel, velős tömörséggel írt előszót *Mihalik József* kollégánk, aki maga is lelkes harcosa a magyar eszperantisták kultúrmozgalmának.

Baghy Gyula eszperantó nyelvtanát szívesen ajánlom a tanítóképző tanárság figyelmébe. Három szempont készíttette erre: magyar nemzeti, kultúremberi és pedagógiai.

Zoltán Géza.

*

Révfy Géza: *Édes anyám...* Négy dal ének-zongorára. Bárd Ferenc és Fia kiadása. Bpest, 1928. Ára: 2-40 P.

Az új Révfy-dalok méltó hajtásai öreg nótafa-kartársunk kiapadhatatlan vénájának. Magyarosságuk, nemes, egyszerű dallamuk rövidesen éppoly közkedveltté fogja tenni ez új dalokat is, mint amily általánosan elterjedtek a közismert szerző régebbi nótái. Az ízlésesen egyszerű zongorakisérettel ellátott dalokat a Bárd Ferenc zeneműkereskedő cég adta ki.

Cs. Z.

*

Dr. Horn József: *Alkotmánytan.* Tanító- és tanítónőképzők számára. Budapest, Franklin-Társulat. 1929. 160 l.

A tanítóképzőkben évek óta régi könyvek foszlányaiból s az évről-évre változó újabb törvények és rendeletek vázlatos jegyzeteiből szedtük össze az alkotmánytan anyagát, ami rendkívül megterhelést jelentett tanárra és tanítványra egyaránt. Érthető érdeklődéssel vártuk hát az új alkotmánytant. Alkalmam volt *Horn* könyvét nemcsak áttanulmányozni, hanem, a kézirati példány megszerzésével, egy részét hónapok óta tanításaimban fel is használni. Tapasztalataim alapján a legőszintőbb örömmel állapíthatom meg, hogy a jogi ismeretek tanítására szep-temberben már olyan könyv fog állani rendelkezésünkre, amely tan-könyvirodalmunknak is büszkesége.

Valóban meglátszik ennek a kitűnő beosztású és szépen megírt könyvnek minden paragrafusán s egész elgondolásán, hogy kebelbeli és szakember munkája. Kebelbelinek azért mondom a szerzőt, mert *Horn* József egykor a budai tanítóképzőnek volt kiváló növendéke. Azt a meglepő pedagógiai szellemet, mely munkáját az első sorától az utolsóig jellemzi, a tanítóképző hatásának tulajdonítom. A kitűnő diák nem tagadta meg magát. Nem felejtette el, hogy tanítójelöltnek írja könyvét s a jogászt mintegy feloldva önmagában, mondanivalóit értelmesen s mindenekfelett a tanulók érdekeinek szem előtt tartásával a pedagógus lelkén szűri át és kifogástalan magyarsággal írja meg. A jó tankönyv írásához pedig éppen ezek a feltételek szükségesek: *szak-tudás, pedagógia és jó toll.*

Horn József könyvében mind a három feltétel megvan. Határozottan ura a tárgynak s annak anyagát a jogi ismeretek természetének megfelelően röviden, velősen, csaknem matematikai precizitással adja elő. Könyvében elkalandozások, nyakatekert magyarázatok, vagy ki-

ficamított jogi definíciók nincsenek. Ellenben a nehezebb, komplikáltabb kérdéseket is a legtermészetesebb egyszerűséggel, könnyedséggel világítja meg. Nem nagyképszerűsködő, nem jogászkodó, de azért mégis igazi jogász, aki a gondolatoknak egymásba kapcsolt láncszemeit oly ügyességgel vezeti, mintha matematikai tételeket oldana meg józan logikával és bárki által megérthető világossággal. Az egyszerű és közvetlen előadásban tehát mindenütt ott van az igazi jogászfő, aki határozott pontossággal a szeg fejére üt minden szavával és e mellett jogi formulák helyett eleven, liktető életet szemléltet minden sorával. *Horn* könyvében az állam és az államhatalom minden szerve valósággal a szemünk előtt él, lélegző és működő szervezet s nem sablonos paragrafusokkal felcifrázott holt anyag, mint azt a régebbi rossz könyvekben láttuk. Ebben az eleven állami életben mi valamennyien benne élünk, nagy közösségének mindnyájan részesei vagyunk, tehát érdekel is annak minden mozzanata.

Remélhetőleg ezek az elmondott sajátságok a tárgy iránt melegebb érdeklődést váltanak ki tanítványaink lelkében is s erős a meggyőződés, hogy ezután nagyobb kedvvel és szeretettel forgatják a jogi ismereteket nyújtó kézikönyvet.

Az új alkotmánytan ismertetésével kapcsolatban jól esik megemlítenem még a szerzőnek egy igen tanulságos és követésre méltó újítását, monhatnám, bátorságát. A könyv t. i. egészen az új tantervnek és utasításoknak megfelelően készült, tehát feloleli az előírt teljes anyagot, azonban anélkül, hogy a szerző az előírásnak szolgai követője lenne. Nem riad vissza tehát új címek (pl. Közgazdasági és pénzügyi regálék, Hadügyi közigazgatás stb.) használatától és egészen új, a tantervben nem is említett tételek tárgyalásától sem, mint pl. „Az ember jogképessége és cselekvő képessége”, „Jogi személyek” stb., ha ezt az idevágó részek megértése, vagy a gyakorlati élet szempontjából szükségesnek tartja.

Természetesen azért *Horn* József könyve a tanterv és utasítás szellemétől és lényegétől egy pillanatra sem tér el, de mindenesetre érdekes példát statuál arra, hogy nemcsak a könyvek készülhetnek a tanterv szempontjai szerint, de lehetne — sőt ez volna az ideálisabb — tantervet is készíteni egy igazi szakember által írt jó könyv nyomán. Szerző e tiszteletreméltó újítása és bátorsága mellett egyetlen mulasztást mégis elkövetett. Átvehette volna a kereskedelmi iskolák számára írt könyvéből a „Zálogjog” és „Szorgalmi jogok” című paragrafusokat. Ezzel a két tétellel a könyv csak gazdagodott volna, jöllehet az utolsó szavammal is csak azt mondhatom, hogy: ennél sikerültebb, jobb könyvet a tanítóképzők számára igazán nem várhattunk.

Nagy Ferenc.

*

Az Orsz. Református Tanáregyesület Évkönyve az 1926/27. tanévről. Szerkesztette *dr. Papp* Ferenc. Debrecen sz. kir. város könyvnyomda-vállalata. 81 l.

A Ref. Tanáregyesületnek ez Évkönyve a szokott adatokon kívül *dr. Papp* Ferencnek, az Évkönyv szerkesztőjének 46 oldalra terjedő, *Középiskolai reformok* című tanulmányát is tartalmazza s e réven selegsebbkörű érdeklődésre érdemes. A szerző e gondos tanulmányában először a francia, majd az olasz és a porosz középiskolai reformról nyújt világos képet, hogy azután, ez államok reformmozgalmainak tanulságai-val felfegyverkezve, kritikai szemlét tartson a magyar középiskolai reform felett.

A különböző államok iskolareformjának ilyen egymásmellé állítása értékes alkalmat ad az összehasonlításra és bizonyos egyező vonások lerögzítésére. Rendkívül figyelemreméltó, hogy úgy Francia-, mint Olasz- és Németország középiskolai reformjában a mult történelmileg igazolt értékei, a történelmi erők teljes mivoltukban érvényesültek. E tény mintha azt akarná bizonyítani, hogy a jó művelődéspolitikai nem lehet egyéb, mint a mult által kitermelt jelen továbbépítése. Másik, szintén nagyon fontos tanulság, amit ebből az egybevetésből levonhatunk, az, hogy úgy a francia, mint az olasz és a porosz középiskolának a pedagógiai célokon kívül van még egy egyetemesebb politikai célja is. Így a francia középiskola a latin kultúrában való elmélyedés által erősíteni kívánja a francia nép előkelő tört. származásának tudatát és nagyra nevelni az ifjúságban azt a hitet, hogy a római világuralom jogszerinti örököse csak a francia nép lehet. Hasonló nemzeti célok szolgálatába állítja a reform az olasz középiskolát. Itt is a római impérium a cél, melyre az olasz népnek, hite szerint, származásánál, kultúrájánál fogva a legtöbb joga van. E hitet tudatossá tenni, ez az olasz középiskola legfőbb feladata. A porosz középiskolának is a nemzeti gondolat szolgálata a legfőbb célja, de másképen teszi ezt, mint a latin országok középiskolái. A porosz középiskolának a világnézetileg, felekezetiileg, kulturailag, gazdaságilag különböző és az osztályrendszer által széttagolt német nép lelki egységét kell megteremtenie. A belső egység kiépítésére irányuló törekvés hozta létre a német *egységes* iskolát. Egységen azonban korán sem szabad egyformaságot érteni, hanem olyan tagoltságot, amely telhetőség, hajlamok, hivatások szerint az iskolafajok sokféleségét foglalja magában. Az egység pedig az iskolafajok olyan mellérendeltségi viszonyában rejlik, amely az egyik iskolafajból a másikba való átmenetelt biztosítja s így az egyén számára olyan magasabb műveltség megszerzését teszi lehetővé, amelynek csak az egyéni képességek szabnak határt.

Ez uralkodó célkitűzésekből könnyen érthető az is, hogy a francia, olasz és porosz középiskola tantervében a nemzeti kultúrtárgyaké az uralkodó szerep. Az olasz középiskola főtárgyai a latin és a történelem. Történelmet minden osztályban tanítanak. Az új porosz tanterv ezenkívül a földrajz tanítását is minden osztály számára előírja. Az egész német tanügy azonos célja egységes nemzeti műveltség megteremtése vagyis *nemzetnevelés*. A nacionalizmusnak ilyen erőteljes hangsúlyozása mellett az is érthető, hogy a francia-olasz-porosz iskolareform a matematika-természettudományoknak nem tulajdonít nagyobb művelődési értéket. A természetrajz mint külön tantárgy az olasz középiskolában nem is fordul elő.

A középisk. reform vezető elvein kívül sok érdekes részletet tudunk meg Papp Ferenc gondos tanulmányából. Megtudjuk, hogy az olasz iskolareform nagy súlyt vet a testi nevelésre, melyet katonatisztek irányítanak teljesen katonai szellemben. Minden nagyobb helységben internátusok vannak, melyek magukba gyűjtik az elemi és középfokú iskolák tanulóit s melyek fenntartásáról az olasz állam gondoskodik. Az olasz tanuló az el. iskola 5. osztályának elvégzése után felvételi vizsgálat alapján jut a középiskolába. Érdekes, hogy minden francia középiskolának saját elemi. u. n. előkészítő iskolája van, amely az általános elemi iskolánál magasabb színvonalú. Minden porosz középiskolának minden hónapban a szabad természetbe egész napos kirándulást kell rendeznie. A porosz iskolaügy köréből különös figyelemre tarthat számot részünkről a porosz középiskola ötödik típusa: a középiskolaszerű továbbképző iskola (Aufbauschule). Ide azokat veszik fel, akik az elemi iskolának legalább hét osztályát elvégezték. Ez az iskola hatosztályú, érettségi vizsgálattal záródik.

Hyen iskolákat a megszüntetett tanítóképzők helyén szerveztek s feladatuk főképen az, hogy a főiskolai színvonalra emelt tanítóképzésnek, a pedagógiai főiskolának előkészítői legyenek.

Az előbbieken csak néhány gondolatot s adatot emeltünk ki dr. Papp Ferenc értékes dolgozatából, melynek becsét fokozza, hogy nemcsak a tényeket adja, hanem ezeket a tényeket a történeti fejlődés alapján álló szemléből higgadt és objektív szemüvegén keresztül értékeli is. Aki világos képet akar nyerni arról, hogy mi történt a háború óta a nyugati államokban a középisk. reform terén, az nyugodtan fordulhat szerzőnek e kitünő tört. érzékkel és a tények alapos ismeretével írt dolgozatához. Érdemes lett volna külön, önállóan is megjelentetni. *Molnár Oszkár.*

*

Benkőczy Emil: *Pyrker első magyar tanítóképzője.* Az egri érseki r. k. tanítóképző centennáriumára. Adatok a magyar tanítóképzés történetéhez. Eger. 1928.

Évezredes magyar kultúránk bölcsőjét az egyház ringatta. Az egyszerű baráttól az érsekig, az erdőirtástól az egyetem-alapításig, kapával, tollal és anyagiakkal csapást vágta az ugaron. Nincsen kultúránknak olyan ágazata, amelynek alapvetői, harcosai, fenntartói között ne akadnánk az egyház valamely jelesére.

A magyar intézményes tanítóképzés kezdeményezése is az egyház érdeme. *Pyrker* László egri érsek, — akinek a nevét a köztudat javarészt csak a Kazinczy megtámadásával kapcsolatban ismeri, — állította fel az első magyar tanítóképzőt. Így a tanítóképzés ügyét — az állami kormányzat belátását és intézkedését jóval megelőzve — az egyház fogta fel először jelentősége szerinti komolysággal és nemes áldozatkészséggel. A rabszolgaként eladott katonából lett cisztercita szerzetes 1826-ban ül az érseki székbe. Költő, művész, tudós. Költői lelkülete „Szent hajdan gyöngyeire” inspirálják. Művészi invenciója az öt év alatt felépített egri székesegyházban bontakozik ki. Tudós elgondolásait *Aestheticájába* foglalja. Képgyűjtő szenvedélyével a Nemzeti Múzeum Képtárának veti meg alapját. Közhasznú kultúrtörekvései a népművelés ügyét karolják fel. Elődeinek a főiskola volt kedves gondja. *Hipolit* és *Oláh* Miklós már iskolamestert rendelnek minden plébániához. De a német írásai miatt rossz magyarnak tartott *Pyrker* mélyebben tekint a népművelés titkaiba. Nem elégti ki a tanítói dilettantizmus: „mert vizsgálatot tartván több falusi iskolákban oly tanítókra találtam, kiknek inkább tanulni, mint tanítani kellene.” Hivatására nevelt, egyéniségénél fogva rátermett, módszeresen képzett tanítókat kíván. Ezért teremti meg 1818-ban szepesi püspök korában a szepesi német-tót tanítóképzőt s 1828-ban mint egri érsek, az *első magyar tanítóképzőt*. A tanító komoly kiképzését követelte s a képzett tanítót megbecsülte. Nem elégszik meg tehát a szegénysorsú növendékeknek ingyenes ellátásával, hanem gondja van az elhelyezésükre, figyelemmel van további sorsukra, sőt szívére köti a káptalan tagjainak, hogy végrendeletükből ki ne felejtse az elagott tanítókat, özvegyeiket, árváikat.

Teljes gimnáziumot végzett 7 növendékkel indul meg az iskola. A képzés nemcsak a növendék tudására és erkölcsére terjeszkedik ki: hanem: „a gyermekhez szíves hajlandóság és béketűrés és mindazon tulajdonokra nézve, melyek egy Iskolamesterben és Egyházi Énekesben megkívántatnak különösen testtartásukra, egészségükre...”

Pyrker példáján buzdulva alapítja 1831-ben br. *Szepessy* pécsi püspök a pécsi és *Kopácsy* primás az esztergomi tanítóképzőt.

Pyrker 1844-ben átszervezi képzőjét s a tantárgyak sorába illeszti a testtant, lélektant, módszertant, egészségtant és a gyakorlati kiképzés érdekében gyakorló iskolát szervez. Így fejlődik a Pyrker képzője, míg a szomszédos miskolci állami képző részvétlenség folytán bezárja kapuit.

A szabadságharc után Pyrker utódának, *Bartakovics* Ede érseknek sok munkájába került az *Organisations Entwurf* erőszakos germanizálását kivédeni. A német nyelv tanításának utat enged, de övé a dicsőség, hogy amikor az ország összes iskoláiból a magyar történelem tanítása kiszorul, egyedül az egri kath. tanítóképzőben találnak módot a nemzeti mult ismertetésére. Általában az elméleti oktatás mind szűkebbre szorul, hogy annál nagyobb teret nyissanak a gyakorlati kiképzésnek.

Az 1868: XXXVIII. t.-c. az eddig divó képesítés zürzavarosságában rendet teremt. De a harmadik évfolyam felállításával a tanárok heti 12 órás ideális elfoglaltsága megromlik, mert 22 órára szökik fel. Samassa érsek alatt, aki annyira szívén hordta a képző sorsát, hogy a tanári konferencián egy ízben maga elnököl, az iskola tanterve a latin nyelvvel bővül, a növendékek képzésében pedig különösen a testnevelés és zeneoktatás nyer súlyban. A gyakorlati kiképzés jelentőségét pedig két gyakorló iskola, külön osztott és külön osztatlan, fejezi ki.

1883-ban megszüntetik az eddig szokásban lévő, harmadik osztályt követő próbaévet és felállítják a negyedik évfolyamot. A tanárok most már javarészt világiak, akiknek lakbérét, később fizetését sikerült az állami tanárokéval egy szintre emelni.

Az intézet fejlődésével nem tart lépést a jelentkező növendékek fajsúlya. Készületlenségük pótlására állítják fel az előkészítő osztályt. Az 1905. új püspöki tanterv, majd az 1911. új állami tanterv eredményeit felborítja a világháború s a százat is meghaladó növendékszám egyszerre több mint felére csökken. A kommun. valamint az 1920-ban kísérletezett VI. osztály felállítása csak újabb akadályai a létszám szaporodásának.

A normális viszonyok beköszöntése, a képzőnek öt osztályos szervezete, de különösen a *Csanády* László igazgató által saját költségén felállított és fenntartott 60 növendék befogadására alkalmas internátus, 1928-ban felszöktette a növendékek számát eddig még el nem ért, közel kétszázas magaslatra.

A növendékeknek ez az ostroma, az intézet fennállásának századik évében, a jubileum legszebb koszorúja. Méltán osztozik benne a mult és a jelen: az alapító és fenntartó; a tanár és diák. A bőkezű érseknek Pyrkertől Szmracsányig; a tanárok válogatott sora, a poétalelkű *Mindszenty* Gedeontól a nótaszerző *Lányi* Ernőig; az altruista igazgatók példaképei *Rajner* Károlytól *Csanády* Lászlóig s a jeles tanítványok hosszú sora *Gárdonyi* Gézáig mind ennek a koszorúnak részesei. De jut belőle egy levél *Benkóczy* Emilnek is, a derék krónikásnak, aki stílusának gördülékeny magyarossággal és kedélyének közvetlen melegségével formálta hű és élvezetes történeti képbe intézete nagy multjának buzgalommal és alapossággal összegyűjtött gazdag anyagát.

Dr. Radnai Oszkár.

Tagtársaink közlönyünk jelen számához csatolva kapják Egyesületünk új alapszabályainak tervezetét. Az alapszabály-tervezetet V á r a d i József kartársunk készítette, az e célból kiküldött bizottság letárgyalta és az ápr. 15-én tartott választmányi ülés elfogadta. A rendkívüli közgyűlés van hivatva a végleges döntésre. Kérjük, szíveskedjenek a tervezetet áttanulmányozni és észrevételeiket a rendkívüli közgyűlésig írásban a főttkárhoz megküldeni, vagy a közgyűlésen szóbelileg előadni. — Rendkívüli közgyűlésünket, ha akad elegendő számú jelentkező, közebeé követhet. Jelentkezni a főttkárnál lehet.

Kormányzói elismerés. A kormányzó úr ő főméltósága a közokt. miniszter előterjesztésére megengedte, hogy Wagner János nyugalmazott tanítóképzőint. királyi főigazgatónak a magyar tanítóképzés terén szerzett érdemei elismerése tudtul adassék. Egyesületünk keresni fogja az alkalmat, hogy érdemes volt elnökét ezen legfelsőbb helyről jött kitüntetés alkalmából ünnepélyes keretek közt üdvözölje.

Címadományozás. A kormányzó úr ő főméltósága a közokt. miniszter előterjesztésére Quint József budapesti áll. tanítóképző-int. igazgatónak a tanítóképzőintézeti királyi főigazgatói címet adományozta. s egyben tényleges főigazgatói teendőkkkel is megbízta. Egyesületünk fíradhatatlan buzgalmú elnökének ezen újabb kitüntetését a tanítóképző tanárság őszinte örömmel és nagy meglepéssel fogadta.

Miniszteri elismerés. A közokt. miniszter Sztankó Béla c. főigazgató, nyug. áll. tanítóképző-int. igazgatónak a közokt. minisztérium VI. osztályában páratlan önzetlenséggel és kiváló szaktudással végzett értékes munkásságáért elismerő köszönetét fejezte ki.

Megbízás. A közokt. miniszter Sztankó Béla c. főigazgatót nyug. áll. tanítóképző-int. igazgatót az állami tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek ének-zene oktatásának felügyeletével és irányításával megbízta. — A közokt. miniszter dr. Frank Antal tanítóképző-int. tanárt a budapesti I. ker. áll. tanítóképző-intézet adminisztrációjának vezetésével és anyagi ügyeinek gondozásával igazgató-helyettesi minőségben megbízta.

Az Orsz. Közoktatási Tanács új tagjai. A közokt. miniszter az Orsz. Közoktatási Tanács Szabályzatának 5. pontja értelmében az 1926. évi szept. 1-én kezdődő ötéves időszak hátralevő tartamára Pároy Endre VII. ker. áll. tanítónőképző-intézeti igazgatót az Országos Közoktatási Tanács előadó tanácsosává, Tabódy Ida cinkotai áll. tanítónőképző-int. igazgatót pedig tanácsstaggá kinevezte.

Köszönetnyilvánítás. A közokt. miniszter Horvay Ede ny. tanítóképző-intézeti c. igazgatónak a bpesti I. ker. áll. ttóképző-intézet növénydei javára 2000 pengő tőkével tett alapítványáért köszönetét nyilvánította.

Tankönyvengedélyezés. A közokt. miniszter Horn József dr. Alkotmánytan c. tankönyvét (Franklin-Társulat) a tanítóképzők számára tankönyvvül engedélyezte s az engedélyezett tankönyvek jegyzékébe (884—05—30/929. VIII/e. sz. a.) felvette.

Beosztás szolgáltatételre. A közokt. miniszter Molnár Oszkár budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-int. tanárt, közlönyünk szerkesztőjét szolgáltatételre a tanító- és tanítónőképző-intézetek kir. főigazgató-ságához osztotta be.

Kormányzói elismerés ünnepélyes átadása. Bensőséges örömmünnepet ült a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-int. abból az alkalomból, hogy a kormányzó úr ő főméltósága Dúzs Mária c. főigazgatót, az intézet volt igazgatóját nyugalomba vonulása alkalmából, kiváló munkája jutalmául elismerésének látható jelével kitüntette. Sokakat vezetett a hála és

a szeretet ez alkalomból még megszállott területről is az intézet falai közé. A kormányzói elismerő okiratot és érmet a minisztérium képviselőjének, *Greszler* Jenő min. tanácsos jelenlétében *Sarudy* Ottó főigazgató adta át, akinek közvetlen szemlélet útján is alkalma volt Dúzs Mária érdemes munkáját, az ifjúságért dolgozó lelkét megismerni. Néhány meleg szóval sokat mondón így jellemezte: „Mindig többet tett, mint amennyit neki a kötelesség parancsolt.” *Grynaeus* Ida, az intézet megbízott igazgatója az eperjesi és budapesti egykori munkatársak örömét fejezte ki, akik naponként tanui voltak annak, hogy Dúzs Mária nem szóban hirdette programját, hanem cselekedte. Amit nagy intelligenciája, nemes lelke sugallt, azt szeretettől meleg akarattal végre is hajtotta. Növendékeinek nemcsak tudást, hanem biztos erkölcsi alapot is adott, ezért volt kiváló mint nő- és nemzetnevelő. Mint igazgató példája emelt, egyénisége nemesített, öröm volt a munka vezetése mellett. Sáros vm. és Eperjes város társadalmának háláját *Szinyei-Merse* István, volt főispán, levélben tolmácsolta. — A Tanítóképző Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének üdvözlétét *Quint* József elnök fejezte ki. Rámutatott azokra az erőforrásokra, amelyekből Dúzs Mária energiája fakadt: az erős nemzeti érzés, az ifjúság rajongó szeretete és a nőiesség. A nagy nemzeti szerencsétlenség hármás tördőfészként hatott szívére. Elvesztett Pozsony, életének első, Sepsiszentgyörgy, második és Eperjes, harmadik állomása. Megtörtén került Pestre, de az új feladat hamar megacélozta erejét és rövidesen helyreállította a zilált idők után az intézetet. Az ifjúság iránti rajongó szeretete leányai második édesanyjává tette, akiket az elférfiasító áramlatokkal szemben nőiesnek megtartani, szent kötelességének tekintett. A testvérintézetek nevében igaz örömmel üdvözölte *Párvy* Endre igazgató, mert jól ismeri Dúzs Mária érdemeit. Évtizedeken át vállatve dolgoztak egymás szomszédságában, egy volt a céljuk: szeretettel és kitartással magyarrá tenni a Felvidéket. A küzdelmet Dúzs Mária nőies lelke férfias szilárdsággal állta, s bár a jelen rációfal az eredményre, bízunk benne, hogy a jövő meghozza azt. — Az Ifj. Vöröskereszt és a Testnevelési Főiskola szószólója *Szukoóthy* Imre dr. volt. Hogy az Ifj. Vöröskeresztet a budapesti II. ker. áll. tanítónőképzőben szervezték meg elsőnek, abban Dúzs Mária haladásra hajló, mindig fiatalos lelke nagy szerepet játszott. A Testnevelési Főiskola a tanítás gyakorlása céljából nemcsak hajlékot, de követésre méltó szellemet is kapott az intézettől, Dúzs Mária tapasztalatokban gazdag lelkétől pedig sok bölcs tanácsot. — A szülők üdvözlétét *Szentgyörgyi* Gusztáv államvasúti igazgató, kormányfőtanácsos fejezte ki. Hálás szívvel mondott köszönetet azért a meleg szeretetért és anyai gondoskodásért, amelyben az ifjúságot részesítette s azért a sok nemes eszméért és helyes életfelfogásért, amellyel növendékeit útravalóul ellátta. — A budapesti II. ker. áll. tanítónőképző növendékeinek jó kívánságait *Fischer* Anna V. oszt. növ. tolmácsolta, a gyakorlóiskola kisdéd csapatának örömét pedig *Radovics* György III. oszt. tan. fejezte ki. Dúzs Mária hálátelt szívvel fordult mindazok felé, akik megjelenésükkel, a kitüntetés átadásával és üdvözléseikkel e napot számára feledhetetlenné tették. Pár perc alatt elvonult lelki szemei előtt a mult, a szép virágos kert, melyet gondozott; a vérzivatar, amely munkáját tönkretette; a régi ház, melynek falai között menedéket, megnyugvást talált, sőt hitét és reményességét Magyarország ifjúságán keresztül egy boldogabb és szebb jövő elérésére. — Az ünnepélyt az intézet növendékeinek karéneke vezette és rekesztette be. *Woyciechowskyné* Dr. *Lajos Mária*.

Kultúra és túlterhelés. Erről a régóta aktuális problémáról szóló előadással nyitotta meg a Magyar Paedagogiai Társaság tudós elnöke,

Kornis Gyula egyet. tanár, államtitkár a társaság ápr. 20-án tartott nagygyűlését. Előadása a kérdéssel összefüggő legtávolabbi mozzanatok is felölelte s így tárgyi szempontból olyannak tekinthető, mint a mely irodalmunkban a legkimerítőbben tárgyalja ezt a problémát. Nagyon érdekes, egyéni meglátásokban gazdag történeti visszatekintés után a didaktikai munka mai arányai szemszögéből vizsgálta a kérdést. Bemutatta annak a pszichológiai ankétnak az eredményeit és tanulságait, amelyet a közelmúltban a középiskolákban tartottak. Ezzel kapcsolatosan egyenkint vette vizsgálat alá a túlterhelésnek az iskolától eredő és az attól független okait. Nagyon fontos megállapítása, hogy a túlterhelés legfőbb oka a tanulók délutáni elfoglaltsága. Ha számításba vesszük a tanuló délelőtti és délutáni munkáját, lehetetlen magunkat kivonni azon impresszió alól, hogy az iskolásgyermek napi munkaterhe nagyobb, mint a dolgozó felnőtté. Előadásának igen értékes része volt az is, amelyben megjelölte, mily módon lehetne csökkenteni a túlterhelést. Rámutatott arra, hogy a nyugati nemzeteknél ismeretlen a 35-nél nagyobb létszámú osztály; hogy Amerika a pszichotechnikai laboratóriumokat is felhasználja, hogy az osztályokba homogén intelligenciájú gyermekeket helyezzen. Nálunk pedig korlátozni kellene a tanulók rendkívüli isk. elfoglaltságát. A gyenge tanulókat mindenesetre ki kellene kapcsolni a délutáni foglalkoztatásokból. Szükséges volna a tanulókat a tanulás technikájára is kioktatni. A női kézimunka hívei pedig örömmel fogják fogadni, hogy az illusztris előadó kifogásolta, hogy leányiskolánk tantervéből hiányzik a női kézimunka. Nagyértékű előadásának végső konklúzióját meg minden oktató örömmel teszi magáévá: a kultúrpolitikusnak és a pedagógusnak minden erejével azon kell lennie, hogy a kultúra minden felesleges terhe levéttessék az ifjúság vállairól.

A III. gyógypedagógiai kongresszus. A Magyar Gyógypedagógiai Társaság folyó évi június 2—5-án Pest vármegye közgyűlési termében a fogyatékosok megelőzése és a fogyatékosok védelme érdekében rendezi III. gyógypedagógiai országos értekezletét. Az országos értekezleten a gyógyped. tanárság legkiválóbb tagjain kívül nagynevű egyet. tanárok, orvosok és bírák tartanak előadásokat. Az orsz. kongresszus tagja lehet mindenki, aki a 2 P tagsági díjat befizeti, amelynek ellenében díjtalanul kapja az értekezlet naplóját. Hatóságok, intézetek és intézmények tagdíja 15 P. Tagsági jelentkezések a szervező bizottság címére (Bpest, VII., Hermína-út 7. sz.) küldendők.

A Magyar Paedagogiai Társaság új tagjai. A magyar Paedagogiai Társaság ápr. 20-án tartott nagygyűlésén választotta meg új tagjait az elhaltak helyébe. A tanítóképző tanárság köréből a rendes tagok közé választottak *Drozdy Gyula* gyakorló isk. tanító, *Váradi József* és *Wojciechowskyné dr. Lajos Mária* tanító-, illetőleg tanítónőképző-intézeti tanárok. Valamennyien folyóiratunknak is munkatársai, utóbbi egyesületünknek nagyérdemű főtitkára.

Személyi hírek. *Nagy László* ny. tanítóképző-int. felügyelő az Utrechthben megtartott IV. nemzetközi pszichotechnikai kongresszuson *Zweck u. Methode der paedagogisch-psychologischen Prüfungen* c. előadást tartott. — *Dr. Frank Antal* jan. 24-én a Rádió Szabad Egyetem keretében az engedelmességről tartott előadást. — *Vitéz dr. Málnási Ödön*, az egri érsk. tanítóképző tanára Csonka-Magyarország közoktatási ügyét feltűntető, levelezőlap nagyságú s így zsebben hordozható térképet készített, mely a szerzőnél példányonként 50 fillérért rendelhető. — A sárospataki főiskolán rendezett szabadegyetemi előadások során a

tanítóképzői tanárság soraiból előadást tartottak: *Ecsedy* Lajos a képzőművészetekről és *Marczélly* Kornél a szervesvegyületekről. — A *Répay* Dániel kartársunk igazgatása alatt álló Szülők Iskolájában a Nyilvános Szülői Értekezleten *dr. Frank Antal* *Hogyan nevelik egymást a testvérek* és *A háztartási alkalmazott és a gyermek* címen adott elő. — Az Orsz. Polgári Iskolai Tanáregyesület ped. bizottságának márc. 16-iki felolvasó ülésén *dr. Novy Ferenc* *Adaptációs német nyelvtanítás* címen tartott előadást. — Márc. 24—ápr. 2. közt *Farkasdy* Zoltán, a VII. ker. áll. tanítónőképző rajztanára olaj- és aquarell-képeiből gazdag s kitűnően sikerült műterem-kiállítást rendezett. — A Budapest Székesfőváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottsága által az áll. felső ipariskolában rendezett ismeretterjesztő előadások során a tanítóképző tanárság köréből előadásokat tartottak: *Jaloveczky* Péter: *A föld története*; *Mesterházy* Jenő: *Erdély és népe* címen.

Wollmann Elma gyászünnepe. A cinkotai áll. tanítónőképző-intézet január hó 21-én áldozott volt igazgatója, a Pozsonyban elhunyt *Wollmann Elma* emlékének. Dél előtt 10 órakor a cinkotai róm. kath. templomban *Mészáros* János dr. érseki helynök, aki a pozsonyi tanítónőképző-intézet hittanára volt, ünnepies gyászmisét mondott. Utána az intézet dísztermében gyűltek össze az elhunyt rokonai, barátai, tisztelői és tanítványai. A közösk. minisztériumot *Greszler* Jenő min. tanácsos képviselte. Az ünnepséget megnyitó gyászmisének után *Mészáros* János, érseki helynök emelkedett szellemű emlékbeszédben emlékezett meg a nagynevű igazgató életéről és munkásságáról. Utána *Pároy* Endre alelnök Egyesületünk nevében mondott búcsúszavakat: „A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének képviselőletében szólok fel, — úgymond — hogy lerójjam megdicsőült nagy pályatársunk iránti halálunkat a fényért, melyet munkásságával a magyar tanítóképzésre árasztott. Egyesületünk a magyar tanítóképzés Nagyasszonyát, a szívjóság és a pedagógiai bölcsesség harmonikus megtestesítőjét gyászolja Wollmann Elmában, ki egész életén át a vallásossággal és a nemzeti műveltség iránti ihletet és hő lelkesedést öntötte érte rajongó tanítványai lelkébe, hogy ezeknek fényénél rózsásnak, irigylésreméltónak, ragyogónak lássák a laikus világ által alig méltányolt, sőt gyakran lenézett néptanítói állást. S munkája fényesen sikerült! Azt hiszem, hogy nemzetünk új feltámadása után sóvárgó lelkének szíve utolsó dobbanásáig az a remény adott erőt ott, a barbár kezekkel elszakított ősi koronázó városban, hogy a tanítványai lelkébe becseppentetett erények kivirágzása fogja sárba tiport nemzetének visszaadni ezer éves, vérrel áztatott, szenvedésekkel és dicsőségekkel teli legdrágább kincsét: hazáját!” *Wollmann* Gusztáv az elhunyt unokaöccse, meleg szavakkal adta át az intézet igazgatóságának *Wollmann* Elma érdemrendjeit és a kíséző okmányokat kegyeletos megőrzés végett. *Tabódy* Ida igazgató megköszönte a bizalmat s megígérte *Wollmann* Elma szellemének és a pozsonyi tradícióknak hűséges ápolását és fenntartását, majd felolvasta *Izabella* főherceggasszony részvéttáviratát, végül megemlékezett az intézethez érkezett részvéttáviratokról. Utána *Wajdits* Károly zenetanár Beethoven gyászindulóját adta elő nemes művészzel. A komoly és felemelő megemlékezések után *Polacsek* Ilona cinkotai tanítónő, az intézet volt növendéke, a pozsonyi képző életében nagy és főleg kis növendékei között idézte fel kedves derűs jelenetekben a rajongásig szeretett igazgató jóságos alakját. *Felcán* Eszter növendék Eötvös *Végrendelet*-ét szavalta el, mely után felcsendült a Himnusz, erőteljes hangjánál magyar együttérzéssé egyesültek a megható emlékünnepe benyomásai.

Új intézetek. Az Orsz. Ref. Lelkészegegyesület a folyó isk. év elején Nyíregyházán ref. és evang. leányok számára tanítónőképző-intézetet állított. Az új intézet a leánykálvineummal kapcsolatos és ideiglenesen a ref. polg. leányiskola helyiségeit használja. Hogy szükség volt rá, azt legjobban bizonyítja, hogy a beíratkozott tanulók száma 42. — A másik új tanítónőképző Zalaegerszegen van alakulóban, melynek felállítását a Notre Dame női tanítórend vette tervbe. Az új intézet a jövő iskolai évben kezdi működését.

Értesítés. Dr. Geröcz Kálmán *A filozófia aipantanai* c. munkáját ingyen küldi meg mindazon tagjainknak, akik csomagolási és postai költségek fejében 1.80 P-t küldenek postautalványon Sátoraljaújhelyre a szerző címére. — A III. Egyetemes Tanügyi Kongresszus végrehajtó bizottsága a kongresszus határozati javaslatait kinyomatta s az érdeklődőknek 2.20 P előzetes beküldése ellenében (Tóth Árpád kongr. pénztáros, VIII., Práter-u. 53/c. II. 27.) szállítja. Úgy hisszük, hogy a határozati javaslatok értéke az előadók előadásai és a hozzászólások nélkül legalább is problematikus. Értéke csak a napló kiadásának van.

A csurgói áll. tanítóképző a meteorológiai megfigyelések szolgáltatában. Az intézet IV. éves növendékei naponta háromszor figyelik meg a felhőzet nagyságát, alakját s vonulásának irányát és az Orsz. Meteorológiai Intézet által rendelkezésül bocsátott zsebkönyvbe vezetik. Úgy a csapadék-, mint a borultság- és szélviszonyokról havonta küld be az intézet táblázatokat az Orsz. Meteorológiai Intézethez. A havi s az évi közepeket, átlagokat a növendékek számítják ki s az utolsó évtizedek időjárás viszonyait az ilyen adatok alapján ismerik meg.

A tanítóképzők ifjúsága a Bajtársi Szövetségben. A Turul Bajtársi Szövetség vezetősége a tanítóképzők V-öd éves növendékeit a főiskolai hallgatókkal egyenlő rangúaknak minősítette és a nyíregyházi áll. tanítóképző V-öd éves növendékeit már fel is vette a Szövetségbe s megengedte, hogy a Szövetség kebelében bajtársi egyesületet alakítsanak. Az intézet Bessenyei Bajtársi Egyesülete ápr. 14-én ünnepi keretek közt valóban meg is alakult s ugyanakkor megtörtént az új tagok felavatása is. Az esküt a debreceni Festetics Bajtársi Egyesület vezére vette ki. Az V. éveseken kívül mint „darvak” letették az esküt a IV. évesek is. Ezentúl mindkét osztály növendékei jogosultak a főiskolai sapka viselésére. A dolognak elvi jelentőséget az kölcsönöz, hogy valamennyi középfokú iskola között a tanítóképző az egyedüli, amelynek felsőbb osztályú növendékeit főiskolai fokón állóknak minősítették. A nyíregyházi képző növendékei az úttörői és kihívói ennek az eredménynek. Évek óta fáradoztak érte s csak többszöri sikertelen kísérlet után sikerült végre kivívniuk azt.

A tanárság anyagi helyzete. Nem szabad elhallgatnunk, hogy a tanítóképző tanárság körében is napról-napra nő a nyugtalanság és az elkeseredés az anyagi helyzet állandó és folytonos romlása miatt. A szörnyű tél és a drágaság szüntelen fokozódása lényegesen leszállította azt az életnivót, amelyet még egy évvel ezelőtt is élveztünk. A jövő költségvetés s a pénzügyminiszteri expozé teljesen letompították a tanárság jövőbe vetett bizakodását. Lassankint ismét a pesszimizmus válik a lelkeken úrrá. Még az a csekély segítség is elmarad, amit a családi pótlék felemelése jelentett. S hol van a tanári rend törvényesen biztosított s a törvényhozásban formailag elintézt korpótlékának visszaidadása! Más kategóriák pótlékot kapnak, tőlünk még a multban élvezeteket is elvonják. Kérünk minden hatalmi tényezőt, amely szíven viseli a nemzeti jövőt, kövessen el mindent, hogy a tanárság foglalkozásához

méltó megélhetéshez jusson! Kérjük a korpótlék visszaállítását, a család pótlék méltányos emelését, a várakozási idő leszállítását, a méltánylást érdemlő érdemeknek gyorsabb előmenetellel való jutalmazását s a lakásbérek rendezését!

Az évvégi képesítő-vizsgálatok elnökei és miniszteri biztosai.
A közokt. miniszter a tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek évvégi képesítő-vizsgálataihoz elnöki, illetőleg miniszteri biztosai minőségben a következőket küldötte ki: *All. tanító-, tanítónő- és óvónőképzőkhoz:* 1. Baja dr. *Benisch* Arthur középisk. igazgató, 2. Budapest I. ker. *Greszler* Jenő miniszteri tanácsos, 3. Curgó dr. *Erdélyi* Lajos főisk. tanár, 4. Jászberény *Sztankó* Béla nyug. c. főigazgató, 5. Kiskunfélegyháza dr. *Keleti* Gyula kir. tanfelügyelő, 6. Nyiregyháza dr. *Nevelős* Gyula miniszteri tanácsos, 7. Pápa dr. *Fülei Szántó* Endre miniszteri titkár, 8. Sárospatak *Molnár* Oszkár tképző tanár, 9. Budapest II. ker. *Sarudy* Ottó főigazgató, 10. Budapest VII. ker. *Wagner* János nyug. kir. főigazgató, 11. Cinkota dr. *Nagy* Zsigmond miniszteri osztálytanácsos, 12. Győr dr. *Fábján* Jenő miniszteri tanácsos, 13. Budapest VII. ker. áll. óvónőképző dr. *Solymossy* Sándor főiskolai tanár, 14. Hódmezővásárhely áll. óvónőképző *Horger* Antal egyetemi tanár. *Róm. kath. tanítóképző-intézetekhez:* 15. Eger *Kósa* Kálmán miniszteri titkár, 16. Esztergom dr. *Körösi* Henrik miniszteri tanácsos, 17. Győr dr. *Fábján* Jenő miniszteri tanácsos, 18. Kalocsa dr. *Saly* László papnevelő-int. felügyelő, 19. Pécs dr. *Haasz* Aladár miniszteri osztálytanácsos, 20. Szeged dr. *Horn* József állami felső kereskedelmi isk. tanár. *Róm. kath. tanítónőképző-intézetekhez:* 21. Budapest IV. ker. dr. *Madzsar* Imre kir. főigazgató, 22. Budapest IX. ker. dr. *Littke* Aurél főiskolai tanár, 23. Debrecen dr. *Schwarz* Gusztáv pápai prelátus, 24. Esztergom *Mester* János főiskolai tanár, 25. Eger dr. *Kósa* Kálmán miniszteri titkár, 26. Kalocsa dr. *Eyssen* Tibor miniszteri titkár, 27. Kecskemét *Sztankó* Béla nyug. c. főigazgató, 28. Kisvárdá *Padányi* Andor kir. tanfelügyelő, 29. Kiskunfélegyháza *Mosdóssy* Imre nyug. kir. tanfelügyelő, 30. Kőszeg *Huszka* Ernő miniszteri tanácsos, 31. Pápa dr. *Závodszky* Levente főisk. tanár, 32. Pécs dr. *Haasz* Aladár miniszteri osztálytanácsos, 33. Sopron (Szt. Orsolya) dr. *Gyulai* Ágost főiskolai igazgató, 34. Sopron (Isteni Megváltó Leányai) dr. *Gyulai* Ágost főiskolai igazgató, 35. Szeged dr. *Horváth* Kálmán középiskolai igazgató, 36. Veszprém dr. *Kammermayer* Oszkár miniszteri titkár. *Református tanítóképző-intézetekhez:* 37. Debrecen dr. *Papp* Károly egyetemi tanár, 38. Nagykőrös *Sarudy* Ottó kir. főigazgató. *Református tanítónőképző-intézetekhez:* 39. Debrecen dr. *Halmi* János ref. lelkész, 40. Kecskemét dr. *Nagy* Zsigmond min. osztálytanácsos, 41. Pápa dr. *Papp* Ferenc ref. tanítónőképző-int. igazgató. *Ág. ev. tanítóképző-intézetekhez:* 42. Miskolc *Szlávik* Mátyás teológiai tanár, 43. Sopron *Sárkány* Alfréd miniszteri osztálytanácsos, *Ág. ev. tanítónőképzőkhoz:* 44. Szarvas *Tolnai* Vilmos egyetemi tanár. *Az izr. tanítóképzőkhöz:* 45. dr. *Zelenka* Frigyes kir. tanfelügyelő. A Szent Szív nyelvmesternői tanfolyamra (Budapest) 46. dr. *Magdics* Ignác igazgató.

Adományok Gerencsér I. síremlékére. Legutolsó kimutatás eredménye 459.04 P. Ujabb adományok: özv. *Szánthó* Mihályné, Bpest 10 P.; *Lux* Gyula, Bpest 10 P.; időközi kamat 20.90 P.; *Woyciechowskyné* Lajos Mária dr. 20 P. Összesen 499.94 P., mely a postatakarékpénztár 4825840. sz. betétkönyvén van elhelyezve.